

περιφερειακό παρατηρητήριο
κοινωνικής ένταξης
περιφέρειας κρήτης

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ
REGION OF CRETE

Έρευνα Εισοδήματος & Συνθηκών Διαβίωσης στην Κρήτη

Φεβρουάριος 2022

Έρευνα Εισοδήματος & Συνθηκών Διαβίωσης στην Κρήτη

Φεβρουάριος 2022

Copyright © ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ

Περιφέρεια Κρήτης
Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης
Αβέρωφ 1, 71201, Ηράκλειο
Τ: +30 2813 412 442, -443
www.socialobservatory.crete.gov.gr

Σχεδιασμός (design): Dotsoft.

Η παρούσα έρευνα υλοποιήθηκε στο πλαίσιο λειτουργίας Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης στην Περιφέρεια Κρήτης και της Πράξης «Στήριξη της Λειτουργίας Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης στην Περιφέρεια Κρήτης» του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος (Π.Ε.Π.) «Κρήτη 2014-2020». Το έργο χρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους.

Περιεχόμενα

1^η ΕΝΟΤΗΤΑ: ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ – ΦΤΩΧΕΙΑ – ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ & ΑΠΟΣΤΕΡΗΣΗ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ. Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΩΝ.....	9
1.1 Εισοδηματικές ανισότητες στην Περιφέρεια Κρήτης.....	9
1.2 Εξέταση του επιπέδου επίδρασης των κοινωνικών μεταβιβάσεων στην κατανομή εισοδήματος και της ανισότητας.	13
1.3 Ανισότητα και ομάδες του πληθυσμού.....	16
1.4 Κίνδυνος φτώχειας, υλική αποστέρηση και κοινωνικός αποκλεισμός στην Κρήτη.....	27
1.5 Συμπεράσματα.....	48
2^η ΕΝΟΤΗΤΑ: ΧΩΡΙΚΗ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ	50
2.1 Χαρτογράφηση της Συνολικής Πολλαπλής Αποστέρησης στην Περιφέρεια Κρήτης	50
2.2 Συμπεράσματα.....	56
3^η ΕΝΟΤΗΤΑ: ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ	57
2.3 Ανεργία	57
a. Γενική Εικόνα της Ανεργίας στην Κρήτη.....	57
b. Ανεργία ανά Περιφερειακή Ενότητα και Δήμο	60
c. Μακροχρόνια Ανεργία	61
2.4 Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα (ΕΕΕ ή ΚΕΑ).....	64
2.5 Επίδομα στέγασης.....	68
2.6 Συμπεράσματα.....	73
4^η ΕΝΟΤΗΤΑ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ & ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ. ΔΙΑΓΝΩΣΗ ΑΝΑΓΚΩΝ. Η ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΠΑΡΕΜΕΒΑΣΗΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΣΤΗΝ ΚΑΛΥΨΗ ΑΝΑΓΚΩΝ.....	75
4.1 Η περίπτωση των Κέντρων Κοινότητας.....	75
4.2 Ανάγκες Κοινωνικών Υπηρεσιών Δήμων και Περιφέρειας Κρήτης 88	
a. Υφιστάμενο Προσωπικό και ανάγκες Δήμων.....	88
b. Υφιστάμενο προσωπικό και ανάγκες κοινωνικών Υπηρεσιών Περιφέρειας Κρήτης.....	100
4.3 «Προγράμματα Κοινωνικής Ένταξης & Ειδικές Κοινωνικές Ομάδες»	102
4.4 Τ.Ε.Β.Α. Ταμείο Επισιτιστικής Βοήθειας Απόρων	105

4.5	Συμπεράσματα	106
-----	--------------------	-----

Πίνακας Γραφημάτων

Γράφημα 1. 1 Καμπύλη κατανομής εισοδήματος Lorenz, 2019, Ελλάδα.	14
Γράφημα 1. 2 Καμπύλη κατανομής εισοδήματος Lorenz, 2019, Κρήτη.	14
Γράφημα 1. 3 Ποσοστό, χάσμα και ένταση της φτώχειας, Έρευνα 2020 (εισοδήματα 2019)	29
Γράφημα 1. 4 Δείκτες υλικής αποστέρησης (%) ανά διοικητική περιφέρεια, 2020...32	
Γράφημα 1. 5 Αντικείμενα υλικής αποστέρησης (%), περιφέρεια Κρήτης και Ελλάδα, 2020	34
Γράφημα 1. 6 Ποσοστά (%) φτώχειας σε Ελλάδα και περιφέρεια Κρήτης, 2017-2019 (έρευνες 2018-2020).....	35
Γράφημα 1. 7 Όρια σχετικής φτώχειας και κίνδυνος φτώχειας σε Ελλάδα και περιφέρεια Κρήτης, 2008-2019 (έρευνες 2009-2020).	37
Γράφημα 1. 8 Ποσοστά (%) έντονης υλικής αποστέρησης σε Ελλάδα και περιφέρεια Κρήτης, 2017-2019 (έρευνες 2019-2020)).....	38
Γράφημα 1. 9 Κοινωνικές μεταβιβάσεις και κίνδυνος φτώχειας ανά περιφέρεια, 2019	39
Γράφημα 1. 10 Ανάλυση SEM, περιφέρεια Κρήτης, 2019.....	44
Γράφημα 1. 11 Φτώχεια ή Κοινωνικός αποκλεισμός στην περιφέρεια Κρήτης, 2020	47
Γράφημα 2. 1 Αποστερημένες περιοχές ανά Περιφερειακή Ενότητα	52
Γράφημα 2. 2 Κατανομή κλιμακίων αποστέρησης σε αγροτικές και αστικές περιοχές (%)	53
Γράφημα 2. 3 Ποσοστό περισσότερο αποστερημένων κλιμακίων ανά Δήμο	54
Γράφημα 3. 1 Ποσοστό ανεργίας σε Περιφέρεια Κρήτης, Ελλάδα και ΕΕ 27 (%).....	58
Γράφημα 3. 2 Ανεργία ανά φύλο διαχρονικά (%)	59
Γράφημα 3. 3 Ποσοστό ανεργίας ανά επίπεδο εκπαίδευσης.....	60
Γράφημα 3. 4 Ποσοστό μεταβολής ανεργίας στην Περιφέρεια Κρήτης (2019-2020) 61	
Γράφημα 3. 5 Ποσοστό Μακροχρόνιας ανεργίας επί του συνόλου των ανέργων	62
Γράφημα 3. 6 Ποσοστά Μακροχρόνιας ανεργίας ανά Φύλο.....	63
Γράφημα 3. 7 Μακροχρόνια ανεργία ανά επίπεδο εκπαίδευσης	64
Γράφημα 3. 8 Μεταβολή συνολικού αριθμού δικαιούχων ΕΕΕ (ή ΚΕΑ) (2018-2020) 66	
Γράφημα 3. 9 Αριθμός Ωφελούμενων ΕΕΕ (ΚΕΑ) ανά Περιφερειακή Ενότητα και έτος (2018-.....	67
Γράφημα 3. 10 Ποσοστό δικαιούχων ΕΕΕ ανά δήμο, ΠΕ και Κρήτης, για το έτος 2020 σε σχέση με τον πληθυσμό του δήμου, των ΠΕ και της Κρήτης, κατά την απογραφή του 2011.....	68
Γράφημα 3. 11 Αναλογία δικαιούχων επιδόματος στέγασης για το έτος 2020 ανά Δήμο και ΠΕ σε σχέση με τον πληθυσμό του δήμου και της ΠΕ σύμφωνα με την απογραφή του 2011	71
Γράφημα 3. 12 Συνολικός Αριθμός δικαιούχων επιδόματος Στέγασης (2019-2020). 72	
Γράφημα 3. 13 Μεταβολή του αριθμού των δικαιούχων Επιδόματος Στέγασης (2019-2020)	73
Γράφημα 4. 1 Συνολικός Αριθμός Αιτήσεων στα Κέντρα Κοινότητας.....	77
Γράφημα 4. 2 Είδος αιτημάτων στα Κέντρα Κοινότητας ανά έτος	80

Γράφημα 4. 3 Υφιστάμενο προσωπικό Κέντρων Κοινότητας (2021)	81
Γράφημα 4. 4 Ζητούμενο προσωπικό Κέντρων Κοινότητας ανά ειδικότητα (2021)	82
Γράφημα 4. 5 Αιτήματα Κατάρτισης (2021)	83
Γράφημα 4. 6 Ύπαρξη στεγαστικών αναγκών (2021)	84
Γράφημα 4. 7 Ύπαρξη αναγκών σε σχέση με την υλικοτεχνική υποδομή (2021)	85
Γράφημα 4. 8 Υφιστάμενο προσωπικό ανά ειδικότητα σε επίπεδο Περιφέρειας Κρήτης (2021).....	89
Γράφημα 4. 9 Υφιστάμενο προσωπικό ανά ειδικότητας Δήμων Κρήτης (2021).....	90
Γράφημα 4. 10 Ανάγκες σε προσωπικό ανά ειδικότητα σε επίπεδο Περιφέρειας Κρήτης (2021).....	91
Γράφημα 4. 11 Ανάγκες σε προσωπικό ανά ειδικότητα σε επίπεδο Περιφερειακής Ενότητας (2021)	92
Γράφημα 4. 12 Μορφή Απασχόλησης σε επίπεδο Περιφέρειας Κρήτης και ΠΕ	93
Γράφημα 4. 13 Μορφή Απασχόλησης ανά Δήμο	94
Γράφημα 4. 14 Ανάγκη επιπλέον κατάρτισης για το προσωπικό των υπηρεσιών και των προγραμμάτων	95
Γράφημα 4. 15 Ζητήματα Κατάρτισης σε επίπεδο Περιφέρειας Κρήτης.....	96
Γράφημα 4. 16 Ύπαρξη στεγαστικών αναγκών σε επίπεδο Περιφέρειας και Περιφερειακών Ενοτήτων	97
Γράφημα 4. 17 Ύπαρξη στεγαστικών αναγκών σε επίπεδο Δήμων	98
Γράφημα 4. 18 Ύπαρξη υλικοτεχνικών αναγκών σε επίπεδο Περιφέρειας και Περιφερειακών Ενοτήτων	99
Γράφημα 4. 19 Ύπαρξη υλικοτεχνικών αναγκών σε επίπεδο Δήμων.....	100
Γράφημα 4. 20 Υφιστάμενο προσωπικό κοινωνικών υπηρεσιών Περιφέρειας Κρήτης (2021).....	101
Γράφημα 4. 21 Ανάγκες σε προσωπικό κοινωνικών υπηρεσιών περιφέρειας Κρήτης (2021).....	102
Γράφημα 4. 22 Επαγγελματική κατάσταση εγγεγραμμένων ωφελούμενων στα Κέντρα Κοινότητας (2021)	103
Γράφημα 4. 23 Επίπεδο Εκπαίδευσης εγγεγραμμένων ωφελούμενων στα Κέντρα Κοινότητας (2021).....	103
Γράφημα 4. 24 Επίπεδο Εκπαίδευσης εγγεγραμμένων ωφελούμενων στα Κέντρα Κοινότητας ανά Π.Ε.....	104
Γράφημα 4. 25 Επαγγελματική κατάσταση εγγεγραμμένων ωφελούμενων στα Κέντρα Κοινότητας ανά Π.Ε.	105
Γράφημα 4. 26 Αιτήσεις παροχής ΤΕΒΑ ανά Περιφερειακή Ενότητα	106

Πίνακας Πινάκων

Πίνακας 1. 1 Κατάταξη (σχετική θέση) των περιφερειών της ελληνικής επικράτειας, βάσει του κατά κεφαλήν εισοδήματος (υπολογισμένο σε όρους κοινής αγοραστικής δύναμης), μεταξύ των 27 χωρών της ΕΕ.....	10
Πίνακας 1.2 Ποσοστό μεταβολής της ανισότητας εισοδήματος, ανά δείκτης ανισότητας, που οφείλεται στις λοιπές κοινωνικές μεταβιβάσεις και στις συντάξεις, ανά περιφέρεια, 2019	12
Πίνακας 1. 3 Ποσοστό μεταβολής της ανισότητας εισοδήματος, ανά δείκτης ανισότητας, που οφείλεται στις λοιπές κοινωνικές μεταβιβάσεις και στις συντάξεις, ανά περιφέρεια, 2019.	15

Πίνακας 1. 4 Ποσοστιαίες μεταβολές των δεικτών ανισότητας πριν και μετά τις μεταβιβάσεις, με κριτήριο το επίπεδο εκπαίδευσης των ατόμων στην Ελλάδα, 2019	20
Πίνακας 1. 5 Ποσοστιαίες μεταβολές των δεικτών ανισότητας πριν και μετά τις μεταβιβάσεις, με κριτήριο το επίπεδο εκπαίδευσης των ατόμων στην Κρήτη, 2019	20
Πίνακας 1. 6 Ποσοστιαίες μεταβολές των δεικτών ανισότητας πριν και μετά τις μεταβιβάσεις, με κριτήριο την εργασιακή κατάσταση των ατόμων στην Ελλάδα, 2019	21
Πίνακας 1. 7 Ποσοστιαίες μεταβολές των δεικτών ανισότητας πριν και μετά τις μεταβιβάσεις, με κριτήριο την εργασιακή κατάσταση των ατόμων στην Κρήτη, 2019	21
Πίνακας 1. 8 Ποσοστιαίες μεταβολές των δεικτών ανισότητας πριν και μετά τις μεταβιβάσεις, με κριτήριο τον τύπο νοικοκυριού στην Ελλάδα, 2019	24
Πίνακας 1. 9 Ποσοστιαίες μεταβολές των δεικτών ανισότητας πριν και μετά τις μεταβιβάσεις, με κριτήριο τον τύπο νοικοκυριού στην Κρήτη, 2019	24
Πίνακας 1. 10 Ποσοστιαίες μεταβολές των δεικτών ανισότητας πριν και μετά τις μεταβιβάσεις, με κριτήριο την ηλικία των ατόμων στην Ελλάδα, 2019	25
Πίνακας 1. 11 Ποσοστιαίες μεταβολές των δεικτών ανισότητας πριν και μετά τις μεταβιβάσεις, με κριτήριο την ηλικία των ατόμων στην Κρήτη, 2019	25
Πίνακας 1. 12 Ποσοστό (%) ανισότητας που οφείλεται σε διάφορες πληθυσμιακές ομάδες, με βάση τα χαρακτηριστικά των ατόμων, Ελλάδα, περιφέρεια Κρήτης, 2019.	26
Πίνακας 1. 13 Προσδιοριστικοί παράγοντες του κινδύνου φτώχειας, περιφέρεια Κρήτης, 2019.	42
 Πίνακας 2. 1 Επιλεχθέντες Δείκτες ανά Διάσταση Αποστέρησης	50
 Πίνακας 4. 1 Κοινωνικά Χαρακτηριστικά των εξυπηρετούμενων από τα Κέντρα Κοινότητας	76

Πίνακας Χαρτών

Χάρτης 2. 1 Συνολικός Δείκτης Αποστέρησης στην Κρήτη	51
Χάρτης 2. 2 Κατανομή της αποστέρησης ανά κλιμάκιο σε Ηράκλειο και Χανιά	55
 Χάρτης 4. 1 Θέση Κέντρων Κοινότητας (2021)	86
Χάρτης 4. 2 Θέση Δήμων με οργανωμένες Κοινωνικές Υπηρεσίες(2021)	86
Χάρτης 4. 3 Απεικόνιση θέσης Κέντρων Προώθησης Απασχόλησης και Κέντρων Κοινότητας (2021)	87

1^η ΕΝΟΤΗΤΑ: ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ – ΦΤΩΧΕΙΑ – ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ & ΑΠΟΣΤΕΡΗΣΗ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ. Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΩΝ.

Η 1η Ενότητα βασίζεται στην έρευνα της Ομάδας του Πανεπιστημίου Κρήτης για το Παρατηρητήριο, με τίτλο «Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών στην Κρήτη. 1η Ετήσια Έρευνα Αποτελεσμάτων (No 2)», Ομάδα: Χ. Παπαθεοδώρου (επιστ. Υπεύθυνος), Γ. Ζαϊμάκης, Β. Μισσός, Σ. Παπαναστασίου, 2021. Η έρευνα παρουσιάστηκε στο κοινό στις 19/11/2021 και είναι διαθέσιμη μέσω της Διαδικτυακής Πύλης του Παρατηρητηρίου: <https://socialobservatory.crete.gov.gr/index.php?com=research&id=1>
Σχετικό υλικό διατίθεται επίσης μέσω το συνδέσμου: <https://socialobservatory.crete.gov.gr/index.php?com=files&item=2>

1.1 Εισοδηματικές ανισότητες στην Περιφέρεια Κρήτης

Η ενότητα αυτή, έχει ως στόχο την αποτύπωση των ανισοτήτων και της φτώχειας, και να υπογραμμίσει τη σημασία των περιφερειακών τάσεων, για τον εμπλουτισμό της γνώσης μας και την διαμόρφωση βελτιωμένων προτάσεων που θα επηρεάσουν την άσκηση και αξιολόγηση της πολιτικής.

Γενικά, η εισοδηματική κατάσταση στην περιφέρεια Κρήτης εμφανίζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς αντανakλά τις ιδιομορφίες της ανισότητας εισοδήματος και της φτώχειας που επικρατούν στην υπόλοιπη Ελλάδα. Παράλληλα, η σύγκριση της περιφέρειας Κρήτης με τις υπόλοιπες διοικητικές οντότητες, αναδεικνύει την ποικιλόμορφη ιδιαιτερότητά της, καθώς οι επιδόσεις της αναφορικά με το επίπεδο διαβίωσης – όπως αυτό προκύπτει από το επίπεδο του εισοδήματος – διακρίνονται από σχετική ανθεκτικότητα.

Λαμβάνοντας υπόψη τις τελευταίες εξελίξεις στις περιφερειακές διοικητικές οντότητες 27 ευρωπαϊκών χωρών, μάς παρέχεται η δυνατότητα κατάταξής τους βάσει του κατά κεφαλήν εισοδήματος, τροποποιημένου σε όρους κοινής αγοραστικής δύναμης (ΚΑΔ). Η μετατροπή του μεγέθους του κατά κεφαλήν εισοδήματος σε όρους ΚΑΔ προκρίνεται ως απαραίτητη διότι συμβάλλει στη συγκρότηση ενός συγκρίσιμου μεγέθους, διορθώνοντας – κατά προσέγγιση – ως προς το διαφορετικό κόστος

διαβίωσης των χωρών. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι ο δείκτης ΚΑΔ αποτελεί εθνικό μέγεθος που αφορά το μέσο κόστος διαβίωσης ολόκληρης της οικονομίας και όχι κάθε περιφέρειας ξεχωριστά. Ως εκ τούτου, η σύγκριση των περιφερειών μεταξύ τους – όπως αποτυπώνεται στον Πίνακα 1.1 για την Ελλάδα – ακολουθεί την υπόθεση ότι ο δείκτης ΚΑΔ είναι αντιπροσωπευτικός για όλες τις περιφέρειες των χωρών του δείγματος.

Πίνακας 1. 1 Κατάταξη (σχετική θέση) των περιφερειών της ελληνικής επικράτειας, βάσει του κατά κεφαλήν εισοδήματος (υπολογισμένο σε όρους κοινής αγοραστικής δύναμης), μεταξύ των 27 χωρών της ΕΕ.

	2015	2019	Μεταβολή θέσεων
Αττική	111 ^η	112 ^η	-1
Νότιο Αιγαίο	156 ^η	173 ^η	-17
Δυτική Μακεδονία	170 ^η	217 ^η	-47
Ιόνια Νησιά	195 ^η	201 ^η	-6
Στερεά Ελλάδα	201 ^η	206 ^η	-5
Κρήτη	203 ^η	214 ^η	-11
Πελοπόννησος	207 ^η	216 ^η	-9
Βόρειο Αιγαίο	216 ^η	237 ^η	-21
Κεντρική Μακεδονία	217 ^η	222 ^η	-5
Θεσσαλία	218 ^η	225 ^η	-7
Δυτική Ελλάδα	220 ^η	232 ^η	-12
Ήπειρος	223 ^η	234 ^η	-11
Ανατολική Μακεδονία-Θράκη	230 ^η	235 ^η	-5

Πηγή: Eurostat, επεξεργασία των Παπαθεοδώρου Χ, Ζαϊμάκη Ι, Μίσσου Β, και Παπαναστασίου Σ. (2021) για την έρευνα του Παρατηρητηρίου με τίτλο «Εισόδημα και Συνθήκες Διαβίωσης των Νοικοκυριών στην Κρήτη, 1^η Ετήσια Έκθεση Αποτελεσμάτων»

Από τον υπολογισμό των δεικτών ανισότητας¹: Gini, Μέσης Απόκλισης Λογαρίθμου (L), Theil (T), Τετράγωνο του Συντελεστή Μεταβλητότητας (C²) και οι δείκτες Atkinson (Aε=0,5 και Aε=1) προκύπτει ότι η περιφέρεια Κρήτης εκτιμάται ότι εμφανίζει ένα σχετικά χαμηλό επίπεδο ανισότητας εισοδήματος του γενικού πληθυσμού και ότι στη διάρκεια των ετών 2017-2019 – δηλαδή στη διάρκεια μιας περιόδου κατά την οποία η ελληνική οικονομία εμφάνισε σημάδια μεγέθυνσης του

¹ Για την αναλυτική παρουσίαση των δεικτών ανατρέξτε στο Παπαθεοδώρου Χ, Ζαϊμάκης Ι, Μισσός Β και Παπαναστασίου Σ (2020), *Εισόδημα και Συνθήκες Διαβίωσης των Νοικοκυριών στην Κρήτη 1 η Ετήσια Έκθεση Αποτελεσμάτων*, <https://socialobservatory.crete.gov.gr/index.php?com=research&id=1>

ΑΕΠ – η ανισότητα εκτιμάται ότι περιορίζεται, τόσο για τα μέσα, όσο και για τα χαμηλά εισοδήματα.

Ο Πίνακας 1.2 παρουσιάζει την ποσοστιαία μεταβολή της ανισότητας εισοδήματος ανά διαφορετικό δείκτη ανισότητας, απομονώνοντας την επίδραση που ασκούν στην συνολική περιφερειακή ανισότητα οι κατηγορίες των δαπανών προστασίας. Ο Πίνακας καθιστά σαφές ότι η επίδραση των υπολοίπων – εκτός συντάξεων – μεταβιβαστικών πληρωμών, έχουν μια σχετικά περιορισμένη επίδραση στη μείωση της ανισότητας, όπως αυτή μετράται από τους τρεις διακριτούς δείκτες L, T και C 2 . Σε ορισμένες περιπτώσεις μάλιστα, η καταγεγραμμένη αύξηση αποτυπώνει την ευαισθησία των δεικτών στα διαφορετικά σημεία της κατανομής, και ουσιαστικά, πρέπει να εκληφθεί ως εάν η εφαρμογή της κοινωνικής πολιτικής των επιδομάτων να μην είναι επιτυχημένη ως προς τον στόχο της αναδιανεμητικότητας. Αναφορικά με την περιφέρεια Κρήτης, η πολιτική των παροχών του κράτους πρόνοιας δείχνει ότι δεν κατορθώνουν να παρέμβουν διορθωτικά στην άμβλυνση της ανισότητας των χαμηλών εισοδημάτων, που ενδεχομένως να το έχουν και περισσότερο ανάγκη. Τα εισοδηματικά κλιμάκια που τοποθετούνται στο κάτω άκρο της κατανομής δεν λαμβάνουν την απαραίτητη πρόνοια ή μέριμνα από τα προγράμματα κοινωνικής προστασίας και το επίπεδο ευημερίας τους μοιάζει να περιορίζεται από την άσκηση της ίδιας της πολιτικής που αδυνατεί να δημιουργήσει διαύλους δρομολόγησης παροχών.

Πίνακας 1.2 Ποσοστό μεταβολής της ανισότητας εισοδήματος, ανά δείκτης ανισότητας, που οφείλεται στις λοιπές κοινωνικές μεταβιβάσεις και στις συντάξεις, ανά περιφέρεια, 2019

	Ποσοστιαία (%) μεταβολή ανισότητας λόγω λοιπών κοινωνικών μεταβιβάσεων			Ποσοστιαία (%) μεταβολή ανισότητας λόγω συντάξεων		
	L	T	C ²	L	T	C ²
Αττική	0,4%	-2,3%	-3,1%	-39,1%	-31,2%	-32,1%
Βόρειο Αιγαίο	-1,0%	-5,3%	-7,1%	-45,0%	-36,2%	-36,9%
Νότιο Αιγαίο	2,5%	-5,2%	-7,8%	-32,4%	-28,6%	-33,3%
Κρήτη	7,6%	-2,3%	-6,5%	-40,3%	-32,3%	-32,5%
Ανατολική Μακεδονία, Θράκη	-5,8%	-9,0%	-8,5%	-46,2%	-33,2%	-34,7%
Κεντρική Μακεδονία	-3,5%	-6,8%	-8,5%	-38,8%	-30,8%	-33,5%
Δυτική Μακεδονία	4,1%	-4,9%	-8,2%	-43,5%	-34,2%	-35,0%
Ήπειρος	1,4%	-3,7%	-5,8%	-38,4%	-33,4%	-36,4%
Θεσσαλία	-11,9%	-8,6%	-8,0%	-47,9%	-38,6%	-40,3%
Ιόνια Νησιά	-4,1%	-11,6%	-14,7%	-50,5%	-36,1%	-36,5%
Δυτική Ελλάδα	-0,4%	-5,3%	-8,8%	-34,0%	-31,8%	-35,8%
Στερεά Ελλάδα	6,1%	-2,0%	-5,4%	-45,8%	-37,8%	-38,7%
Πελοπόννησος	-11,7%	-12,0%	-12,3%	-48,9%	-40,4%	-41,6%
Ελλάδα	-2,3%	-5,2%	-6,4%	-40,2%	-32,5%	-34,9%

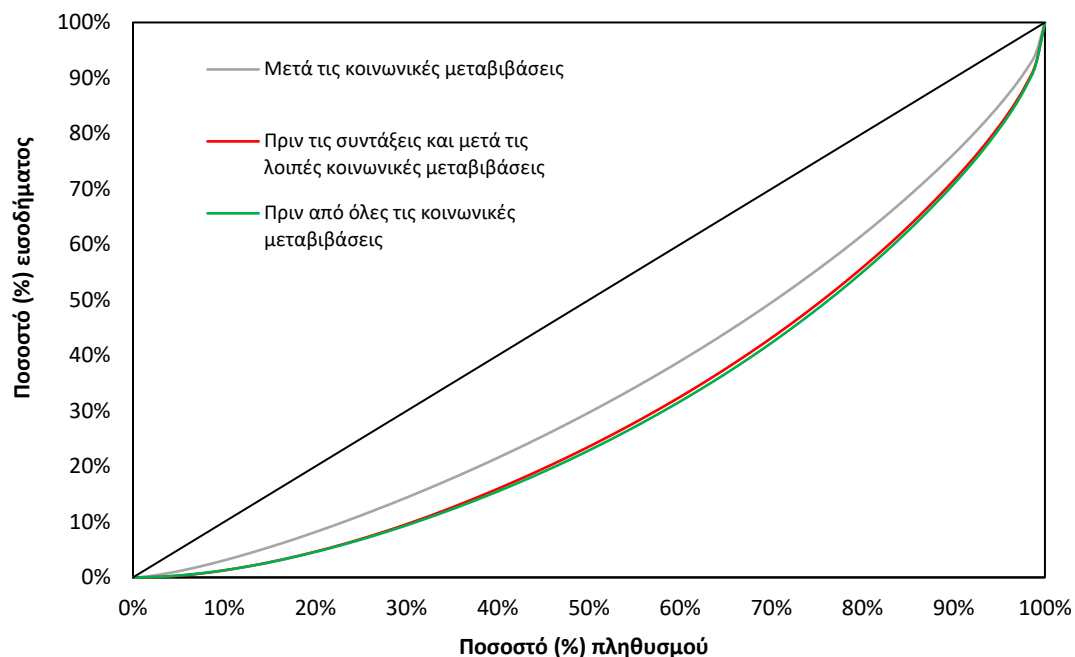
Πηγή: Πηγή: SILC, επεξεργασία των Παπαθεοδώρου Χ, Ζαϊμάκη Ι, Μίσσου Β, και Παπαναστασίου Σ. (2021) για την έρευνα του Παρατηρητηρίου με τίτλο «Εισόδημα και Συνθήκες Διαβίωσης των Νοικοκυριών στην Κρήτη, 1^η Ετήσια Έκθεση Αποτελεσμάτων»

1.2 Εξέταση του επιπέδου επίδρασης των κοινωνικών μεταβιβάσεων στην κατανομή εισοδήματος και της ανισότητας.

Κάνοντας χρήση των δεδομένων της SILC 2020 (για τα εισοδήματα του 2019), παρέχεται η δυνατότητα διαχωρισμού των συνολικών μεταβιβάσεων μεταξύ «συντάξεων» και «λοιπών κοινωνικών μεταβιβάσεων». Γενικά, όπως έχει αποτυπωθεί και αλλού (Παπαθεοδώρου και Μισσός, 2013, Παπαθεοδώρου, Μισσός και Παπαναστασίου, 2020), η συμβολή των συντάξεων στον περιορισμό της ανισότητας και άμβλυνσης της φτώχειας είναι εξαιρετικά σημαντική για την Ελλάδα. Επί σειρά ετών, τα δεδομένα αποκαλύπτουν ότι το σύνολο των υπολοίπων μεταβιβαστικών πληρωμών, επενεργεί με τρόπο εξαιρετικά περιορισμένο, τόσο σε σύγκριση με το αντίστοιχο επίπεδο των συντάξεων, όσο και σε σχέση με το ποσοστό βελτίωσης της κατανομής των λοιπών μεταβιβάσεων των χωρών της ΕΕ. Κατά συνέπεια, τα αποτελέσματα των Γραφημάτων 1.1 και 1.2, κάθε άλλο παρά έκπληξη προκαλούν.

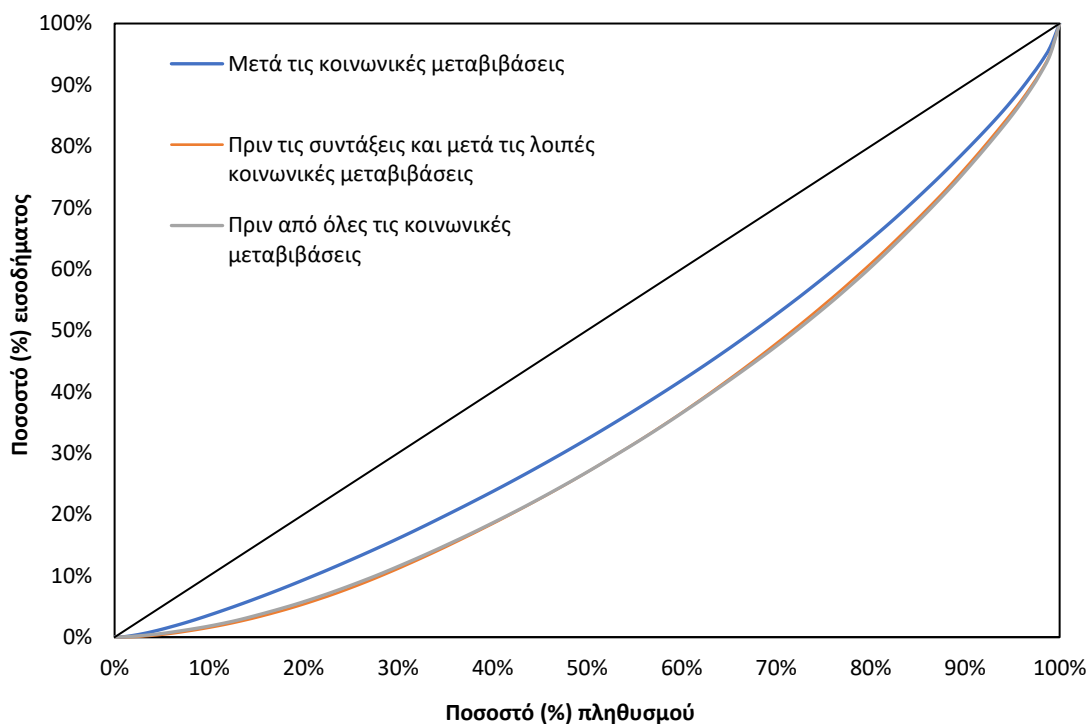
Κάθε ένα από τα Διαγράμματα 1.1 και 1.2 απεικονίζουν τρεις καμπύλες Lorenz οι οποίες – σε κάθε σημείο – αποτυπώνουν το ποσοστό του διαθέσιμου εισοδήματος (κάθετος άξονας) που αντιστοιχεί σε κάθε ποσοστό του πληθυσμού (οριζόντιος άξονας). Η πρώτη καμπύλη, που τοποθετείται αριστερότερα των υπολοίπων, απεικονίζει την κατανομή που εκτιμάται ύστερα από την καταβολή του συνόλου των κοινωνικών μεταβιβάσεων. Η δεύτερη, την κατανομή εισοδήματος που προκύπτει μετά την καταβολή των συντάξεων και η τρίτη, την κατανομή που θα ίσχυε εάν η εισοδηματικές παρεμβάσεις του κράτους προστασίας απουσίαζαν πλήρως. Η τεχνική παραγωγής των στοιχείων ακολουθεί τις μεθόδους που αναπτύσσονται και σε προηγούμενες μελέτες (βλ. Παπαθεοδώρου και Δαφέρμος 2010). Σε μεγάλο βαθμό, οι κλήσεις και οι σχέσεις μεταξύ των καμπυλών που απεικονίζονται, προσομοιάζουν με τις αντίστοιχες των προηγούμενων ετών, όπως εξάγονται από την χρήση και επεξεργασία μικροδεδομένων των παλαιότερων ερευνών της SILC.

Γράφημα 1. 1 Καμπύλη κατανομής εισοδήματος Lorenz, 2019, Ελλάδα.

Πηγή: Eurostat, επεξεργασία των Παπαθεοδώρου Χ, Ζαιμάκη Ι, Μίσσου Β, και Παπαναστασίου Σ. (2021) για την έρευνα του Παρατηρητηρίου με τίτλο «Εισόδημα και Συνθήκες Διαβίωσης των Νοικοκυριών στην Κρήτη, 1^η Ετήσια Έκθεση Αποτελεσμάτων»

Γράφημα 1. 2 Καμπύλη κατανομής εισοδήματος Lorenz, 2019, Κρήτη.

Πηγή: SILC και επεξεργασία των συγγραφέων

Τόσο στην περίπτωση της Ελλάδας, όσο και στην περίπτωση της περιφέρειας Κρήτης, οι δύο καμπύλες *Lorenz* εμφανίζονται σχεδόν ταυτισμένες – η μία καλύπτει την άλλη σε διάφορα σημεία της κατανομής. Ο βασικός λόγος είναι ότι οι διαφορές μεταξύ των καμπυλών που απεικονίζουν το εισόδημα πριν από όλες τις μεταβιβάσεις και μετά τις συντάξεις, είναι εξαιρετικά μικρές, πολλές φορές, έως αμελητέες. Η ουσιαστική συμβολή, συνεισφορά στην κατανομή, αποδίδεται στις χρηματικές μεταβιβάσεις των συντάξεων οι οποίες, ιδιαίτερα κατά την περίοδο της μακράς παρατεταμένης ύφεσης (2009-2016), διαδραμάτισαν έναν ιδιαίτερο ρόλο στη στήριξη των εισοδημάτων του πληθυσμού. Ο πληθυσμός των συνταξιούχων εμφανίζεται να έχει μικρή ποσοστιαία συμμετοχή στον συνολικό πληθυσμό των φτωχών, καθώς – παρά το εύρος των περικοπών που τους επιβλήθηκε – το μέσο εισόδημά τους προσαρμόστηκε με ρυθμό μικρότερο των υπολοίπων εισοδημάτων (μισθών, προσόδων κτλ). Έτσι, η περίπτωση της περιφέρειας Κρήτης, αντανακλά καθαρά τη γενική διαχρονική τάση της Επικράτειας και επισημαίνει ακόμα μια όψη της ισχνής δυναμικής των υπόλοιπων παροχών.

Πίνακας 1. 3 Ποσοστό μεταβολής της ανισότητας εισοδήματος, ανά δείκτη ανισότητας, που οφείλεται στις λοιπές κοινωνικές μεταβιβάσεις και στις συντάξεις, ανά περιφέρεια, 2019.

	Ποσοστιαία (%) μεταβολή ανισότητας λόγω λοιπών κοινωνικών μεταβιβάσεων			Ποσοστιαία (%) μεταβολή ανισότητας λόγω συντάξεων		
	<i>L</i>	<i>T</i>	<i>C</i> ²	<i>L</i>	<i>T</i>	<i>C</i> ²
Αττική	0,4%	-2,3%	-3,1%	-39,1%	-31,2%	-32,1%
Βόρειο Αιγαίο	-1,0%	-5,3%	-7,1%	-45,0%	-36,2%	-36,9%
Νότιο Αιγαίο	2,5%	-5,2%	-7,8%	-32,4%	-28,6%	-33,3%
Κρήτη	7,6%	-2,3%	-6,5%	-40,3%	-32,3%	-32,5%
Ανατολική Μακεδονία, Θράκη	-5,8%	-9,0%	-8,5%	-46,2%	-33,2%	-34,7%
Κεντρική Μακεδονία	-3,5%	-6,8%	-8,5%	-38,8%	-30,8%	-33,5%
Δυτική Μακεδονία	4,1%	-4,9%	-8,2%	-43,5%	-34,2%	-35,0%
Ήπειρος	1,4%	-3,7%	-5,8%	-38,4%	-33,4%	-36,4%
Θεσσαλία	-11,9%	-8,6%	-8,0%	-47,9%	-38,6%	-40,3%
Ιόνια Νησιά	-4,1%	-11,6%	-14,7%	-50,5%	-36,1%	-36,5%
Δυτική Ελλάδα	-0,4%	-5,3%	-8,8%	-34,0%	-31,8%	-35,8%
Στερεά Ελλάδα	6,1%	-2,0%	-5,4%	-45,8%	-37,8%	-38,7%
Πελοπόννησος	-11,7%	-12,0%	-12,3%	-48,9%	-40,4%	-41,6%
Ελλάδα	-2,3%	-5,2%	-6,4%	-40,2%	-32,5%	-34,9%

Πηγή: SILC και επεξεργασία των συγγραφέων

Ο Πίνακας 1.3 παρουσιάζει την ποσοστιαία μεταβολή της ανισότητας εισοδήματος ανά διαφορετικό δείκτη ανισότητας, απομονώνοντας την επίδραση που ασκούν στην συνολική περιφερειακή ανισότητα οι κατηγορίες των δαπανών προστασίας. Ο Πίνακας καθιστά σαφές ότι η επίδραση των *υπολοίπων* – εκτός συντάξεων – μεταβιβαστικών πληρωμών, έχουν μια σχετικά περιορισμένη επίδραση στη μείωση της ανισότητας, όπως αυτή μετράται από τους τρεις διακριτούς δείκτες L , T και C^2 . Σε ορισμένες περιπτώσεις μάλιστα, η καταγεγραμμένη αύξηση αποτυπώνει την ευαισθησία των δεικτών στα διαφορετικά σημεία της κατανομής, και ουσιαστικά, πρέπει να εκληφθεί ως εάν η εφαρμογή της κοινωνικής πολιτικής των επιδομάτων να μην είναι επιτυχημένη ως προς τον στόχο της αναδιανεμητικότητας. Αναφορικά με την περιφέρεια Κρήτης, η πολιτική των παροχών του κράτους πρόνοιας δείχνει ότι δεν κατορθώνουν να παρέμβουν διορθωτικά στην άμβλυνση της ανισότητας των χαμηλών εισοδημάτων, που ενδεχομένως να το έχουν και περισσότερο ανάγκη. Τα εισοδηματικά κλιμάκια που τοποθετούνται στο κάτω άκρο της κατανομής δεν λαμβάνουν την απαραίτητη πρόνοια ή μέριμνα από τα προγράμματα κοινωνικής προστασίας και το επίπεδο ευημερίας τους μοιάζει να περιορίζεται από την άσκηση της ίδιας της πολιτικής που αδυνατεί να δημιουργήσει διαύλους δρομολόγησης παροχών.

Η χρόνια αναποτελεσματικότητα του κράτους προστασίας στην Ελλάδα, έχει αναμφίβολα επιδράσει στο επίπεδο του διαθέσιμου εισοδήματος των περιφερειών, το ειδικό βάρος της οποίας κυμαίνεται ανάλογα με την σύνθεση του πληθυσμού του. Ως εκ τούτου, στην υποενότητα 1.3 επικεντρωνόμαστε στην περιφέρεια Κρήτης, εστιάζοντας σε ορισμένες κρίσιμες ομαδοποιήσεις του συνολικού πληθυσμού, σύμφωνα με διαφορετικά – κάθε φορά – κριτήρια, ώστε να αποτυπωθεί και να μελετηθεί η επίδραση του συστήματος προστασίας στον περιορισμό της ανισότητας.

1.3 Ανισότητα και ομάδες του πληθυσμού

Στην παρούσα υποενότητα ο συνολικός πληθυσμός της Ελλάδας και της περιφέρειας Κρήτης ξεχωριστά, κατηγοριοποιείται σε διαφορετικές ομάδες και υπο-ομάδες, βάσει μιας σειράς κοινωνικο-οικονομικών κριτηρίων. Βασικός στόχος είναι να αναδειχθούν ορισμένες κοινωνικές ομάδες που συμβάλλουν στη βασική, γενική τάση

που καταγράφηκε στην παραπάνω ανάλυση, αναφορικά με τον βαθμό επίδρασης των δαπανών κοινωνικής προστασίας στην ανισότητα. Τα επιλεχθέντα κριτήρια των ατόμων αφορούν το επίπεδο εκπαίδευσης, την εργασιακή κατάσταση, τον τύπο του νοικοκυριού και την ηλικία.

Ξεκινώντας, στον Πίνακα 1.4, αποτυπώνονται τα δεδομένα των δεικτών ανισότητας για τον πληθυσμό της χώρας και της περιφέρειας Κρήτης βάσει το επιπέδου εκπαίδευσης, χωρίζοντας μεταξύ τριών κατηγοριών: χαμηλής, μέσης και υψηλής. Όπως και προηγουμένως, οι δείκτες έχουν υπολογιστεί για πριν και μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις απομονώνοντας την επίδραση των συντάξεων και των υπόλοιπων μεταβιβάσεων ξεχωριστά. Οι Πίνακες αποτυπώνουν την ποσοστιαία μεταβολή των δεικτών ανισότητας που οφείλεται στις λοιπές μεταβιβατικές πληρωμές (αριστερό σκέλος των Πινάκων) και στις συντάξεις (δεξιό σκέλος των Πινάκων).

Ως *χαμηλή* εκπαίδευση, εννοείται το τμήμα του πληθυσμού που κατόρθωσε να ολοκληρώσει τις βαθμίδες που αφορούν έως την υποχρεωτική εκπαίδευση (γυμνάσιο). Ως *μέση*, λογίζεται η κατηγορία του πληθυσμού που ολοκλήρωσε τις τάξεις του λυκείου και ενδεχομένως ασχολήθηκε με διάφορες μορφές μεταλυκειακής – μη πανεπιστημιακής - εκπαίδευσης ενώ, ως *ανώτερη*, αφορά τον πληθυσμό των ατόμων που κατέχουν τουλάχιστον πτυχίο πανεπιστημίου ή έχουν διεκπεραιώσει ανώτερες σπουδές.

Στον Πίνακα 1.4 που αφορά την Ελλάδα και στον Πίνακα 1.5 που αφορά την περιφέρεια Κρήτης, οι λοιπές μεταβιβατικές πληρωμές έχουν περιορισμένη επίδραση, ενώ πολλές φορές, διαφαίνεται και μια ενίσχυση της ανισότητας. Βασική αιτία αυτής της στρέβλωσης είναι η εγγενής αδυναμία του συστήματος παροχών να στηρίζει τα άτομα που έχουν περισσότερο ανάγκη επιδοματικής πολιτικής. Για παράδειγμα, η στήριξη ενός ατόμου με χαμηλή εκπαίδευση σε ένα νοικοκυριό με άλλες πηγές εισοδήματος, πολλές φορές λειτουργεί ευεργετικά για το άτομο – και την οικογένεια – αλλά αρνητικά για το σύνολο της εκτιμώμενης ανισότητας. Ειδικότερα, αυτό φαίνεται στους δείκτες L και $A_{\varepsilon=1}$ του Πίνακα 1.5 για την Κρήτη, οι οποίοι εμφανίζουν ευαισθησία στο κάτω άκρο της κατανομής, δηλαδή επηρεάζονται περισσότερο από τα χαμηλά εισοδήματα. Εκεί, στα άτομα χαμηλής εκπαίδευσης η

επίδραση των υπολοίπων – εκτός συντάξεων – μεταβιβαστικών πληρωμών αυξάνει την ανισότητα κατά 12% και 10,6% αντίστοιχα, ενώ οι αυξήσεις υπολογίζονται ακόμα εντονότερες σε άτομα μέσης εκπαίδευσης. Αισθητά καλύτερη καταγράφεται η εικόνα των ατόμων υψηλής εκπαίδευσης.

Εν συνεχεία, οι συντάξεις, έχουν ευεργετική επίδραση στην συνολική ανισότητα. Μεγαλύτερη προσαρμογή καταγράφεται στην κατηγορία των ατόμων χαμηλής εκπαίδευσης, όπου ξανά οι δείκτες L , $A_{\varepsilon=1}$ αλλά και C^2 , υπολογίζεται να έχουν την σημαντικότερη μείωση. Συγκριτικά με την Ελλάδα, η περιφέρεια Κρήτης παρουσιάζει παρόμοια εικόνα αναφορικά με την επίδραση των συντάξεων στις διάφορες κατηγορίες του πληθυσμού βάσει του κριτηρίου εκπαίδευσης. Από την άλλη μεριά, στην περιφέρεια Κρήτης, οι λοιπές μεταβιβάσεις εμφανίζουν σχετική αδυναμία στο να επιτύχουν τη βελτίωση διανομής εισοδήματος. Από αυτή την άποψη, οι μεταβιβάσεις των λοιπών παροχών αποτελούν – πολλές φορές – αιτία αύξησης της ανισότητας.

Στο ίδιο σκεπτικό, οι Πίνακες 1.6 και 1.7 διαχωρίζουν τον πληθυσμό της χώρας και της περιφέρειας Κρήτης βάσει επαγγελματικής κατάστασης. Ο πληθυσμός κατηγοριοποιείται σε εργαζόμενους πλήρους απασχόλησης, μερικής, ανέργους, συνταξιούχους και «άλλο», όπου περιλαμβάνεται μια σημαντική ομάδα μη-ενεργού πληθυσμού, καθώς και ορισμένες άλλες κατηγορίες όπως οικιακή εργασία, άτομα σε υποχρεωτική στράτευση κτλ.

Όπως γίνεται σαφές από τους Πίνακες 1.6 και 1.7, οι λοιπές μεταβιβάσεις εμφανίζουν σημαντική επίδραση στην ανισότητα των ατόμων που εργάζονται με μερική απασχόληση. Γενικά, στην Ελλάδα, κατά την περίοδο της μακρόχρονης ύφεσης, εμφανίστηκε το φαινόμενο της *μη-ηθελημένης μερικής απασχόλησης*. Η συντριπτική πλειοψηφία των εργαζομένων με συμβόλαια μερικής απασχόλησης δήλωνε ότι δεν επιλέγει οικειοθελώς, αλλά εξαναγκάζεται να εργαστεί υπό αυτό το καθεστώς λόγω αδυναμίας εύρεσης εργασίας με πλήρες ωράριο. Η ευελιξία στην αγορά εργασίας σχετίζεται άμεσα με τις πολιτικές εσωτερικής υποτίμησης που εφαρμόστηκαν κατά την αντίστοιχη περίοδο και τα δεδομένα της ανισότητας συνηγορούν ότι ο πληθυσμός των εργαζομένων μερικής απασχόλησης χαρακτηρίζεται από σημαντική εισοδηματική υστέρηση.

Παράλληλα, η περιφέρεια Κρήτης διαφέρει από την τάση της Επικράτειας. Οι εργαζόμενοι μερικής απασχόλησης φαίνεται να έχουν μικρότερη επίδραση των λοιπών κοινωνικών δαπανών στην ανισότητά τους ενώ, από την άλλη μεριά, στον πληθυσμό των ανέργων, η επίδραση των λοιπών μεταβιβαστικών πληρωμών εκτιμάται ότι αυξάνει την ανισότητα. Αντίστοιχα το ίδιο παρατηρείται και για τα δεδομένα της ομάδας των συνταξιούχων και των «υπολοίπων».

Το σκέλος των συντάξεων επενεργεί σημαντικά σε όλες τις ομάδες. Οι συντάξεις διαχέονται σε ολόκληρο των πληθυσμό, διότι πολλά νοικοκυριά απαρτίζονται από συνταξιούχους, αλλά και διότι το ποσοστό των συντάξεων στο συνολικό εισόδημα της χώρας – και των περιφερειών – είναι υψηλό.

Πίνακας 1. 4 Ποσοστιαίες μεταβολές των δεικτών ανισότητας πριν και μετά τις μεταβιβάσεις, με κριτήριο το επίπεδο εκπαίδευσης των ατόμων στην Ελλάδα, 2019

	Ποσοστό μεταβολής ανισότητας που οφείλεται στις λοιπές κοινωνικές μεταβιβάσεις						Ποσοστό μεταβολής ανισότητας που οφείλεται στις συντάξεις					
	<i>L</i>	<i>T</i>	<i>C</i> ²	<i>Gini</i>	<i>A</i> _{<i>ε</i>=0,5}	<i>A</i> _{<i>ε</i>=1}	<i>L</i>	<i>T</i>	<i>C</i> ²	<i>Gini</i>	<i>A</i> _{<i>ε</i>=0,5}	<i>A</i> _{<i>ε</i>=1}
Χαμηλή εκπαίδευση	0,4%	-5,1%	-7,7%	-2,5%	-3,7%	0,3%	-50,8%	-48,3%	-55,3%	-27,8%	-47,2%	-46,4%
Μέση εκπαίδευση	-0,6%	-4,5%	-6,4%	-2,6%	-3,1%	-0,5%	-30,5%	-28,3%	-34,4%	-14,7%	-27,7%	-27,8%
Ανώτερη εκπαίδευση	-5,1%	-4,5%	-4,3%	-2,5%	-4,7%	-4,5%	-33,9%	-29,7%	-32,1%	-17,1%	-30,1%	-30,8%

Πηγή: SILC και επεξεργασία των συγγραφέων

Πίνακας 1. 5 Ποσοστιαίες μεταβολές των δεικτών ανισότητας πριν και μετά τις μεταβιβάσεις, με κριτήριο το επίπεδο εκπαίδευσης των ατόμων στην Κρήτη, 2019

	Ποσοστό μεταβολής ανισότητας που οφείλεται στις λοιπές κοινωνικές μεταβιβάσεις						Ποσοστό μεταβολής ανισότητας που οφείλεται στις συντάξεις					
	<i>L</i>	<i>T</i>	<i>C</i> ²	<i>Gini</i>	<i>A</i> _{<i>ε</i>=0,5}	<i>A</i> _{<i>ε</i>=1}	<i>L</i>	<i>T</i>	<i>C</i> ²	<i>Gini</i>	<i>A</i> _{<i>ε</i>=0,5}	<i>A</i> _{<i>ε</i>=1}
Χαμηλή εκπαίδευση	12,0%	3,5%	0,7%	1,5%	5,8%	10,6%	-53,6%	-44,8%	-42,5%	-25,2%	-47,4%	-50,8%
Μέση εκπαίδευση	22,2%	5,1%	-0,5%	1,9%	10,1%	20,2%	-25,3%	-24,9%	-27,8%	-13,0%	-24,5%	-23,9%
Ανώτερη εκπαίδευση	-4,4%	-5,6%	-6,6%	-3,3%	-5,0%	-4,0%	-31,9%	-29,7%	-32,8%	-16,0%	-29,7%	-29,8%

Πηγή: SILC και επεξεργασία των συγγραφέων

Πίνακας 1. 6 Ποσοστιαίες μεταβολές των δεικτών ανισότητας πριν και μετά τις μεταβιβάσεις, με κριτήριο την εργασιακή κατάσταση των ατόμων στην Ελλάδα, 2019

	Ποσοστό μεταβολής ανισότητας που οφείλεται στις λοιπές κοινωνικές μεταβιβάσεις						Ποσοστό μεταβολής ανισότητας που οφείλεται στις συντάξεις					
	L	T	C ²	Gini	A _{E=0,5}	A _{E=1}	L	T	C ²	Gini	A _{E=0,5}	A _{E=1}
Πλήρης	-7,3%	-6,7%	-6,4%	-4,0%	-6,9%	-6,6%	-15,3%	-14,7%	-16,8%	-8,4%	-14,4%	-13,9%
Μερική	-18,5%	-15,5%	-14,9%	-9,0%	-16,3%	-16,5%	-25,9%	-22,5%	-25,2%	-12,1%	-22,7%	-23,2%
Ανεργία	-4,7%	-5,9%	-7,4%	-2,9%	-5,2%	-4,1%	-15,6%	-15,0%	-17,2%	-7,6%	-14,5%	-13,8%
Συνταξιοδότηση	9,0%	0,1%	-2,7%	0,3%	2,0%	7,1%	-72,0%	-67,4%	-77,6%	-40,2%	-66,8%	-67,5%
Άλλο (οικονομικά μη-ενεργοί κτλ)	-2,5%	-5,5%	-7,4%	-2,8%	-4,5%	-2,1%	-39,0%	-35,6%	-40,0%	-19,8%	-35,4%	-35,2%

Πηγή: SILC και επεξεργασία των συγγραφέων

Πίνακας 1. 7 Ποσοστιαίες μεταβολές των δεικτών ανισότητας πριν και μετά τις μεταβιβάσεις, με κριτήριο την εργασιακή κατάσταση των ατόμων στην Κρήτη, 2019

	Ποσοστό μεταβολής ανισότητας που οφείλεται στις λοιπές κοινωνικές μεταβιβάσεις						Ποσοστό μεταβολής ανισότητας που οφείλεται στις συντάξεις					
	L	T	C ²	Gini	A _{E=0,5}	A _{E=1}	L	T	C ²	Gini	A _{E=0,5}	A _{E=1}
Πλήρης	-4,3%	-7,7%	-9,4%	-4,4%	-6,6%	-4,0%	-14,6%	-15,6%	-18,1%	-8,5%	-14,8%	-13,8%
Μερική	-3,0%	-5,7%	-8,0%	-4,4%	-4,4%	-2,9%	-51,2%	-42,1%	-37,8%	-20,8%	-45,6%	-49,8%
Ανεργία	23,9%	9,1%	5,1%	4,9%	12,9%	20,9%	-10,3%	-15,7%	-20,2%	-9,8%	-13,0%	-9,4%
Συνταξιοδότηση	15,1%	6,4%	3,4%	3,4%	8,6%	12,3%	-74,7%	-66,8%	-69,3%	-40,9%	-68,6%	-71,4%
Άλλο (οικονομικά μη-ενεργοί κτλ)	19,5%	3,7%	-2,5%	2,4%	8,3%	17,6%	-26,8%	-26,0%	-29,7%	-13,0%	-25,5%	-25,2%

Πηγή: SILC και επεξεργασία των συγγραφέων

Στους Πίνακες 1.8 και 1.9 ο πληθυσμός της χώρας και της περιφέρειας Κρήτης χωρίζεται σε τύπους νοικοκυριών. Η κατηγοριοποίηση περιλαμβάνει μονομελή νοικοκυριά, δύο ενήλικες χωρίς παιδιά, μονογονεϊκά και νοικοκυριά με ένα, δύο, τρία ή περισσότερα τέκνα αντίστοιχα. Για ακόμα μία φορά, οι καταγεγραμμένες διαφορές μεταξύ της χώρας και της Κρήτης, είναι σημαντικές με τους δείκτες να παρουσιάζουν ποικιλία διαφορετικών μεταβολών. Αναφορικά με τις λοιπές κοινωνικές μεταβιβάσεις, τα μονομελή νοικοκυριά στην Ελλάδα φαίνεται ότι λαμβάνουν ορισμένες παροχές που συμβάλλουν στην αύξηση της ανισότητας. Στην Κρήτη, οι παροχές που λαμβάνουν τα μονομελή νοικοκυριά λειτουργούν με αντίστροφο τρόπο, η ανισότητα περιορίζεται.

Ιδιαίτερα μικρή μείωση της ανισότητας παρατηρείται από την επίδραση των υπολοίπων μεταβιβάσεων στα μονογονεϊκά νοικοκυριά της περιφέρειας. Αντίστοιχα, η τάση που εμφανίζεται στον πληθυσμό των μονογονεϊκών νοικοκυριών της Επικράτειας είναι αρκετά διαφοροποιημένη, ιδιαίτερα στους δείκτες L και $A_{\varepsilon=1}$ που έχουν μεγαλύτερη ευαισθησία σε μεταβιβάσεις στο κάτω άκρο της κατανομής. Αυξητική εμφανίζεται η επίδραση των λοιπών μεταβιβάσεων στην ομάδα νοικοκυριών «δύο ενηλίκων με ένα παιδί» ενώ, αντιθέτως, η τάση στα νοικοκυριά «δύο ενηλίκων με τρία παιδιά» είναι εξαιρετικά σημαντική. Η συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα, είναι επί της ουσίας η μόνη, μεταξύ των υφιστάμενων, που στηρίζεται στα επιδόματα και στις λοιπές μεταβιβαστικές πληρωμές, ενώ παράλληλα, οι συντάξεις, δεν λειτουργούν περιοριστικά.

Αναφορικά με το σκέλος των συντάξεων, η Κρήτη δεν παρουσιάζει κάποια ιδιαίτερη διαφοροποίηση με την Επικράτεια. Σύμφωνα με τα δεδομένα, η επίδραση των συντάξεων στην ανισότητα εισοδήματος των νοικοκυριών χωρίς παιδιά είναι σημαντική ενώ, στα νοικοκυριά με διαφορετικό αριθμό τέκνων, η επίδραση παρουσιάζεται υποτονική. Κάτι τέτοιο είναι γενικά, αναμενόμενο, καθώς οι συντάξεις αποτελούν μικρό ποσοστό νοικοκυριών με παιδιά.

Στους Πίνακες 1.10 και 1.11 παρουσιάζονται αντίστοιχα δεδομένα μεταβολών των δεικτών ανισότητας για με κριτήριο την ηλικία του πληθυσμού. Η βασική τάση που εμφανίζεται τόσο στην Επικράτεια όσο και στην περιφέρεια Κρήτης, είναι ότι οι λοιπές μεταβιβάσεις παρεμβαίνουν με τρόπο ώστε να διορθώνουν την ανισότητα

μεταξύ των μελών νοικοκυριών μικρής ηλικίας. Με συνέπεια, σε όλους τους δείκτες ανισότητας, η εκτιμώμενη επίδραση είναι τέτοια ώστε να περιορίζει το επίπεδο της ανισο-κατανομής εισοδήματος μεταξύ των ηλικιών έως 17 ετών. Αντίθετα, στις υπόλοιπες ηλικίες, η επίδραση είναι αυξητική. Περαιτέρω, αναφορικά με την συμβολή των συντάξεων, η ανισότητα συρρικνώνεται σημαντικά στις μεγαλύτερες ηλικίες, ενώ στις μικρότερες, η συμβολή είναι διορθωτική όμως αρκετά περισσότερο περιορισμένη.

Στον Πίνακα 1.12, εξετάζεται το ποσοστό της συνολικής ανισότητας που οφείλεται σε διαφορές πληθυσμιακών ομάδων με βάση χαρακτηριστικά του ατόμου για την Ελλάδα και την περιφέρεια Κρήτης, για το 2019 (έρευνα 2020). Μεταξύ των τεσσάρων κριτηρίων ταξινόμησης του συνόλου του πληθυσμού, είναι εμφανές ότι το επίπεδο εκπαίδευσης και η κατάσταση απασχόλησης, διαμορφώνουν τα – σχετικά – υψηλότερα ποσοστά ερμηνείας της ανισότητας του εισοδήματος, τόσο στη χώρα, όσο και στην περιφέρεια Κρήτης. Βεβαίως, όπως γίνεται αντιληπτό από τα στοιχεία, κανένα από τα χαρακτηριστικά δεν μπορεί να ερμηνεύσει περισσότερο από το 12,5% της συνολικής ανισότητας. Μάλιστα, σε πολλές περιπτώσεις – όπως αυτή της πληθυσμιακής ομάδας – το ποσοστό εκτιμάται εξαιρετικά χαμηλό, το οποίο σημαίνει ότι το κριτήριο της ηλικίας, από μόνο του, δεν είναι επαρκές ώστε να προσεγγίσουμε τις – ούτως ή άλλως πολυεπίπεδες – αιτίες της ανισότητας.

Το επίπεδο εκπαίδευσης ερμηνεύει σημαντικότερα την ανισότητα στο σύνολο της χώρας. Η κατάσταση απασχόλησης, επίσης υπολογίζεται ότι εξηγεί ένα – σχετικά – σημαντικό τμήμα της συνολικής ανισότητας, όμως στην περιφέρεια Κρήτης, οι δύο αυτές όψεις, μοιάζει να είναι αρκετά πιο περιορισμένες. Ειδικότερα, για την Κρήτη, οι τρεις πρώτες κατηγορίες χαρακτηριστικών – επίπεδο εκπαίδευσης, κατάσταση απασχόλησης και τύπος νοικοκυριού – εμφανίζονται ως ισάξιες στην ερμηνεία της ανισότητας, γεγονός που διαφοροποιεί την Κρήτη από το μέσο όρο της χώρας.

Πίνακας 1. 8 Ποσοστιαίες μεταβολές των δεικτών ανισότητας πριν και μετά τις μεταβιβάσεις, με κριτήριο τον τύπο νοικοκυριού στην Ελλάδα, 2019

Ποσοστό μεταβολής ανισότητας που οφείλεται στις λοιπές κοινωνικές μεταβιβάσεις							Ποσοστό μεταβολής ανισότητας που οφείλεται στις συντάξεις					
	L	T	C ²	Gini	A _{ε=0,5}	A _{ε=1}	L	T	C ²	Gini	A _{ε=0,5}	A _{ε=1}
Μονομελές	7,8%	1,5%	1,5%	0,7%	2,5%	6,3%	-60,2%	-50,4%	-48,8%	-30,1%	-53,1%	-55,4%
Δύο ενήλικες χωρίς παιδιά	0,8%	-1,0%	-1,0%	-0,3%	-0,9%	0,6%	-61,5%	-52,6%	-56,2%	-31,9%	-53,9%	-55,9%
Μονογονεϊκό νοικοκυριό	16,5%	-1,0%	-6,0%	-2,6%	4,7%	14,4%	-21,4%	-13,6%	-12,4%	-6,6%	-15,5%	-19,5%
Δύο ενήλικες με ένα παιδί	7,8%	-2,3%	-3,7%	-1,9%	0,0%	6,8%	-7,5%	-7,2%	-8,3%	-3,8%	-7,0%	-6,7%
Δύο ενήλικες με δύο παιδιά	-3,9%	-8,8%	-10,3%	-5,5%	-7,2%	-3,5%	-4,4%	-3,8%	-4,0%	-2,0%	-3,9%	-4,0%
Δύο ενήλικες με τρία παιδιά	-24,3%	-20,2%	-21,2%	-10,7%	-20,9%	-22,2%	-11,3%	-8,9%	-7,9%	-4,7%	-9,7%	-10,2%
Άλλο	-5,1%	-4,9%	-5,6%	-2,4%	-4,8%	-4,5%	-26,8%	-28,3%	-35,8%	-14,6%	-26,2%	-24,1%

Πηγή: SILC και επεξεργασία των συγγραφέων

Πίνακας 1. 9 Ποσοστιαίες μεταβολές των δεικτών ανισότητας πριν και μετά τις μεταβιβάσεις, με κριτήριο τον τύπο νοικοκυριού στην Κρήτη, 2019

Ποσοστό μεταβολής ανισότητας που οφείλεται στις λοιπές κοινωνικές μεταβιβάσεις							Ποσοστό μεταβολής ανισότητας που οφείλεται στις συντάξεις					
	L	T	C ²	Gini	A _{ε=0,5}	A _{ε=1}	L	T	C ²	Gini	A _{ε=0,5}	A _{ε=1}
Μονομελές	1,1%	-2,7%	-3,2%	-1,4%	-2,1%	0,9%	-65,2%	-52,6%	-46,8%	-29,6%	-57,2%	-61,8%
Δύο ενήλικες χωρίς παιδιά	2,9%	-0,5%	-1,8%	-0,1%	0,5%	2,4%	-65,6%	-56,6%	-57,4%	-34,5%	-58,6%	-61,4%
Μονογονεϊκό νοικοκυριό	-1,0%	-2,1%	-2,6%	-1,0%	-1,6%	-0,9%	-19,9%	-13,9%	-11,7%	-6,9%	-15,9%	-17,9%
Δύο ενήλικες με ένα παιδί	79,2%	18,6%	8,3%	5,1%	33,3%	71,6%	-3,6%	-2,2%	-1,5%	-0,7%	-2,8%	-3,4%
Δύο ενήλικες με δύο παιδιά	4,5%	-7,3%	-12,1%	-3,8%	-3,4%	4,1%	-11,9%	-9,6%	-8,6%	-5,9%	-10,4%	-11,1%
Δύο ενήλικες με τρία παιδιά	-43,5%	-38,9%	-36,6%	-21,5%	-40,6%	-42,3%	4,2%	3,0%	1,6%	1,9%	3,6%	4,0%
Άλλο	18,8%	15,0%	13,6%	7,9%	15,8%	17,3%	-20,3%	-27,5%	-32,5%	-17,0%	-24,3%	-19,2%

Πηγή: SILC και επεξεργασία των συγγραφέων

Πίνακας 1. 10 Ποσοστιαίες μεταβολές των δεικτών ανισότητας πριν και μετά τις μεταβιβάσεις, με κριτήριο την ηλικία των ατόμων στην Ελλάδα, 2019

Ποσοστό μεταβολής ανισότητας που οφείλεται στις λοιπές κοινωνικές μεταβιβάσεις							Ποσοστό μεταβολής ανισότητας που οφείλεται στις συντάξεις					
	<i>L</i>	<i>T</i>	<i>C</i> ²	<i>Gini</i>	<i>A</i> _{ε=0,5}	<i>A</i> _{ε=1}	<i>L</i>	<i>T</i>	<i>C</i> ²	<i>Gini</i>	<i>A</i> _{ε=0,5}	<i>A</i> _{ε=1}
Έως 17 ετών	-11,2%	-11,7%	-12,7%	-6,6%	-11,2%	-9,9%	-8,7%	-7,8%	-8,1%	-4,2%	-7,9%	-7,7%
Από 18 έως 64 ετών	-4,5%	-5,4%	-6,0%	-3,0%	-5,0%	-3,9%	-21,1%	-19,6%	-23,2%	-10,3%	-19,1%	-18,8%
65 ετών και άνω	6,5%	-1,5%	-6,2%	-0,6%	0,1%	4,8%	-73,5%	-71,5%	-50,9%	-43,8%	-69,2%	-68,2%

Πηγή: SILC και επεξεργασία των συγγραφέων

Πίνακας 1. 11 Ποσοστιαίες μεταβολές των δεικτών ανισότητας πριν και μετά τις μεταβιβάσεις, με κριτήριο την ηλικία των ατόμων στην Κρήτη, 2019

Ποσοστό μεταβολής ανισότητας που οφείλεται στις λοιπές κοινωνικές μεταβιβάσεις							Ποσοστό μεταβολής ανισότητας που οφείλεται στις συντάξεις					
	<i>L</i>	<i>T</i>	<i>C</i> ²	<i>Gini</i>	<i>A</i> _{ε=0,5}	<i>A</i> _{ε=1}	<i>L</i>	<i>T</i>	<i>C</i> ²	<i>Gini</i>	<i>A</i> _{ε=0,5}	<i>A</i> _{ε=1}
Έως 17 ετών	-11,5%	-15,3%	-17,3%	-8,6%	-14,0%	-10,7%	-4,1%	-4,8%	-6,0%	-2,3%	-4,3%	-3,8%
Από 18 έως 64 ετών	10,5%	-1,3%	-5,7%	-0,8%	2,3%	9,6%	-19,2%	-19,4%	-22,2%	-10,3%	-18,7%	-17,9%
65 ετών και άνω	10,6%	5,3%	3,9%	3,0%	6,3%	8,6%	-73,4%	-65,2%	-66,8%	-39,4%	-67,1%	-69,8%

Πηγή: SILC και επεξεργασία των συγγραφέων

Πίνακας 1. 12 Ποσοστό (%) ανισότητας που οφείλεται σε διάφορες πληθυσμιακές ομάδες, με βάση τα χαρακτηριστικά των ατόμων, Ελλάδα, περιφέρεια Κρήτης, 2019.

		L	T	C ²
Επίπεδο εκπαίδευσης	Ελλάδα	12,2	12,4	8,1
	Κρήτη	7,8	8,9	7,8
Κατάσταση απασχόλησης	Ελλάδα	11,4	10,8	6,5
	Κρήτη	8,0	8,5	6,8
Τύπος νοικοκυριού	Ελλάδα	3,1	3,0	1,8
	Κρήτη	6,8	7,3	6,0
Ηλικιακή ομάδα	Ελλάδα	0,4	0,4	0,3
	Κρήτη	1,6	1,7	1,4

Πηγή: SILC και επεξεργασία των συγγραφέων

1.4 Κίνδυνος φτώχειας, υλική αποστέρηση και κοινωνικός αποκλεισμός στην Κρήτη

Η ενότητα επικεντρώνεται στην εμπειρική διερεύνηση βασικών διαστάσεων του επιπέδου διαβίωσης των κατοίκων της Κρήτης, αλλά και σε σύγκριση με τις υπόλοιπες περιφέρειες της χώρας. Γι' αυτό τον σκοπό, αξιοποιούνται εναλλακτικοί κοινωνικοοικονομικοί δείκτες μέτρησης της σχετικής φτώχειας, της υλικής αποστέρησης και του κοινωνικού αποκλεισμού. Εννοιολογικά, ο κίνδυνος φτώχειας αναφέρεται σε άτομα ή νοικοκυριά που έχουν εισόδημα χαμηλότερο από ένα ορισμένο επίπεδο που θεωρείται αποδεκτό ή φυσιολογικό στην κοινωνία στην οποία ζουν.

Η συμβατική μέτρηση της φτώχειας στο πλαίσιο της ΕΕ έχει πλεονεκτήματα αλλά και ορισμένα βασικά μειονεκτήματα (Παπαθεοδώρου, 2020; Παπαθεοδώρου, Μισσός και Παπαναστασίου, 2020). Η μέτρηση αυτή βασίζεται στον υπολογισμό του 60% του διάμεσου ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος (μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις) κάθε χώρας. Κατά συνέπεια, όσα άτομα ή νοικοκυριά έχουν εισόδημα μικρότερο από το προαναφερόμενο όριο χαρακτηρίζονται ως φτωχά. Ωστόσο, ο δείκτης αυτός γίνεται λιγότερο αποτελεσματικός για τη ρεαλιστική αποτύπωση της εισοδηματικής κατάστασης των φτωχών νοικοκυριών σε περιόδους οικονομικής αναταραχής με έντονες μεταβολές στο ΑΕΠ και στο εισόδημα των μεσαίων στρωμάτων (Παπαθεοδώρου, Μισσός & Παπαναστασίου, 2020).

Εναλλακτικά, διάφοροι φορείς χρησιμοποιούν ως κατώφλι φτώχειας το 50% ή 60% του μέσου ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος. Ωστόσο, η διάμεσος είναι γενικά προτιμότερη έναντι της μέσης τιμής, καθώς η πρώτη επηρεάζεται σε μικρότερο βαθμό από τις ακραίες τιμές. Έτσι, σε μια κατανομή λοξή προς τα δεξιά όπως συμβαίνει κατεξοχήν με τις κατανομές εισοδήματος, ο μέσος όρος εμφανίζει μεγαλύτερες τιμές απ' ότι η διάμεσος.

Ο υπολογισμός του ποσοστού των ατόμων που βρίσκονται κάτω από το όριο ή τη γραμμή φτώχειας δεν αποτελεί επαρκή συνθήκη για την κατανόηση του φαινομένου της φτώχειας. Συμπληρωματικά μέτρα εκτίμησης της φτώχειας αποτελούν το χάσμα ή βάθος και η ένταση ή δριμύτητα της φτώχειας (Foster, Greer & Thorbecke, 1984).

Όπως είναι διαδεδομένο, το χάσμα φτώχειας μετρά το «πόσο φτωχοί είναι οι φτωχοί». Ειδικότερα, μετρά την απόσταση του ορίου της φτώχειας (για το σύνολο του πληθυσμού)

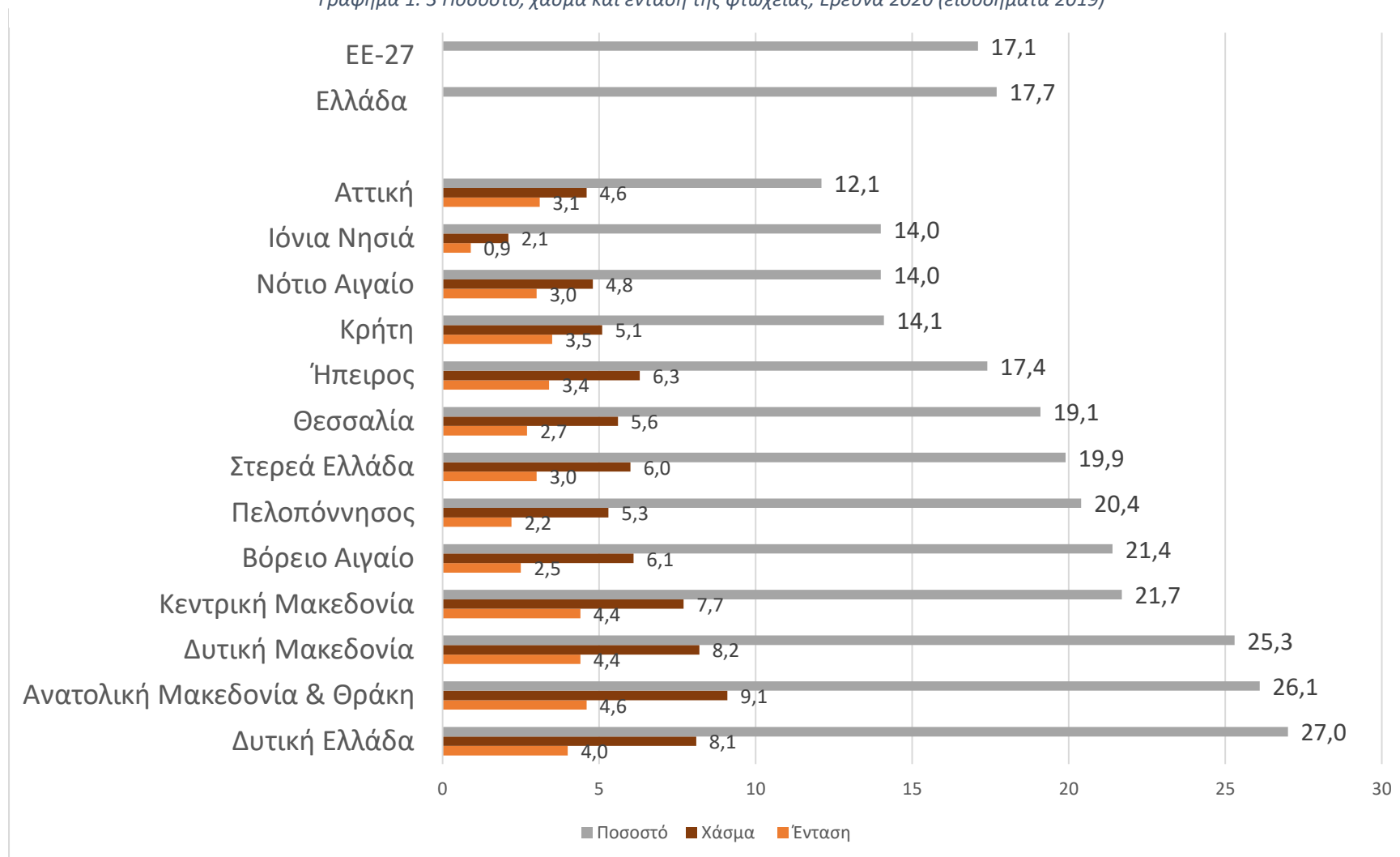
από τη διάμεσο του ισοδύναμου εισοδήματος των ατόμων που βρίσκονται κάτω από το όριο της φτώχειας, ως ποσοστό του ορίου φτώχειας.

Αντίστοιχα, ο δείκτης της έντασης της φτώχειας μετρά τη δριμύτητα της φτώχειας. Μέσα από τον υπολογισμό του τετραγωνισμένου χάσματος φτώχειας για κάθε άτομο/νοικοκυριό, ο δείκτης αυτός προσδίδει μεγαλύτερο βάρος σε αυτούς/ές που βρίσκονται σε πολύ μεγάλη απόσταση από τη γραμμή φτώχειας σε σχέση με αυτούς/ές που βρίσκονται πιο κοντά σε αυτή. Όσο πιο υψηλή η τιμή του δείκτη αυτού, τόσο μεγαλύτερο στατιστικό βάρος δίνεται στους πολύ φτωχούς και άρα τόσο εντονότερη είναι η φτώχεια και η ανισότητα σε μια οικονομία.

Εστιάζοντας σε περιφερειακό επίπεδο (Γράφημα 1.3), προκύπτει ότι η διοικητική οντότητα της Κρήτης καταλαμβάνει χαμηλή θέση ως προς τον κίνδυνο φτώχειας (14%) μετά τις περιφέρειες αρκετά χαμηλότερα των περιφερειών Δυτικής Ελλάδας (27%) και Δυτικής Μακεδονίας (26,1%). Το ποσοστό φτώχειας στην Κρήτη είναι περίπου κατά τέσσερις ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερο από την μέση τιμή της χώρας (17,7%) και κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες από τον μέσο όρο της ΕΕ-27. Επιπρόσθετα, ενδιαφέρον στοιχείο είναι ότι τα αποτελέσματα με βάση τη θέση των περιφερειών ως προς το ποσοστό φτώχειας δεν διαφοροποιούνται ιδιαίτερα σε σχέση με το χάσμα και την ένταση της φτώχειας με εξαίρεση ορισμένες περιφέρειες (πχ. Θεσσαλία, Στερεά Ελλάδα, Βόρειο Αιγαίο, Πελοπόννησος, κλπ.).

Τα αποτελέσματα για το χάσμα και την ένταση της φτώχειας απεικονίζονται επίσης στο Γράφημα 1.3 στο οποίο διακρίνονται τα Ιόνια Νησιά για τις πολύ χαμηλές επιδόσεις, σε αντίθεση με την Ανατολική Μακεδονία και Θράκη όπου οι εκτιμήσεις είναι ιδιαίτερα υψηλές. Όσον αφορά την Κρήτη βρίσκεται σε μια ενδιάμεση θέση, καθώς καταγράφονται μέτριες εκτιμήσεις ως προς το βάθος και την ένταση της φτώχειας. Το εύρημα αυτό σημαίνει ότι υπάρχει σημαντικό μερίδιο ατόμων μεταξύ των φτωχών που αντιμετωπίζει συνθήκες μεγάλης ανεπάρκειας εισοδήματος (δηλαδή άτομα που ζουν σε συνθήκες ακραίας φτώχειας).

Γράφημα 1. 3 Ποσοστό, χάσμα και ένταση της φτώχειας, Έρευνα 2020 (εισοδήματα 2019)

Πηγή: SILC και επεξεργασία των συγγραφέων

Ένα επιπλέον μεθοδολογικό εργαλείο που αποτυπώνει αρκετά ικανοποιητικά και εύληπτα τις συνθήκες διαβίωσης του πληθυσμού είναι ο δείκτης υλικής αποστέρησης. Ο δείκτης αυτός αντικατοπτρίζει την αντικειμενική αδυναμία των νοικοκυριών να καλύψουν βασικές ανάγκες μέσα από την απόκτηση αγαθών ή/και υπηρεσιών.

Τα αγαθά και οι υπηρεσίες που χρησιμοποιούνται για την κατάρτιση του δείκτη υλικής αποστέρησης είναι τα εξής:

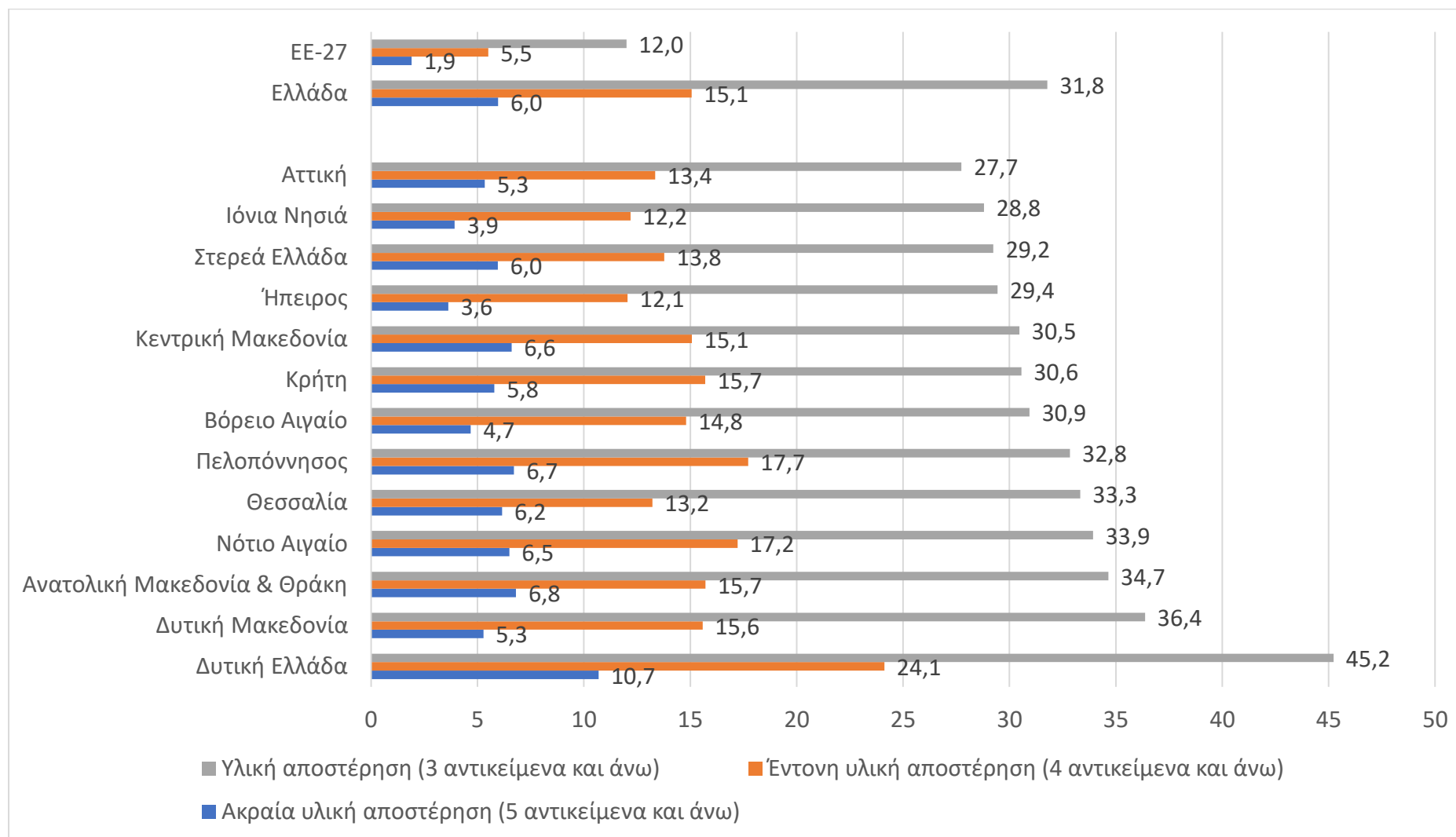
- 1) αδυναμία πληρωμής δανείων, λογαριασμών κοινής ωφέλειας, ενοικίων, κλπ.,
- 2) αδυναμία κάλυψης έκτακτων αλλά αναγκαίων δαπανών,
- 3) επαρκής θέρμανση στο σπίτι,
- 4) διατροφή με κρέας ή ψάρι (ή χορτοφαγικό ισοδύναμο) κάθε δύο μέρες,
- 5) διακοπές διάρκειας μιας εβδομάδας τον χρόνο,
- 6) κατοχή αυτοκινήτου,
- 7) κατοχή τηλεφώνου,
- 8) κατοχή πλυντηρίου και
- 9) κατοχή τηλεόρασης.

Τα νοικοκυριά που στερούνται τουλάχιστον τρία από τα αγαθά αυτά βρίσκονται σε υλική αποστέρηση, τουλάχιστον τέσσερα (4) σε έντονη υλική αποστέρηση και τουλάχιστον πέντε (5) σε ακραία υλική αποστέρηση.

Ο δείκτης της υλικής αποστέρησης είναι ιδιαίτερα χρήσιμος για την εκτίμηση συνθηκών ακραίας φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού στις χώρες της ΕΕ (Bradshaw & Mayhew, 2011; Papanastasiou, 2019). Το Διάγραμμα 1.4 απεικονίζει τους εναλλακτικούς δείκτες υλικής αποστέρησης για τις 13 περιφέρειες της χώρας σε σύγκριση με το σύνολο της χώρας και της ΕΕ-27. Μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι η υλική αποστέρηση στην Ελλάδα, με όλους τους εναλλακτικούς δείκτες, βρίσκεται σε εξαιρετικά υψηλά επίπεδα (σχεδόν τριπλάσια) από αυτά της ΕΕ-27. Αυτό είναι ενδεικτικό του χαμηλού επιπέδου διαβίωσης που αντιμετωπίζουν μεγάλα τμήματα του πληθυσμού στην χώρα συγκριτικά με τους υπόλοιπους Ευρωπαίους. Ως προς την υλική αποστέρηση η περιφέρεια Κρήτης κατατάσσεται κάπου στη μέση μεταξύ

των περιφερειών της χώρας, ενώ στη χειρότερη θέση βρίσκεται η περιφέρεια της Δυτικής Ελλάδας ακολουθούμενη από τις περιφέρειες της Δυτικής Μακεδονίας και της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Έτσι υλική αποστέρηση βιώνει το 30,6% του πληθυσμού της Κρήτης, έντονη υλική αποστέρηση το 15,7% και ακραία αποστέρηση το 5,8%. Αξίζει να αναφερθεί ότι τα αντίστοιχα ποσοστά για την ΕΕ-27 είναι 12%, 5,5% και 1,9% γεγονός που αποκαλύπτει τις δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης του πληθυσμού της Κρήτης σε σχέση με το μέσο όρο της ΕΕ-27.

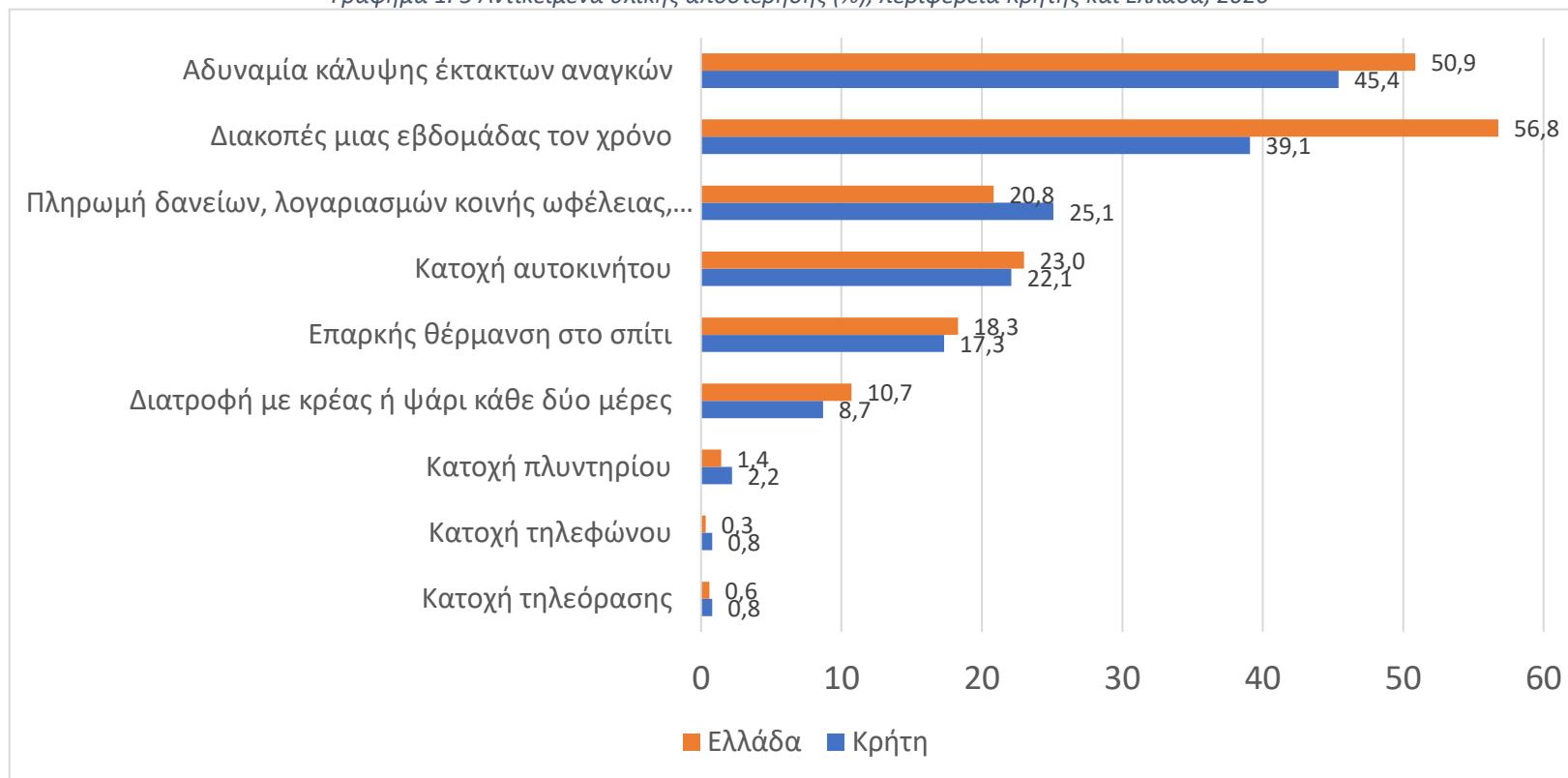
Γράφημα 1. 4 Δείκτες υλικής αποστέρησης (%) ανά διοικητική περιφέρεια, 2020

Πηγή: SILC και επεξεργασία των συγγραφέων

Ειδικότερα, στην Κρήτη προκύπτουν σημαντικά ευρήματα από την ανάλυση των επιμέρους αντικειμένων που απαρτίζουν τον δείκτη υλικής αποστέρησης σε σύγκριση με τον εθνικό μέσο όρο. Όπως προκύπτει από την ανάλυση (Γράφημα 1.5), η βασικότερη παράμετρος που χαρακτηρίζει τα νοικοκυριά της Κρήτης είναι η αδυναμία πληρωμής έκτακτων δαπανών με ποσοστό της τάξης του 45,4%, όπως για παράδειγμα για την πληρωμή δαπανών υγείας, φροντιστηρίων ή επισκευές σπιτιού. Στη δεύτερη θέση, με ποσοστό 39,1%, εμφανίζεται η αδυναμία των νοικοκυριών να πραγματοποιήσουν διακοπές μιας εβδομάδας το χρόνο. Η δυσκολία πληρωμής δανείων, ενοικίων, λογαριασμών κοινής ωφέλειας, κλπ. πλήττει το 25,1% των νοικοκυριών, που είναι κατά περίπου τέσσερις ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερο ποσοστό από τον μέσο όρο της χώρας. Ακολουθούν η έλλειψη αυτοκινήτου (22,1%) και επαρκούς θέρμανσης στο σπίτι (17,3%). Στις τελευταίες θέσεις συναντώνται η κατοχή διαρκών καταναλωτικών αγαθών (πλυντήριο, τηλεόραση, τηλέφωνο), εξαιτίας του γεγονότος ότι τα αγαθά αυτά είναι πλέον χαμηλού κόστους και εύκολη η πρόσβαση σε αυτά και ενδεχομένως τα νοικοκυριά τα διέθεταν πριν από την οικονομική κρίση και την επακόλουθη δημοσιονομική προσαρμογή στη χώρα.

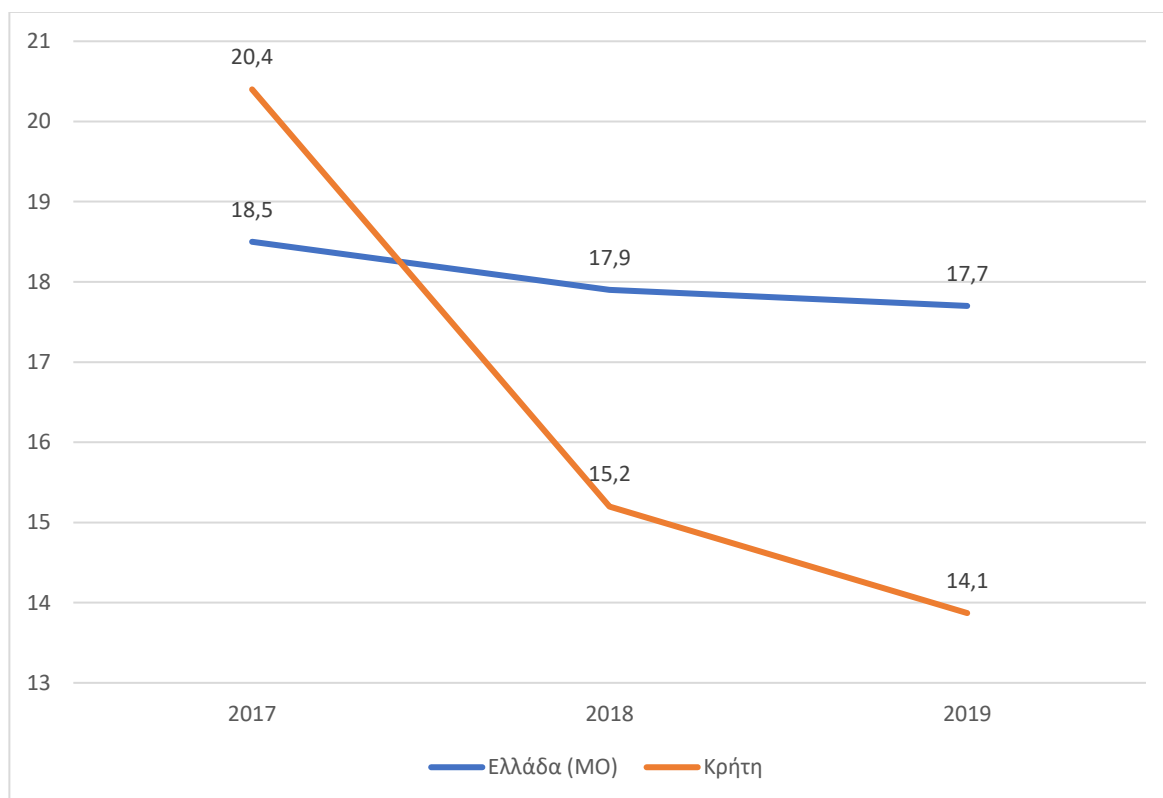
Γράφημα 1. 5 Αντικείμενα υλικής αποστέρησης (%), περιφέρεια Κρήτης και Ελλάδα, 2020

Πηγή: SILC και επεξεργασία των συγγραφέων

Με βάση τα διαθέσιμα δεδομένα της τελευταίας τριετίας, ο κίνδυνος σχετικής φτώχειας στην περιφέρεια Κρήτης καταγράφει σημαντική πτωτική τάση και πέφτει κάτω από τον εθνικό μέσο όρο. Όπως φαίνεται στο διάγραμμα 1.6, το ποσοστό φτώχειας μειώνεται από το 20,4% το 2017 στο 14,1% το 2019, ενώ το ίδιο έτος ο εθνικός μέσος όρος ανέρχεται σε 17,7%. Η εξέλιξη αυτή σηματοδοτεί τη βελτίωση της εισοδηματικής κατάστασης μέρους των νοικοκυριών στην Κρήτη.

Γράφημα 1. 6 Ποσοστά (%) φτώχειας σε Ελλάδα και περιφέρεια Κρήτης, 2017-2019 (έρευνες 2018-2020).

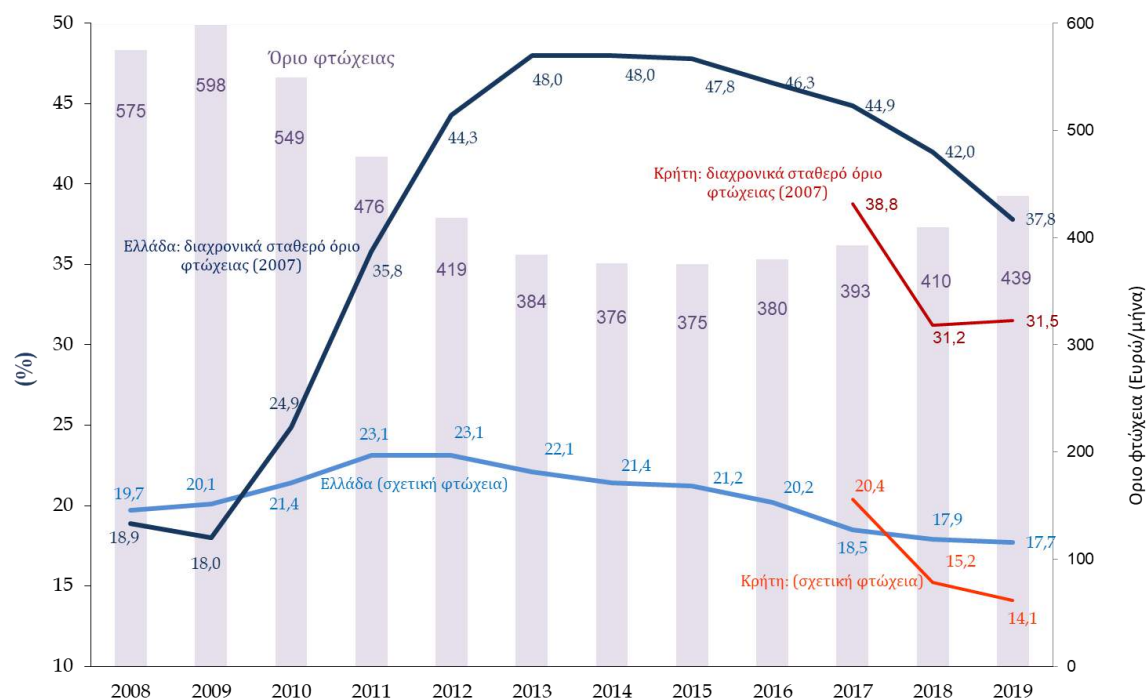
Πηγή: SILC και επεξεργασία των συγγραφέων

Οι εκτιμήσεις όμως της σχετικής φτώχειας αποκρύπτουν την πραγματική εξέλιξη των συνθηκών διαβίωσης τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Κρήτη. Αυτό γιατί ο δείκτης σχετικής φτώχειας υπολογίζεται με βάση το 60% του διαμέσου ισοδύναμου εισοδήματος κάθε έτους. Κατά συνέπεια όταν μειώνονται τα εισοδήματα και ιδιαίτερα των μεσαίων στρωμάτων, όπως συνέβη στην πρόσφατη κρίση και την παρατεταμένη ύφεση που ακολούθησε, μειώνεται αντίστοιχα και το όριο φτώχειας. Κατά συνέπεια νοικοκυριά με ίδιο επίπεδο διαβίωσης μπορεί να κατατάσσονται ως φτωχά σε ένα έτος και ως μη φτωχά σε κάποιο άλλο. Ο υπολογισμός του κινδύνου φτώχειας με βάση ένα διαχρονικό σταθερό όριο, σταθμίζοντας

τα εισοδήματα ως προς την αγοραστική τους δύναμη, μας επιτρέπει να έχουμε μια καλύτερη αποτύπωση των αλλαγών στο επίπεδο διαβίωσης και στην φτώχεια του πληθυσμού. Στο Γράφημα 1.7 παρουσιάζονται οι συγκριτικές εκτιμήσεις του κινδύνου φτώχειας στην Ελλάδα και την Κρήτη τόσο με βάση το όριο σχετικής φτώχειας που υπολογίζεται κάθε έτος όσο και με βάση ένα διαχρονικό όριο φτώχειας (του 2007).

Όπως μπορούμε να διαπιστώσουμε με βάση το δείκτη σχετικής φτώχειας η χώρα παρουσιάζει μια μικρή άνοδο του κινδύνου φτώχειας το από το 2008 έως το 2012 και στη συνέχεια εμφανίζει σταδιακή μείωση, για να φτάσει το 2019 σε επίπεδα χαμηλότερα του 2008. Για την Κρήτη, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, έχουμε μόνο εκτιμήσεις από το 2017 και μετά, όπου ο κίνδυνος φτώχειας εμφανίζει μια σημαντική μείωση. Την περίοδο όμως αυτή τα εισοδήματα του πληθυσμού έχουν υποστεί τεράστια μείωση η οποία αντανακλάται στα όρια σχετικής φτώχειας που εκτιμώνται κάθε έτος. Ενδεικτικά ένα άτομο με ισοδύναμο μηνιαίο εισόδημα 480 ευρώ κατατάσσεται ως φτωχό την περίοδο 2018-2010 και ως μη φτωχό την περίοδο μετά από το 2010. Έτσι, όταν χρησιμοποιήσουμε το όριο φτώχειας του 2007 θα διαπιστώσουμε ότι ο κίνδυνος φτώχειας για το σύνολο της χώρας από 18% το 2018 ανέρχεται σε 48% το 2013 και έκτοτε παραμένει σε σχετικά υψηλά επίπεδα. Με άλλα λόγια το 2013 περίπου ο μισός πληθυσμός της χώρας είχε επίπεδα διαβίωσης αντίστοιχα με αυτά που είχε το 18% του φτωχότερου πληθυσμού μόλις 4 χρόνια πριν. Ακόμα και το 2019 περίπου το 40% του πληθυσμού της χώρας ζει σε ανάλογες συνθήκες φτώχειας. Στην Κρήτη το 38,8% του πληθυσμού το 2017 και το 31,4% το 2019 ζουν σε αντίστοιχες συνθήκες φτώχειας. Τα δεδομένα αυτά καταδεικνύουν τις δραματική επιδείνωση στο επίπεδο διαβίωσης του πληθυσμού της χώρας αλλά και της περιφέρειας Κρήτης από το 2009 και μετά.

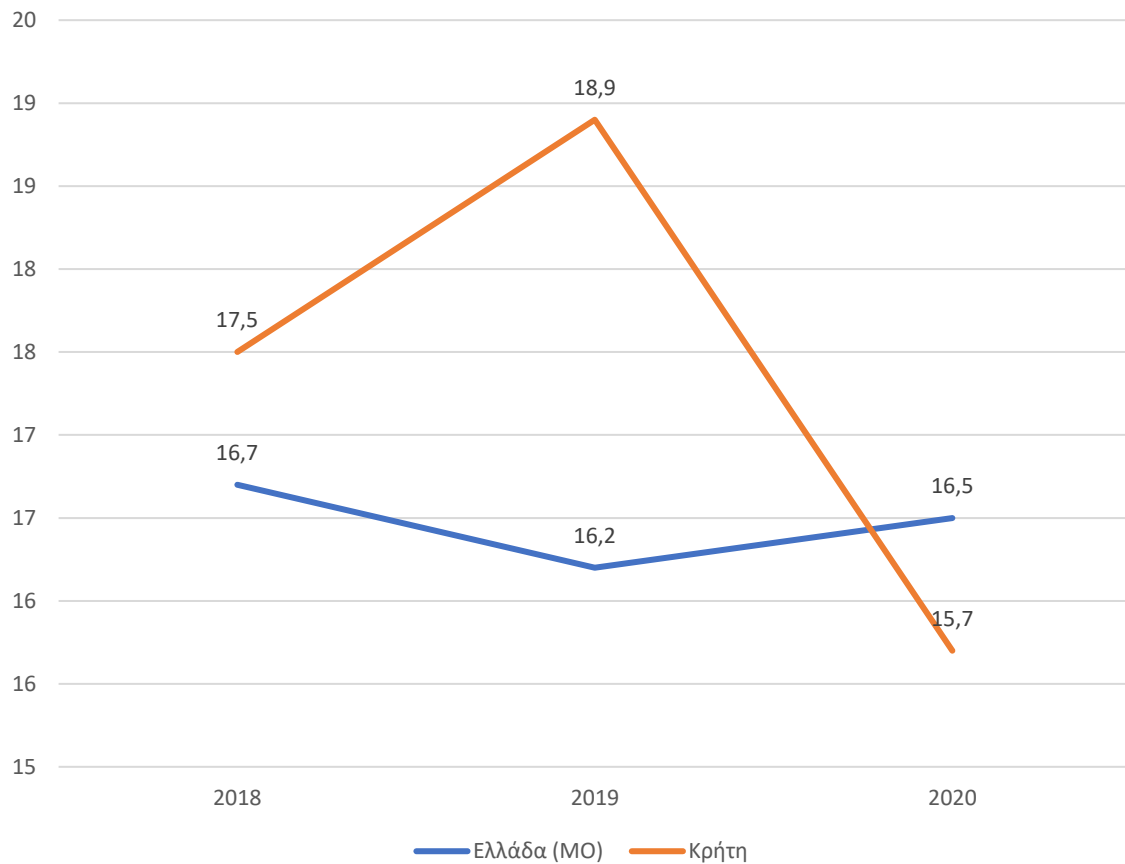
Γράφημα 1. 7 Όρια σχετικής φτώχειας και κίνδυνος φτώχειας σε Ελλάδα και περιφέρεια Κρήτης, 2008-2019 (έρευνες 2009-2020).

Πηγή: Eurostat, SILC και επεξεργασία των συγγραφέων

Αντίστοιχη εικόνα αποτυπώνεται από τον δείκτη έντονης υλικής αποστέρησης είναι (Γράφημα 1.8). Ο δείκτης αυτός μειώνεται από το 17,5% το 2018 στο 15,7% το 2020 με μια ενδιάμεση αύξηση το 2019, όταν ο εθνικός μέσος όρος είναι 16,5% κατά το τελευταίο έτος. Σε κάθε περίπτωση, οι συνθήκες διαβίωσης ορισμένων νοικοκυριών βελτιώνεται κατά την εξεταζόμενη περίοδο (για την οποία υπάρχουν σχετικά δεδομένα σε επίπεδο περιφέρειας όπως προαναφέρθηκε).

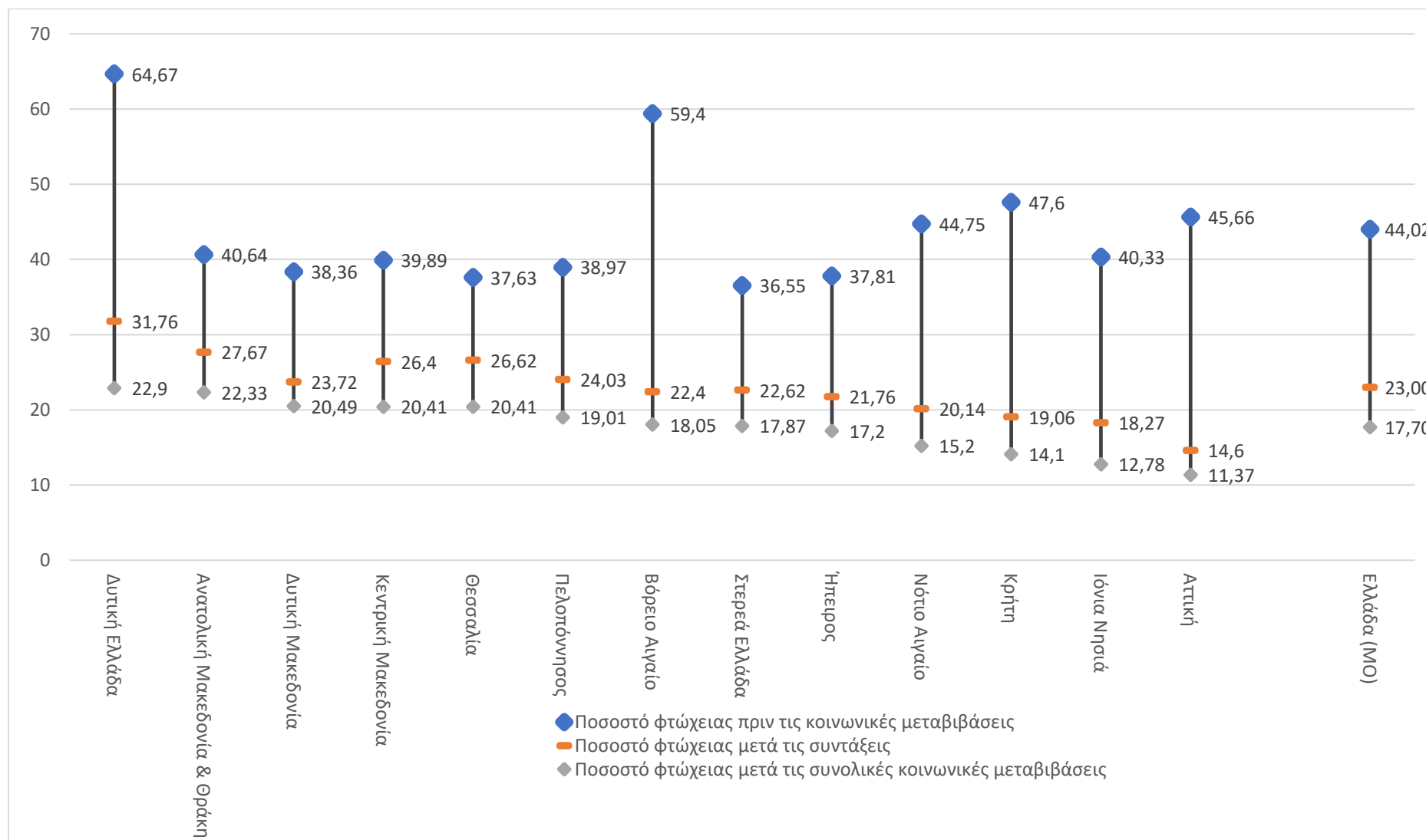
Γράφημα 1. 8 Ποσοστά (%) έντονης υλικής αποστέρησης σε Ελλάδα και περιφέρεια Κρήτης, 2017-2019 (έρευνες 2019-2020)).

Πηγή: SILC και επεξεργασία των συγγραφέων

Η συνεισφορά του συστήματος κοινωνικής προστασίας στην καταπολέμηση του φαινομένου της φτώχειας είναι καθοριστικής σημασίας (Παπαθεοδώρου, Δαφέρμος, Παπαδοπούλου και Σακελλαρίδης, 2010; Παπαθεοδώρου, Μισσός και Παπαναστασίου, 2020). Η κοινωνική προστασία συνίσταται σε κοινωνικές μεταβιβάσεις σε χρήμα και είδος προς τα νοικοκυριά. Οι κοινωνικές μεταβιβάσεις σε χρήμα διακρίνονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες: τις συντάξεις (γήρατος και επιζώντων) και τις λοιπές κοινωνικές μεταβιβάσεις που περιλαμβάνουν διάφορα χρηματικά επιδόματα, όπως ανεργίας, ασθένειας, στέγασης, αναπηρίας, οικογένειας/ παιδιών, κοινωνικού αποκλεισμού, κλπ. Με βάση αυτή τη διάκριση, το Διάγραμμα 3.6 αποτυπώνει την επίδραση των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε χρήμα στον μετριασμό του κινδύνου φτώχειας στις 13 περιφέρειες της χώρας και σε επίπεδο χώρας.

Γράφημα 1. 9 Κοινωνικές μεταβιβάσεις και κίνδυνος φτώχειας ανά περιφέρεια, 2019

Πηγή: SILC και επεξεργασία των συγγραφέων

Πριν από τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, τα ποσοστά φτώχειας είναι ιδιαίτερα υψηλά. Σε όλες τις περιφέρειες, όπως και στο σύνολο της χώρας, η μεγαλύτερη μείωση της φτώχειας επιτυγχάνεται μέσω των συντάξεων. Αντίθετα, η συνεισφορά των λοιπών κοινωνικών μεταβιβάσεων είναι αισθητά μικρότερη. Σε κάποια βαθμό η μείωση της φτώχειας μέσω των λοιπών, εκτός συντάξεων, κοινωνικών μεταβιβάσεων οφείλεται και στη χορήγηση του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος που εγκαινιάστηκε πρόσφατα στη χώρα και απευθύνεται σε άτομα και νοικοκυριά που αντιμετωπίζουν συνθήκες ακραίας φτώχειας και αποστέρησης.

Η περιφέρεια Κρήτης δεν διαφοροποιείται από τη γενικότερη φυσιογνωμία του συστήματος κοινωνικής προστασίας στην Ελλάδα, καθώς το αρχικό ποσοστό φτώχειας (47,6%) μειώνεται μετά τις συντάξεις στο 19,06% και μετά τις λοιπές κοινωνικές μεταβιβάσεις στο 14,1%. Σε εθνικό επίπεδο, το ποσοστό φτώχειας πριν από τη χορήγηση των κοινωνικών μεταβιβάσεων βρίσκεται στο 44,2%, μετά τις συντάξεις στο 23% και μετά από τις συνολικές κοινωνικές μεταβιβάσεις στο 17,7%.

Ένα σημαντικό ζήτημα που απασχολεί την κοινωνική έρευνα και τον σχεδιασμό πολιτικής είναι η διάρθρωση (σύνθεση και μέγεθος) των νοικοκυριών ως προσδιοριστικού παράγοντα της φτώχειας. Ειδικότερα, τα εμπειρικά στοιχεία καταγράφουν υψηλό κίνδυνο φτώχειας μεταξύ των μονογονεϊκών οικογενειών (Eurostat, 2013). Πράγματι, από την παρούσα ανάλυση για τη διαβίωση των κατοίκων της Κρήτης προκύπτει ότι τον εντονότερο κίνδυνο φτώχειας αντιμετωπίζουν τα μονογονεϊκά νοικοκυριά (41,38%) που όμως λόγω χαμηλού πληθυσμιακού μεριδίου έχουν και χαμηλή συμμετοχή στην συνολική φτώχεια (7,04%). Αντίθετα, το μικρότερο ποσοστό φτώχειας καταγράφεται για τα νοικοκυριά με δύο ενήλικες χωρίς παιδιά (7,83%). Επιπλέον, αξιοσημείωτο εύρημα είναι και το υψηλό ποσοστό φτώχειας για τα μονομελή νοικοκυριά (26,89%), καθώς και η υψηλότερη συμμετοχή στη φτώχεια για αυτό τον τύπο νοικοκυριού (34,11%). Όσον αφορά το μέγεθος του νοικοκυριού στην Κρήτη καταγράφεται το ίδιο μοτίβο με τα νοικοκυριά με ένα άτομο να εμφανίζουν υψηλό κίνδυνο και τη μεγαλύτερη συμμετοχή στη φτώχεια, ενώ πολυμελή νοικοκυριά με 6 ή περισσότερα άτομα να εμφανίζουν τον μεγαλύτερο κίνδυνο φτώχειας αλλά χαμηλή συμμετοχή στην συνολική φτώχεια γιατί αντιπροσωπεύουν ένα μικρό μερίδιο του πληθυσμού.

Όσον αφορά το φύλο, στην Κρήτη, οι γυναίκες εμφανίζουν μεγαλύτερο κίνδυνο φτώχειας σε σχέση με τους άντρες περίπου. Ο Πίνακας 1.13 αποτυπώνει το ποσοστό φτώχειας και τη συμμετοχή στη φτώχεια αντρών και γυναικών στην Κρήτη για το έτος 2020. Η διαφορά μεταξύ των φύλων είναι περίπου 6 ποσοστιαίες μονάδες, ενισχύοντας τις εκτιμήσεις για έμφυλες διαφοροποιήσεις σε βασικούς κοινωνικούς και οικονομικούς δείκτες (πχ. μισθολογικούς) (Eurostat, 2021). Επιπρόσθετα, η συμμετοχή στη φτώχεια εμφανίζεται ιδιαίτερα ετεροβαρής ανάμεσα στα φύλα, με τον γυναικείο πληθυσμό να καταγράφει ποσοστό της τάξης του 63,25%.

Περαιτέρω, η ένταση της φτώχειας εμφανίζεται να είναι μεγαλύτερη στα παιδιά σε σχέση με τις υπόλοιπες ηλικιακές κατηγορίες στην Κρήτη. Όπως προκύπτει από την ανάλυση, τα παιδιά επλήγησαν ιδιαίτερα από τις εισοδηματικές μεταβολές των νοικοκυριών κατά την περίοδο της κρίσης και της εσωτερικής υποτίμησης. Το στοιχείο αυτό αποτελεί αρνητική έκβαση τόσο για το παρόν όσο και για το μέλλον. Η παιδική φτώχεια υπονομεύει τόσο το επίπεδο κοινωνικής ευημερίας στο παρόν, όσο και τις προοπτικές κοινωνικής κινητικότητας στο μέλλον (Παπαθεοδώρου και Παπαναστασίου, 2017). Ο OECD (2018) αποτυπώνει τις δυσχέρειες και τα εμπόδια που συναντούν στην κοινωνική ανέλιξη τα παιδιά που προέρχονται από φτωχές οικογένειες. Όταν γίνεται έλεγχος του κινδύνου φτώχειας και της συνεισφοράς στη φτώχεια, τα παιδιά και οι νέοι φέρουν το κύριο βάρος με 18,65% και 28,45% αντίστοιχα.

Με βάση την οικονομική/επαγγελματική δραστηριότητα, ο κίνδυνος φτώχειας είναι ο υψηλότερος μεταξύ των ανέργων, αλλά δεν ισχύει το ίδιο σε ότι αφορά τη συνεισφορά στη φτώχεια. Ειδικότερα, οι εργαζόμενοι (22,29%) και οι συνταξιούχοι (26,39%) έχουν πολύ μεγαλύτερη συμμετοχή στη φτώχεια εν συγκρίσει με τους άνεργους. Το εύρημα αυτό καταρρίπτει την υπόθεση ότι η ανεργία αποτελεί τον βασικότερο προσδιοριστικό παράγοντα της φτώχειας και δείχνει ότι η εργασιακή φτώχεια είναι μείζονος σημασίας ζήτημα (Παπαθεοδώρου, Ιωαννίδης & Σουφτάς, 2012).

Επιπλέον, η επαγγελματική και εκπαιδευτική κατάσταση συνδέονται στενά μεταξύ τους και ειδικότερα στην παρούσα ανάλυση εμφανίζουν έναν ιδιαίτερα υψηλό συντελεστή συσχέτισης ($r=0,667$). Με γνώμονα το επίπεδο εκπαίδευσης προκύπτει ότι τα άτομα χωρίς

εκπαίδευση αντιμετωπίζουν τον υψηλότερο κίνδυνο φτώχειας, ενώ όσοι έχουν τελειώσει το δημοτικό εμφανίζουν ποσοστό συνεισφοράς στη φτώχεια της τάξεως του 40,98%.

Πίνακας 1. 13 Προσδιοριστικοί παράγοντες του κινδύνου φτώχειας, περιφέρεια Κρήτης, 2019.

	Ποσοστό φτώχειας	Συμμετοχή στη φτώχεια
Τύπος νοικοκυριού		
Μονομελές	26,89	30,21
Δύο ενήλικες χωρίς παιδιά	7,83	17,60
Λοιπά νοικοκυριά χωρίς παιδιά	10,14	8,21
Μονογονεϊκά	41,38	7,04
Δύο γονείς με ένα παιδί	10,81	7,04
Δύο γονείς με δύο παιδιά	16,33	18,77
Δύο γονείς με τρία ή περισσότερα παιδιά	17,88	7,92
Λοιπά νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά	9,32	3,23
Μέγεθος νοικοκυριού		
Ένα άτομο	26,89	30,21
Δύο άτομα	8,59	19,94
Τρία άτομα	13,51	17,60
Τέσσερα άτομα	13,95	21,11
Πέντε άτομα	11,43	5,87
6 ή περισσότερα άτομα	37,50	5,28
Φύλο		
Άντρας	10,79	36,75
Γυναίκα	16,56	63,25

Ηλικία

0-24 ετών	18,65	28,45
25-34 ετών	8,99	4,99
35-44 ετών	16,36	13,20
45-54 ετών	15,06	12,02
55-64 ετών	12,89	12,02
65 ετών και άνω	12,50	27,57

Οικονομική δραστηριότητα

Εργαζόμενος	9,84	22,29
Άνεργος	37,60	13,78
Συνταξιούχος	12,15	26,39
Μη οικονομικά ενεργός	17,58	37,54

Επίπεδο εκπαίδευσης

Χωρίς εκπαίδευση	21,51	8,20
Δημοτικό	17,09	40,98
Γυμνάσιο	16,87	16,80
Λύκειο	11,19	19,26
Πανεπιστήμιο	5,42	8,20

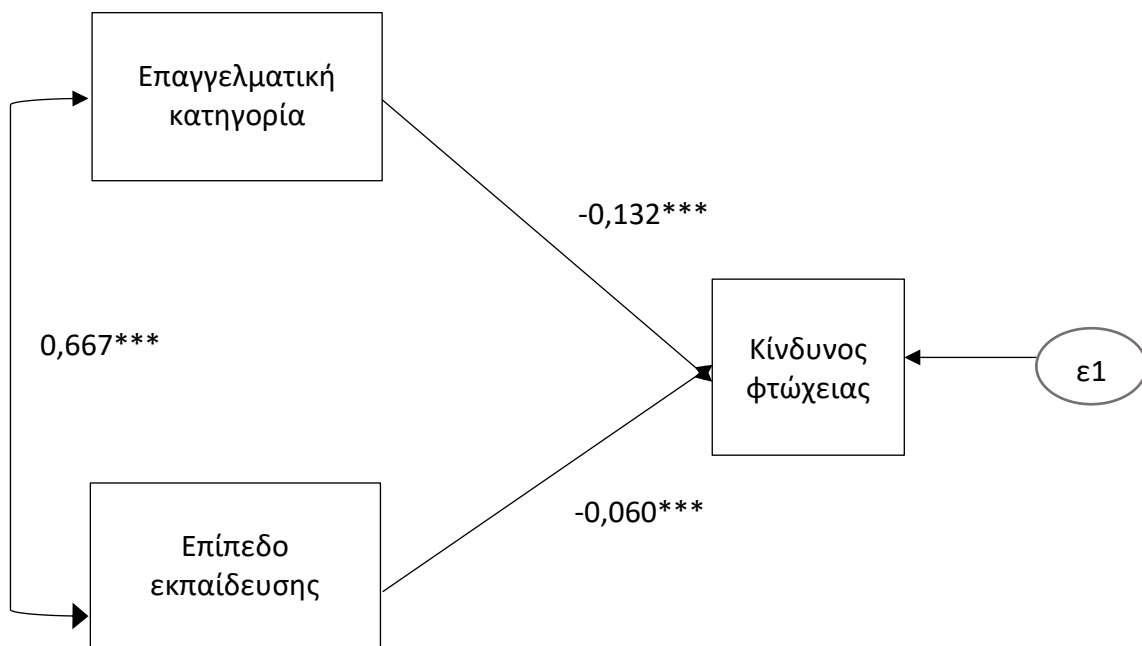
Πηγή: SILC και επεξεργασία των συγγραφέων

Εμβαθύνοντας στην εμπειρική διερεύνηση της αιτιώδους επίδρασης της εκπαίδευσης και του επαγγέλματος στον κίνδυνο φτώχειας στην περιφέρεια Κρήτης, χρησιμοποιείται ένα υπόδειγμα δομικής εξίσωσης (Structural Equation Modelling) (το οποίο ενδείκνυται για πολυεπίπεδες μεταβλητές με υψηλό βαθμό συσχέτισης μεταξύ τους). Ως εξαρτημένη μεταβλητή χρησιμοποιείται ο κίνδυνος φτώχειας, ενώ οι βασικές μεταβλητές πρόβλεψης είναι το επίπεδο εκπαίδευσης και το είδος της απασχόλησης.

Η κατηγοριοποίηση της εκπαίδευσης ακολουθεί το πρότυπο της πρωτοβάθμιας (δημοτικό), δευτεροβάθμιας (γυμνάσιο/λύκειο) και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (πανεπιστήμιο). Οι επαγγελματικές κατηγορίες δημιουργούνται με γνώμονα το σύστημα ταξινόμησης των επαγγελμάτων του ILO (ISCO-08). Ειδικότερα, η ομαδοποίηση των εργασιών έχει ως εξής: α) υψηλής ειδίκευσης μη-χειρωνακτική (διευθυντικά και διοικητικά στελέχη, ασκούντες επιστημονικά επαγγέλματα, τεχνικοί και ασκούντες συναφή επαγγέλματα, κλπ.), β) χαμηλής ειδίκευσης μη-χειρωνακτική (υπάλληλοι γραφείου, πωλητές στον τομέα των υπηρεσιών, κλπ.) και γ) ειδικευμένη/ανειδίκευτη χειρωνακτική (αγρότες, αλιείς, οικοδόμοι, κτηνοτρόφοι κλπ.).

Ως μεταβλητές ελέγχου επιλέχθηκαν το φύλο (άντρας, γυναίκα), η ηλικία (που δεν συνοδεύεται από μια μεταβλητή της ηλικίας υψωμένη στο τετράγωνο, καθώς η σχέση μεταξύ ηλικίας και κινδύνου φτώχειας είναι γραμμική) και η χρόνια ασθένεια. Μέσω της εφαρμογής του υποδείγματος SEM επιδιώκεται η διερεύνηση της αιτιώδους επίδρασης του επαγγέλματος και της εκπαίδευσης στις εκβάσεις φτώχειας των ατόμων. Ο Πίνακας Α1 στο Παράρτημα συνοψίζει τα ευρήματα από την ανάλυση SEM, όπου φαίνεται ότι υπάρχουν στατιστικά σημαντικές αιτιώδεις σχέσεις μεταξύ εκπαίδευσης και επαγγέλματος με τον κίνδυνο φτώχειας.

Γράφημα 1. 10 Ανάλυση SEM, περιφέρεια Κρήτης, 2019.

Πηγή: SILC και επεξεργασία των συγγραφέων

Οι συντελεστές από την ανάλυση SEM παρατίθενται σε τυποποιημένη μορφή με συνέπεια να ερμηνεύονται με βάση την τυπική απόκλιση. Η τυποποίηση των τιμών γίνεται για τη διερεύνηση της σχετικής επίδρασης του επιπέδου εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατηγορίας στον κίνδυνο φτώχειας. Τα αποτελέσματα που παρουσιάζονται στο Γράφημα 1.10 αποτυπώνουν διακριτά πρότυπα σχέσεων μεταξύ κινδύνου φτώχειας, εκπαίδευσης και επαγγέλματος στην περιφέρεια Κρήτης. Ειδικότερα, η πιθανότητα φτώχειας εμφανίζεται να μειώνεται όσο μετακινούμαστε προς υψηλής ειδίκευσης μη-χειρωνακτικές εργασίες, ενώ αντίστοιχα μειώνεται όσο μετακινούμαστε προς την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η συμμεταβλητότητα μεταξύ εκπαίδευσης και επαγγέλματος είναι θετική και υψηλή, που συνεπάγεται ότι όσο εντονότερη είναι η επίδραση της μιας μεταβλητής, τόσο εντονότερη είναι και η επίδραση της άλλης.

Επιπρόσθετα, η μεταβλητή του επαγγέλματος και της εκπαίδευσης εμφανίζονται να αποτελούν στατιστικά σημαντικούς προβλεπτικούς παράγοντες του κινδύνου φτώχειας, όπου όμως η επίδραση του επαγγέλματος είναι αισθητά μεγαλύτερη από αυτή της εκπαίδευσης. Παρόλα αυτά, προηγούμενες έρευνες έχουν δείξει ότι όταν γίνεται στατιστικός έλεγχος της επίδρασης χαρακτηριστικών των γονέων, τότε η εικόνα διαφοροποιείται σημαντικά ως προς την επίδραση των ατομικών χαρακτηριστικών στον κίνδυνο φτώχειας, με την εκπαίδευση να επηρεάζει ελάχιστα ή και καθόλου τον κίνδυνο φτώχειας, σε αντίθεση με το επάγγελμα που συνεχίζει να διατηρεί τη στατιστική σημαντικότητα σε επίπεδο 0,05 (Papanastasiou and Papatheodorou, 2018; Papatheodorou, 1997; Papatheodorou and Piachaud, 1998).

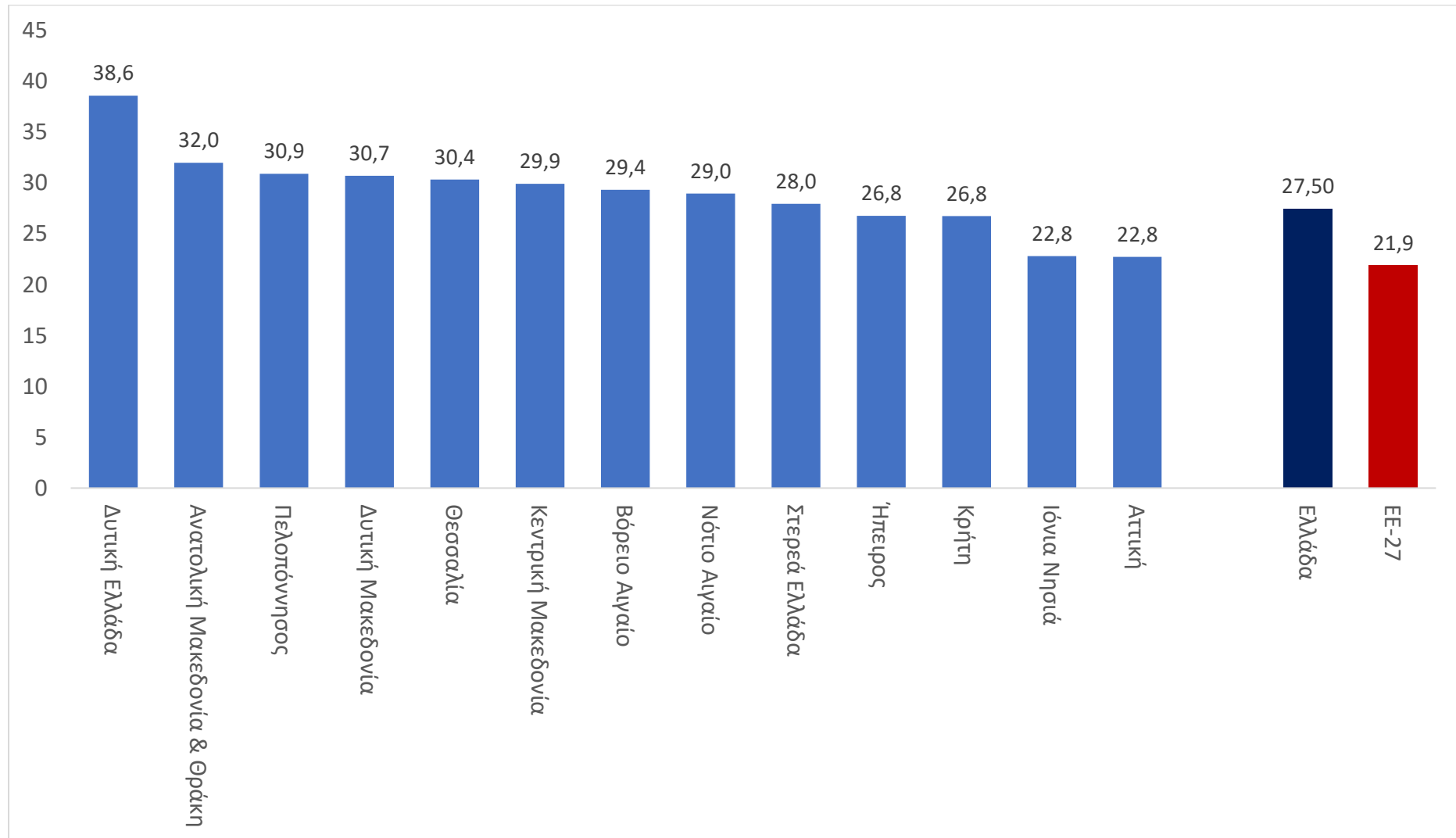
Τέλος, ένας σημαντικός δείκτης που μελετάται είναι αυτός της φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (AROPE) που αποτελεί δείκτη ορόσημο για την κοινωνική διάσταση της στρατηγικής 2020 της ΕΕ. Η στρατηγική αυτή στοχεύει να μειώσει τον αριθμό των ατόμων που βρίσκονται σε συνθήκες φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού στην ΕΕ κατά 20 εκατομμύρια. Ο δείκτης AROPE είναι ένας σύνθετος δείκτης που απαρτίζεται από τρία στοιχεία: α) τον κίνδυνο φτώχειας β) την ακραία υλική αποστέρηση και γ) τη χαμηλή ένταση εργασίας.

Ένα στοιχείο που θα πρέπει να επισημανθεί είναι ότι από τον δείκτη AROPE εξαιρούνται τα παιδιά, τα άτομα ηλικίας κάτω των 25 που βρίσκονται στην εκπαίδευση και τα άτομα ηλικίας

άνω των 60 ετών. Επιπρόσθετα, ο δείκτης αυτός προσφέρει μόνο μια μερική εικόνα των συνθηκών φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού και δεν συλλαμβάνει πλήρως την πολυδιάστατη φύση του φαινομένου αυτού. Κοινωνικές διαστάσεις που μένουν εκτός υπολογισμού περιλαμβάνουν τα υπερχρεωμένα νοικοκυριά, τα άτομα με προβλήματα στέγασης, τα άτομα με ανεπαρκή πρόσβαση σε δημόσιες υπηρεσίες, τα άτομα με κακή υγεία ή εκπαιδευτικό έλλειμμα, κλπ.

Ο δείκτης φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού παραμένει ιδιαίτερα υψηλός στην Κρήτη (βλ Γράφημα 1.11). Όπως προκύπτει από την ανάλυση των εμπειρικών στοιχείων, περίπου το 1/4 των ατόμων ηλικίας 18-59 ετών στην Κρήτη αντιμετωπίζει συνθήκες φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού. Είναι ελαφρά χαμηλότερος από τον αντίστοιχο δείκτη για το σύνολο της χώρας (27,5%) και από τις περισσότερες περιφέρειες της χώρας. Παραμένει όμως πολύ υψηλότερος από το μέσο όρο της ΕΕ-27. Τα στοιχεία αυτά επιβεβαιώνουν την ανάγκη παρέμβασης του κράτους μέσω του συστήματος των κοινωνικών μεταβιβάσεων. Οι κοινωνικές παροχές σε χρήμα αποδεδειγμένα οδηγούν σε άμβλυνση των φαινομένων φτώχειας. Ουσιαστικότερο ρόλο, πάντως, μπορούν να διαδραματίσουν οι κοινωνικές παροχές σε είδος (υπηρεσίες υγείας, φροντίδας, πρόνοιας, οικογένειας, στέγασης, κλπ.), οι οποίες εφόσον απελευθερώνουν εισόδημα για τα νοικοκυριά επιτρέπουν την κάλυψη διαφόρων αναγκών και, κατ' επέκταση, τη γενικότερη βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης και ευημερίας.

Γράφημα 1. 11 Φτώχεια ή Κοινωνικός αποκλεισμός στην περιφέρεια Κρήτης, 2020

Πηγή: SILC και επεξεργασία των συγγραφέων

1.5 Συμπεράσματα

Η ενότητα αυτή είχε ως αντικείμενο την εκτίμηση των συνθηκών διαβίωσης των κατοίκων της περιφέρειας Κρήτης σε σύγκριση με τις λοιπές περιφέρειες, αλλά και τις μέσες τιμές της χώρας και της ΕΕ-27, καθώς επίσης και την αποτύπωση των ανισοτήτων, της φτώχειας και των περιφερειακών τάσεων. Αξιοποιώντας πρόσφατα δεδομένα από την έρευνα SILC 2020 που αναφέρεται σε εισοδήματα του 2019, οι αναλύσεις αποτυπώνουν μια ικανοποιητική θέση της Κρήτης σε σχέση με τις περισσότερες περιφέρειες της Ελλάδας, καθώς μόνο η Αττική και τα Ιόνια Νησιά καταγράφουν καλύτερες επιδόσεις στην πλειονότητα των κοινωνικών και οικονομικών δεικτών που χρησιμοποιήθηκαν.

Η περιφέρεια Κρήτης εμφανίζει ουσιαστική απόκλιση από τις υπόλοιπες περιφέρειες της ΕΕ, καθώς επίσης και φθίνουσα πορεία κατάταξης, όπως αυτή μπορεί να μετρηθεί/εξαχθεί από το ύψος του κατά κεφαλήν εισοδήματος σε όρους κοινής αγοραστικής δύναμης. Το γεγονός αυτό δεν αποτελεί αποκλειστικό χαρακτηριστικό της περιφέρειας. Αντίθετα, όλες οι περιφέρειες της ελληνικής Επικράτειας έχουν μείνει αρκετά πίσω και μοιάζουν να μην συνοδοιπορούν στην αύξηση της αγοραστικής δύναμης του εισοδήματος με τον αντίστοιχο ευρωπαϊκό μέσο.

Αναφορικά με το επίπεδο και τη μεταβολή της εισοδηματικής ανισότητας στην περιφέρεια Κρήτης, συγκριτικά με τις υπόλοιπες περιφέρειες της Επικράτειας, τα δεδομένα για την περίοδο 2017-2019, εμφάνιζαν μια τάση περιορισμού του επιπέδου της. Στην τριετή περίοδο πριν από το ξέσπασμα της πανδημίας του κορωνοϊού (2017-2019) η Κρήτη παρουσιάζει ένα σχετικά χαμηλότερο επίπεδο ανισότητας και σημαντική τάση μείωσης.

Η επίδραση των λοιπών κοινωνικών μεταβιβάσεων στην κατανομή του διαθέσιμου εισοδήματος είναι εξαιρετικά μικρή, ενώ αντίστοιχα, η επίδραση των συντάξεων εμφανίζει ένα υψηλότερο ειδικό βάρος. Τα δεδομένα της SILC παρουσιάζουν επαρκή χώρο διόρθωσης της χρήσης των λοιπών μεταβιβάσεων στην Κρήτη, καθότι σε πολλές κατηγορίες πληθυσμιακών ομάδων, η καταβολή των επιδομάτων φαίνεται να έχει αντίθετα αποτελέσματα (π.χ. η συμβολή τους στα νοικοκυριά με δύο ενήλικες και ένα παιδί). Από την άλλη μεριά, σημαντική είναι η συμβολή των λοιπών μεταβιβαστικών πληρωμών στις περιπτώσεις εργαζομένων μερικής απασχόλησης. Κατά συνέπεια, η περαιτέρω εισοδηματική ενίσχυση αυτής της ομάδας πληθυσμού αναμένεται να λειτουργήσει ευεργετικά στην ανισότητα.

Η Κρήτη εμφανίζει το 2019 (έρευνα 2020) ποσοστό φτώχειας της τάξης του 14%, ποσοστό υλικής αποστέρησης 30,6% και ποσοστό φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού 26,8%. Όπως φαίνεται από την ανάλυση, η Κρήτη εμφανίζει υψηλή υλική αποστέρηση που αποτελεί ίσως τον πιο αντιπροσωπευτικό δείκτη για τις συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών. Το στοιχείο αυτό μαρτυρά πως παρότι ένας περιορισμένος αριθμός νοικοκυριών διαθέτει εισοδήματα που τα κατατάσσει ως φτωχά, υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός νοικοκυριών (περίπου το 1/3) που αδυνατεί ή δυσκολεύεται να καλύψει βασικές ανάγκες και κυρίως τη δυνατότητα να ανταπεξέλθει σε έκτακτες αλλά αναγκαίες δαπάνες.

Όπως προέκυψε από την ανάλυση, η συμβολή της κοινωνικής προστασίας στη βελτίωση της κοινωνικής θέσης των νοικοκυριών στην Κρήτη βασίζεται κυρίως στις συντάξεις, ακολουθώντας το πρότυπο που παραδοσιακά χαρακτηρίζει τη χώρα. Οι λοιπές κοινωνικές μεταβιβάσεις παραμένουν περιορισμένες με αποτέλεσμα να μην επιτυγχάνεται ουσιαστική κάθετη αναδιανομή εισοδήματος και άρα σημαντικά οφέλη για τα άτομα που βρίσκονται χαμηλά στην εισοδηματική κλίμακα.

Συνοψίζοντας, η κοινωνική προστασία μπορεί να αποτελέσει βασικό μοχλό κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης (ως δημοσιονομικός πολλαπλασιαστής) (Παπαθεοδώρου & Δαφέρμος, 2013). Ιδιαίτερα, η παράμετρος των παροχών σε είδος είναι καίρια, καθώς απελευθερώνει εισοδήματα για τα νοικοκυριά που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την κάλυψη άλλων βασικών αναγκών. Το παράδειγμα των σκανδιναβικών χωρών με τη μεγάλη προσφορά κοινωνικών υπηρεσιών στους πληθυσμούς τους αποτελεί ισχυρό ερμηνευτικό παράγοντα για την πολύ χαμηλή φτώχεια και υλική αποστέρηση στις χώρες αυτές.

2^η ΕΝΟΤΗΤΑ: ΧΩΡΙΚΗ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

Η 2η Ενότητα βασίζεται στην έρευνα της Ομάδας του Πανεπιστημίου Κρήτης για το Παρατηρητήριο, με τίτλο «Εντοπισμός και Ανάλυση Θυλάκων Τοπικής Αποστέρησης & Φτώχειας στην Κρήτη (No 10), Ομάδα: Β. Αράπογλου (επιστ. υπεύθυνος), Θ. Μαλούτας, Δ. Σιατίτσα, Ν. Σπυρέλλης, 2021. Η έρευνα παρουσιάστηκε στο κοινό στις 19/11/2021 και είναι διαθέσιμη μέσω της Διαδικτυακής Πύλης του Παρατηρητηρίου: <https://socialobservatory.crete.gov.gr/index.php?com=research&id=3>

Σχετικό υλικό διατίθεται επίσης μέσω το συνδέσμου: <https://socialobservatory.crete.gov.gr/index.php?com=files&item=2>

2.1 Χαρτογράφηση της Συνολικής Πολλαπλής Αποστέρησης στην Περιφέρεια Κρήτης

Η ερευνητική δραστηριότητα του Παρατηρητηρίου ανέπτυξε καινοτόμα εργαλεία εντοπισμού και παρακολούθησης θυλάκων φτώχειας και αποστέρησης στην Κρήτη. Πρόκειται για μια εφαρμογή μέσω της οποίας προκύπτει η ιεράρχηση του βαθμού αποστέρησης στις 786 Μονάδες Αναλυτικής Απεικόνιση Κρήτη, «μικρές περιοχές» της Περιφέρειας Κρήτης (κοινότητες και μικρότερες αστικές ενότητες στο Ηράκλειο και στα Χανιά), τόσο συνολικά όσο και ως προς επιμέρους διαστάσεις της αποστέρησης. Η ιεράρχηση βασίζεται στα αποτελέσματα του Δείκτη Συνολικής Πολλαπλής Αποστέρησης (ΣΠΑ) ο οποίος απαρτίζεται από ένα σύνολο δεικτών αποστέρησης εισοδήματος, απασχόλησης, εκπαίδευσης, στέγασης και αναγκών φροντίδας. Οι επιλεγθέντες δείκτες παρουσιάζονται στον Πίνακα 2.1.

Πίνακας 2. 1 Επιλεγθέντες Δείκτες ανά Διάσταση Αποστέρησης

ΕΙΣΟΔΗΜΑ
1 ΕΕΕ: % δικαιούχων/δηλώσεις 2019
ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ
2 % μακροχρόνια ανέργων 01/19
3 % μεταβολή ανέργων 05/18-05/20
4 % ανειδίκευτων 2011
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
5 % εκτός εκπαίδευσης >12 με πρωτοβάθμια
6 % ΕΕΑΚ 15-18 με υποχρεωτική 2011

7 % ΕΕΑΚ 19-24 με υποχρεωτική 2011

ΣΤΕΓΑΣΗ

8 ΣΕ: % δικαιούχων/δηλώσεις 2019

9 % σε ενοίκιο 2011

10 % χωρίς θέρμανση 2011

ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ

11 % νέων 0-14 2011

12 % > 65 2011

13 % χωρίς αυτοκίνητο 2011

Ο Χάρτης 2.1 αποτυπώνει την κατανομή των 786 περιοχών της Κρήτης σε 5 κλιμάκια του Δείκτη ΣΠΑ και αποκαλύπτει την ύπαρξη ενός άξονα αποστέρησης Νότια και Ανατολικά της Κρήτης που περιλαμβάνει επιμέρους αγροτικές κοινότητες και τη συγκέντρωση αστικών θυλάκων αποστέρησης στο Ηράκλειο, που αποτυπώνονται με μεγαλύτερη ακρίβεια στη συνέχεια.

Χάρτης 2. 1 Συνολικός Δείκτης Αποστέρησης στην Κρήτη

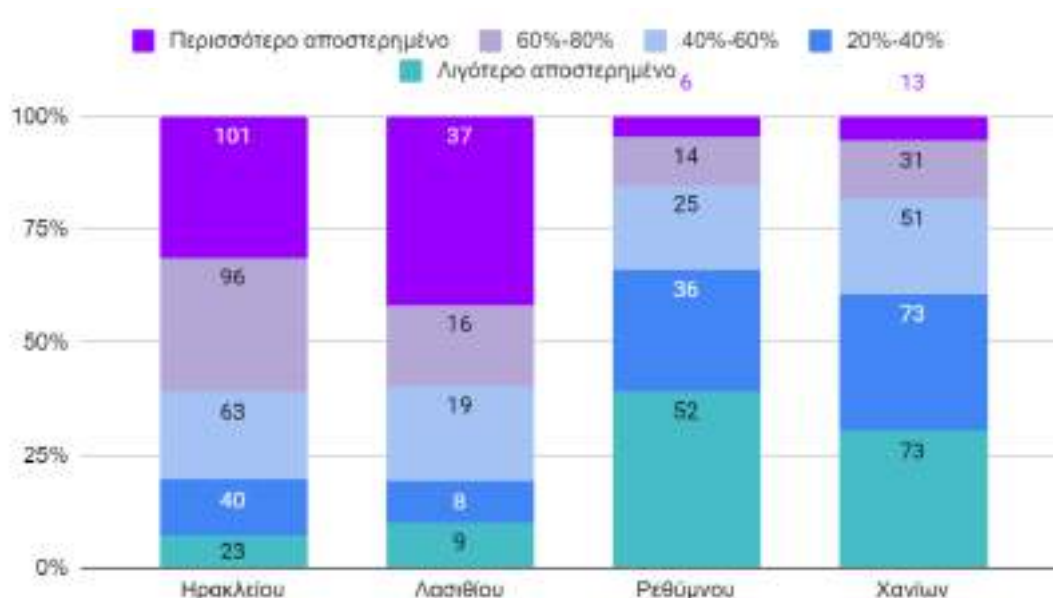

Πηγή: Αράπογλου Β, Μαλούτας Θ, Σιατίτσα Δ., και Σπυρέλλης Σ. (2021), Παραδοτέο 10: «Χωρικοί θύλακες αποστέρησης (εργαλεία - χαρτογράφηση)»

Η χαρτογραφική αποτύπωση της διαίρεσης της Κρήτης κατά μήκος του Νότιου και Ανατολικού άξονα επιβεβαιώνεται στο Γράφημα 2.1. Οι Περιφερειακές Ενότητες Ηρακλείου

και Λασιθίου περιλαμβάνουν τις περισσότερες αποστερημένες κοινότητες της Κρήτης. Το Γράφημα 2.1. τεκμηριώνει επίσης την κοινωνική και χωρική ανισότητα στο εσωτερικό των δυο αυτών ενότητων. Η Π.Ε. Ηρακλείου όχι μόνο συγκεντρώνει τις περισσότερες αποστερημένες περιοχές στην Κρήτη αλλά διακρίνεται και για την ύπαρξη αναλογικά με τις άλλες ενότητες λιγότερων μη-αποστερημένων περιοχών. Το δεδομένο αυτό αποτελεί ένδειξη για διάχυση της αποστέρησης κι όχι απλώς για συγκέντρωση της σε θύλακες. Η Π.Ε. Λασιθίου εμφανίζεται περισσότερο χωρικά και κοινωνικά διαιρεμένη (πολωμένη) από τις άλλες περιφερειακές ενότητες, καθώς τα ενδιάμεσα κλιμάκια περιλαμβάνουν αναλογικά λιγότερες περιοχές. Οι περιφερειακές ενότητες Ρεθύμνου και Χανίων περιλαμβάνουν λίγες “περισσότερο αποστερημένες περιοχές” και πολλές “λιγότερο αποστερημένες” περιοχές.

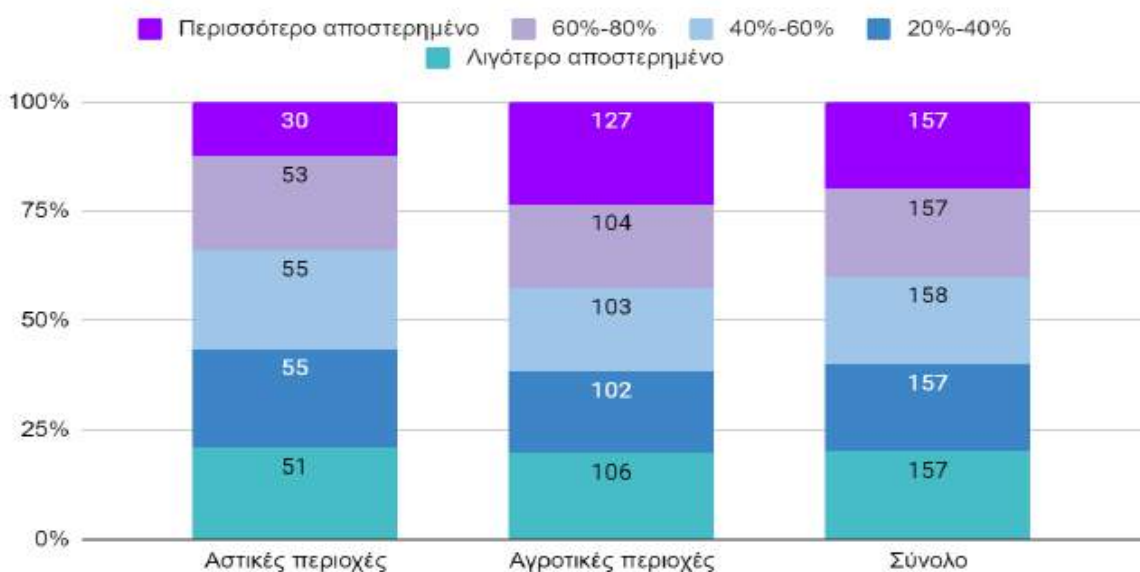
Γράφημα 2. 1 Αποστερημένες περιοχές ανά Περιφερειακή Ενότητα

Πηγή: Αράπογλου Β, Μαλούτας Θ, Σιατίτσα Δ., και Σπυρέλλης Σ. (2021), Παραδοτέο 10: «Χωρικοί θύλακες αποστέρησης (εργαλεία - χαρτογράφηση)»

Από το Γράφημα 2.2. προκύπτει ότι η αποστέρηση είναι κυρίως αποστέρηση αγροτικών κοινοτήτων παρότι η ύπαρξη θυλάκων σε αστικά κέντρα και η διάχυσή της σε ευρύτερες περιοχές της πόλης του Ηρακλείου δεν πρέπει να παραβλεφθεί.

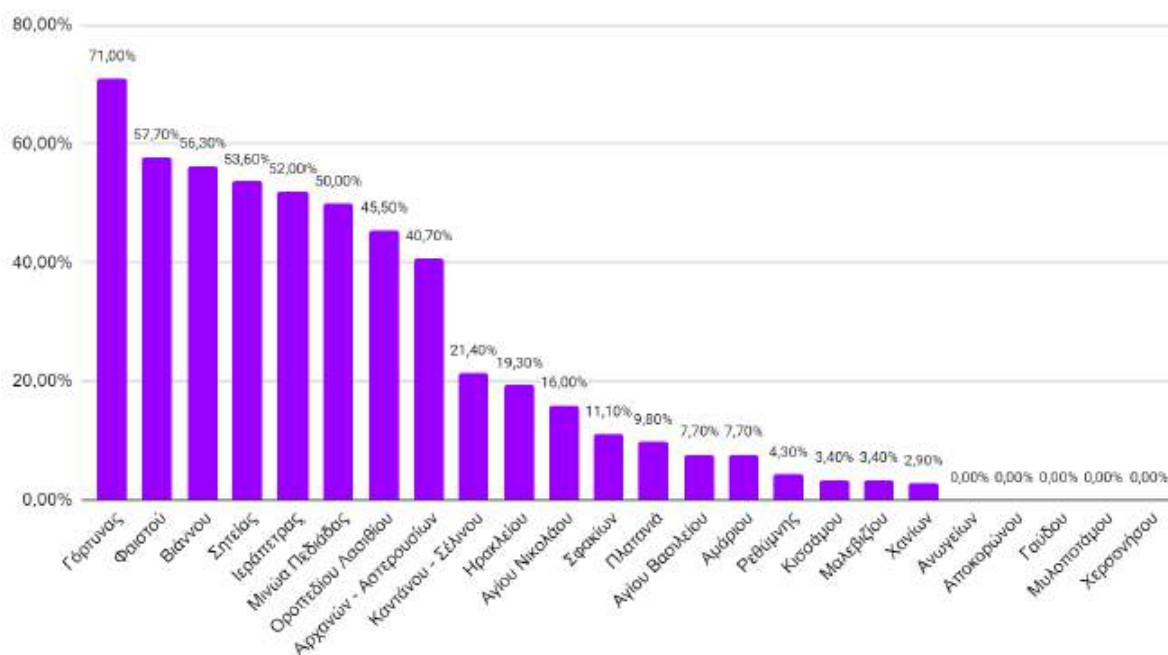
Γράφημα 2. 2 Κατανομή κλιμακίων αποστέρησης σε αγροτικές και αστικές περιοχές (%)

Αράπογλου Β, Μαλούτας Θ, Σιατίτσα Δ., και Σπυρέλλης Σ. (2021), Παραδοτέο 10: «Χωρικοί θύλακες αποστέρησης (εργαλεία - χαρτογράφηση)»

Από την κατανομή των αποστερημένων περιοχών ανά Δήμο, η οποία παρουσιάζεται στο Γράφημα 2.3., προκύπτει ότι οι Δήμοι στους οποίους οι αποστερημένες κοινότητες αποτελούν την πλειονότητα των κοινοτήτων που τους συγκροτούν (>50%) είναι οι δήμοι: Γόρτυνας, Φαιστού, Βιάννου, Σητείας, Ιεράπετρας και Μινώας Πεδιάδας. Στο Δήμο Ηρακλείου 27 μικρές χωρικές ενότητες περιλαμβάνονται στις πλέον αποστερημένες περιοχές της Κρήτης.

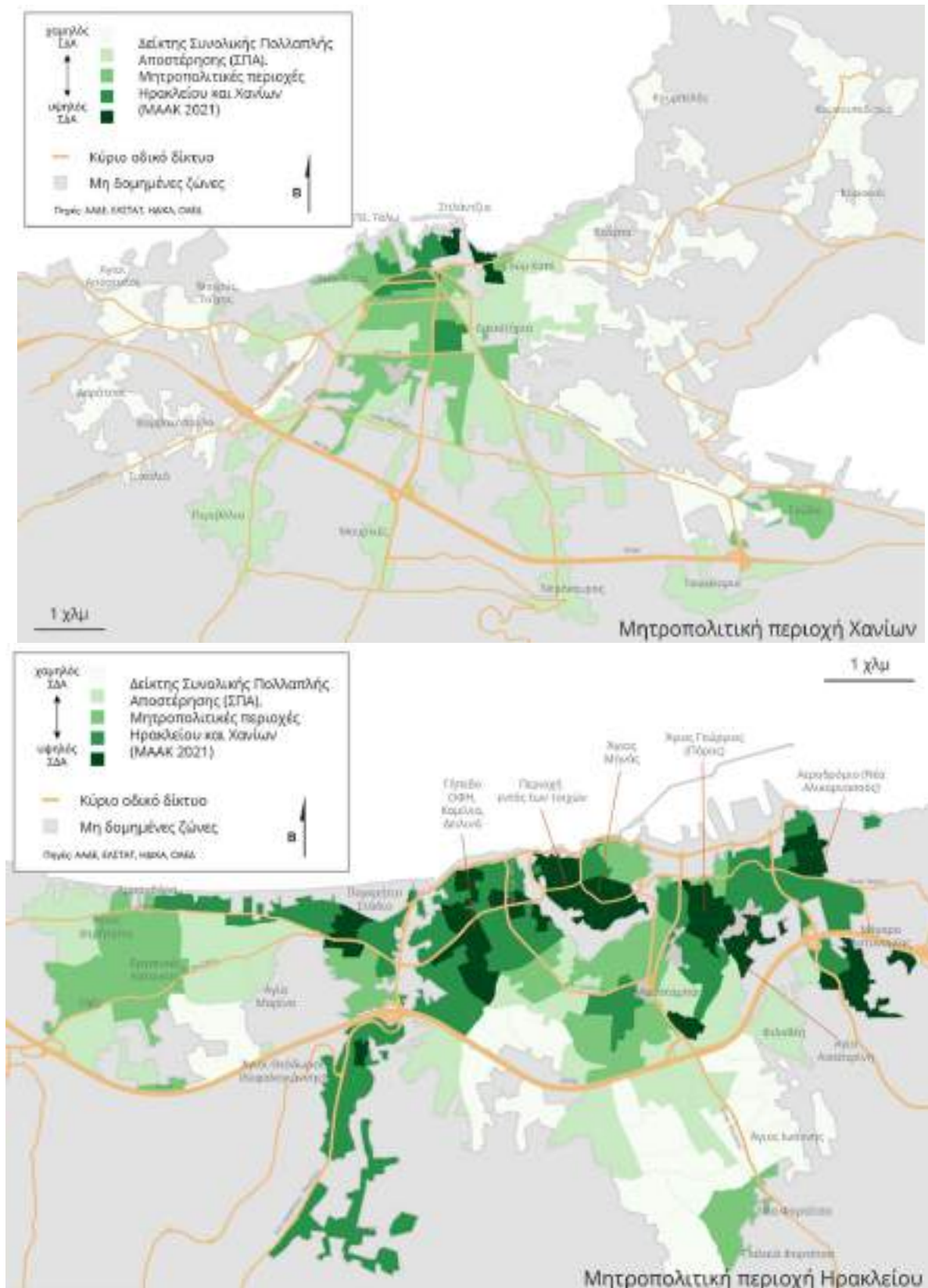
Γράφημα 2. 3 Ποσοστό περισσότερο αποστερημένων κλιμακίων ανά Δήμο

Αράπογλου Β, Μαλούτας Θ, Σιατίτσα Δ., και Σπυρέλλης Σ. (2021), Παραδοτέο 10: «Χωρικοί
θύλακες αποστέρησης (εργαλεία - χαρτογράφηση)»

Ο Χάρτης 3.2 παρουσιάζει την κατανομή της αποστέρησης ανά κλιμάκιο στο εσωτερικό των μητροπολιτικών περιοχών του Ηρακλείου και των Χανίων. Ο Χάρτης 2.2. αποτελεί οδηγό για την ευκολότερη αναγνώριση περιοχών. Η σύγκριση των δυο αστικών κέντρων στο Χάρτη 2.2. απεικονίζει με χαρακτηριστικό τρόπο το εύρημα της προηγούμενης ενότητας ότι δηλαδή στο Ηράκλειο εντοπίζονται αρκετές αποστερημένες περιοχές ενώ στα Χανιά μόνο δυο (Σπλάντζια και Κουμ Καπί). Στο Ηράκλειο οι πλέον αποστερημένες περιοχές βρίσκονται δυτικά στον Ξεροπόταμο (νότια του Παγκρήτιου Σταδίου) και στις συνοικίες Καμίνια και Δειλινά, εντός των ενετικών τειχών στις συνοικίες παλιάς λαχαναγοράς και Λάκου μέχρι το πάρκο Γεωργιάδη, ανατολικότερα στις συνοικίες του Πόρου και της Αγ. Αικατερίνης, στη Νέα Αλικαρνασσό, βόρεια στον οικισμό δυτικά της Αστυνομικής Διεύθυνσης Ηρακλείου και στον καταυλισμό στα ανατολικά του.

Χάρτης 2. 2 Κατανομή της αποστέρησης ανά κλιμάκιο σε Ηράκλειο και Χανιά

Αράπογλου Β, Μαλούτας Θ, Σιατίτσα Δ., και Σπυρέλλης Σ. (2021), Παραδοτέο 10: «Χωρικοί θύλακες αποστέρησης (εργαλεία - χαρτογράφηση)»

2.2 Συμπεράσματα

Ο δείκτης ΣΠΑ δηλώνει πόσο αποστερημένη είναι μια περιοχή σε σχέση με τις υπόλοιπες για το σύνολο των μεταβλητών. Η συγκέντρωση όμορων και εκτεταμένων περιοχών δημιουργούν ζώνες αποστέρησης, ενώ οι διάσπαρτες και απομονωμένες περιοχές αποστέρησης σε ένα ευρύτερο σύνολο λιγότερο αποστερημένων περιοχών, δημιουργούν θύλακες αποστέρησης. Συνοψίζονται τα βασικά συμπεράσματα από την ανάλυση που προηγήθηκε, παρατηρούμε ότι:

- Η χαρτογράφηση της Συνολικής Πολλαπλής Αποστέρησης (ΣΠΑ) στην Περιφέρεια Κρήτης φανερώνει την ύπαρξη ενός άξονα αποστέρησης Νότια και Ανατολικά της Κρήτης που περιλαμβάνει επιμέρους αγροτικές κοινότητες και τη συγκέντρωση αστικών θυλάκων αποστέρησης στο Ηράκλειο.
- Η αποστέρηση στην Περιφέρεια Κρήτης μοιάζει να αφορά σε μεγάλο βαθμό τις αγροτικές κοινότητες, κάτι που θα διερευνηθεί περαιτέρω.
- Σε σχέση με την κατανομή των αποστερημένων περιοχών ανά ΠΕ διαπιστώνεται ότι οι ΠΕ Ηρακλείου και Λασιθίου περιλαμβάνουν τις περισσότερες αποστερημένες κοινότητες της Κρήτης. Η Π.Ε. Ηρακλείου συγκεντρώνει τον μεγαλύτερο αριθμό αποστερημένων περιοχών και επιπλέον έχει αναλογικά με τις άλλες ενότητες λιγότερες μη-αποστερημένες περιοχές. Οι περιφερειακές ενότητες Ρεθύμνου και Χανίων περιλαμβάνουν λίγες “περισσότερο αποστερημένες περιοχές” και πολλές “λιγότερο αποστερημένες” περιοχές.
- Οι Δήμοι με πάνω από το 50% πλέον αποστερημένων περιοχών είναι: Γόρτυνας, Φαιστού, Βιάννου και Μινώα Πεδιάδας στην ΠΕ Ηρακλείου, Σητείας και Ιεράπετρας στην ΠΕ Λασιθίου. Πλεον αποστερημένες κοινότητες εντός των ΔΕ εντοπίζονται ως επι το πλείστον ορεινές κοινότητες. Μεταξύ αυτών προτείνεται να γίνει η επιλογή θυλάκων αποστέρησης για τη διενέργεια έρευνας της έρευνας πεδίου.
- Η σύγκριση μεταξύ των δύο μητροπολιτικών περιοχών Ηρακλείου και Χανίων απεικονίζει τη συγκέντρωση μεγάλου αριθμού πλέον αποστερημένων περιοχών στο Ηράκλειο, ενώ στα Χανιά εμφανίζονται μόνο δύο (Σπλάντζια και Κουμ Καπί).
- Η ανάλυση και χαρτογράφηση των τιμών των 13 μεταβλητών που συνθέτουν τον δείκτη ΣΠΑ επιβεβαιώνει σε μεγάλο βαθμό τη συγκέντρωση τιμών που φανερώνουν μεγαλύτερη επιβάρυνση ανά μεταβλητή και διάσταση αποστέρησης, στα πλέον αποστερημένα κλιμάκια.

3^η ΕΝΟΤΗΤΑ: ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

Η 3η Ενότητα βασίζεται στην έρευνα της Ομάδας του Παρατηρητηρίου, Κ. Βλασάκη, Α. Λουκάκης, Σ. Παπαναστασίου, Κ. Κασσαπάκη.

Η έρευνα παρουσιάστηκε στο κοινό στις 19/11/2021 και είναι διαθέσιμη μέσω της Διαδικτυακής Πύλης του Παρατηρητηρίου:

<https://socialobservatory.crete.gov.gr/index.php?com=pub&id=14>

Σχετικό υλικό διατίθεται επίσης μέσω το συνδέσμου: <https://socialobservatory.crete.gov.gr/index.php?com=files&item=2>

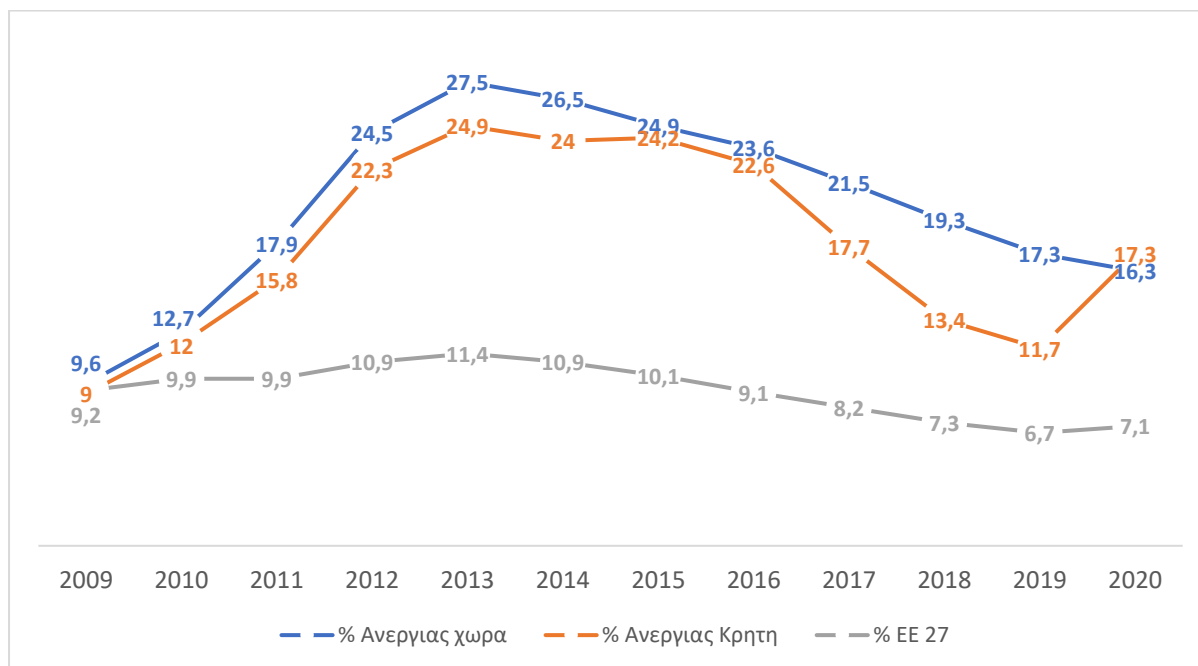
2.3 Ανεργία

α. Γενική Εικόνα της Ανεργίας στην Κρήτη

Σύμφωνα με τον ορισμό της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της ΕΕ, το ποσοστό ανεργίας εκφράζει τους ανέργους ως ποσοστό του οικονομικά ενεργού πληθυσμού. Οι άνεργοι αποτελούνται από άτομα ηλικίας 15-64 ετών που ήταν συνδυαστικά χωρίς εργασία, διαθέσιμοι για εργασία ή βρήκαν δουλειά σε περίοδο τριών μηνών. Οι απασχολούμενοι είναι άτομα ηλικίας 15-64 ετών που έκαναν δουλειά επί πληρωμή, κέρδος ή οικογενειακό όφελος για τουλάχιστον μια ώρα ή δεν ήταν στη δουλειά αλλά είχαν εργασία ή επιχείρηση από τις οποίες ήταν προσωπικά απών/απούσα.

Βάσει των προαναφερόμενων παρατηρήσεων, το ποσοστό ανεργίας στην Περιφέρεια Κρήτης σημείωσε εξαιρετικά υψηλές τιμές ιδίως τα χρόνια της οικονομικής ύφεσης και της δημοσιονομικής προσαρμογής. Παρόλα αυτά είναι σημαντικό να ειπωθεί ότι το ποσοστό ανεργίας στην Κρήτη για όλη την περίοδο είναι μικρότερο από τον Εθνικό Μέσο όρο. Στην συνέχεια παρατηρούμε ότι την περίοδο 2015-2019 η ανεργία στην Κρήτη μειώνεται με πολύ μεγαλύτερους ρυθμούς σε σχέση με την υπόλοιπη χώρα (51,6% έναντι 30%). Αξιοσημείωτο όμως στοιχείο είναι ότι το ποσοστό ανεργίας αυξάνεται την περίοδο 2019 - 2020, υπερβαίνοντας για πρώτη φορά την εθνική μέση τιμή (16,3%), προφανώς λόγω της εξάπλωσης του COVID-19, της μείωσης της τουριστικής κίνησης και της απώλειας κυρίως εποχικών θέσεων εργασίας.

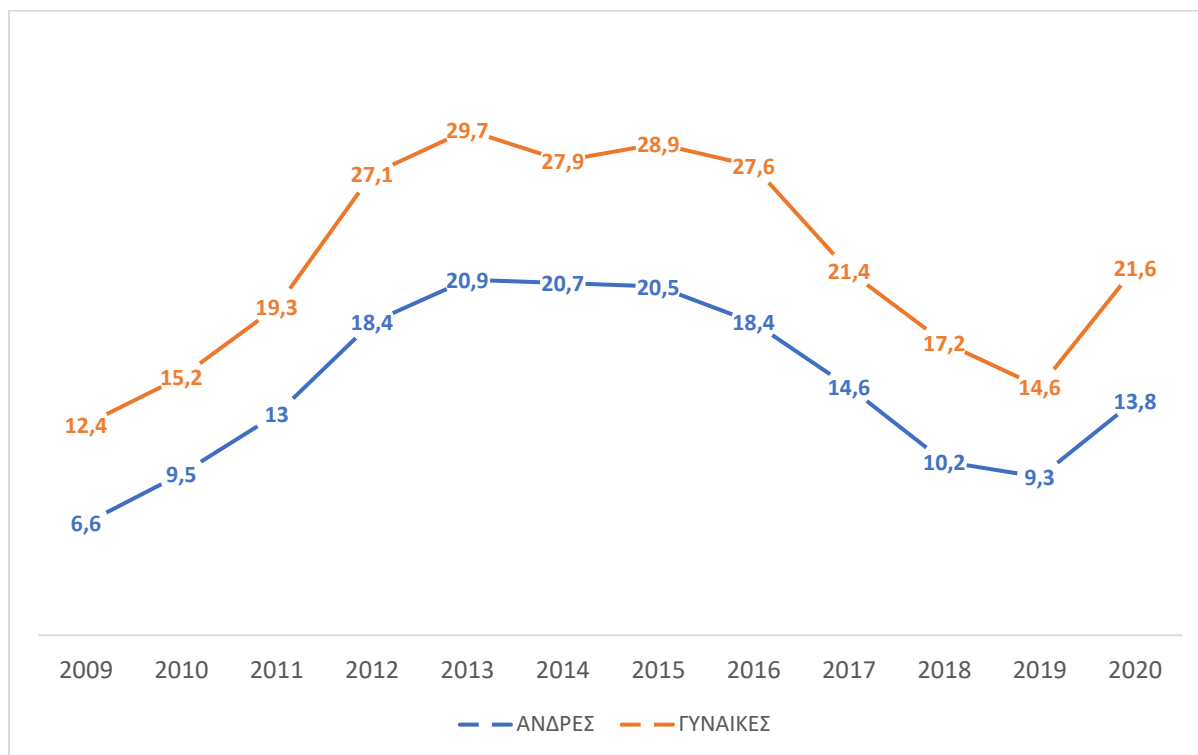
Γράφημα 3. 1 Ποσοστό ανεργίας σε Περιφέρεια Κρήτης, Ελλάδα και ΕΕ 27 (%)

Πηγή: Eurostat, 2021

Εστιάζοντας στον παράγοντα φύλο εύκολα καταλήγει κανείς στο συμπέρασμα ότι οι γυναίκες πλήττονται περισσότερο από τους άντρες. Το γεγονός αυτό είναι κάτι που δεν θα πρέπει να προκαλεί έκπληξη καθώς το ίδιο συμβαίνει τόσο στην Ελλάδα (σε μεγαλύτερο βαθμό) όσο και στην Ευρωπαϊκή Ένωση (σε πολύ μικρότερο βαθμό). Αξίζει παρ' όλα αυτά να τονιστεί το γεγονός ότι οι κοινωνικό-οικονομικές αλλαγές φαίνεται να επηρεάζουν εντονότερα τις γυναίκες απ' ότι τους άντρες καθώς βλέπουμε για την περίοδο 2016-2019 ότι η ανεργία στις γυναίκες παρουσιάζει μεγαλύτερη μείωση από τους άντρες. Παράλληλα την περίοδο της πανδημίας φαίνεται πως η ανεργία στις γυναίκες αυξάνεται περισσότερο από αυτή των αντρών.

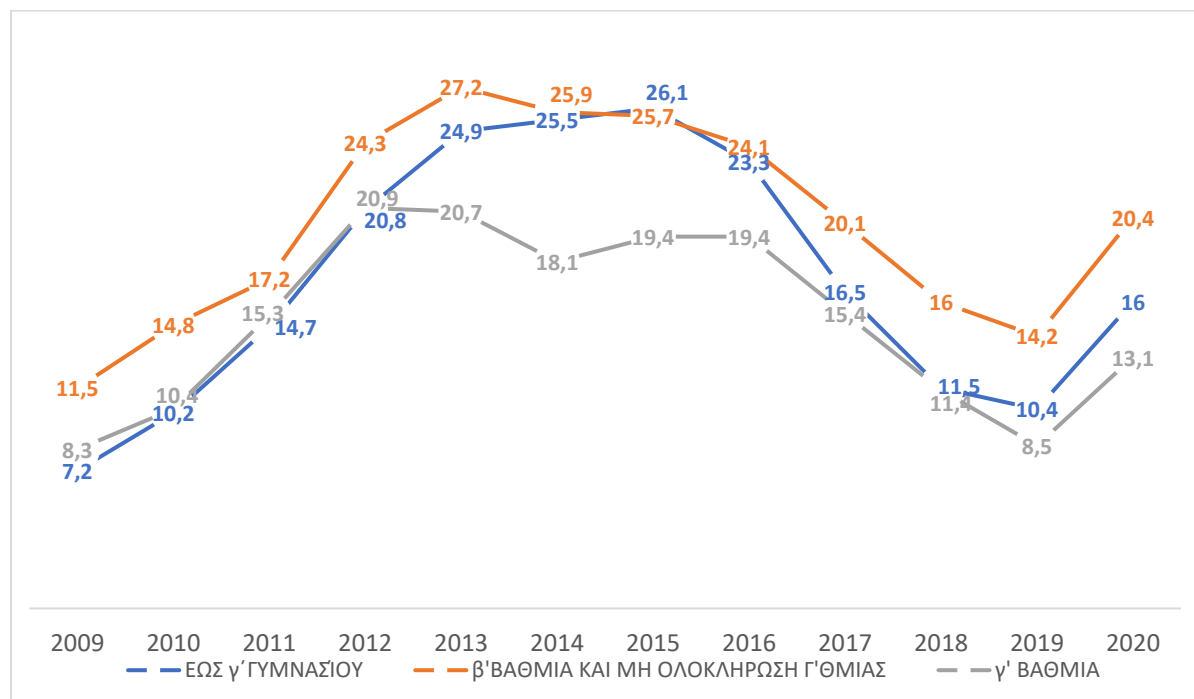
Γράφημα 3. 2 Ανεργία ανά φύλο διαχρονικά (%)

Πηγή: Eurostat, 2021

Σε σχέση τώρα με το επίπεδο εκπαίδευσης των ανέργων από τα στοιχεία του Γραφήματος 3.3 προκύπτει ότι διαχρονικά το πρόβλημα είναι εντονότερο για τους αποφοίτους Β΄θμιας εκπαίδευσης, ενώ μικρότερο πρόβλημα αντιμετωπίζουν όσοι έχουν ολοκληρώσει την Γ΄θμια εκπαίδευση.

Γράφημα 3. 3 Ποσοστό ανεργίας ανά επίπεδο εκπαίδευσης

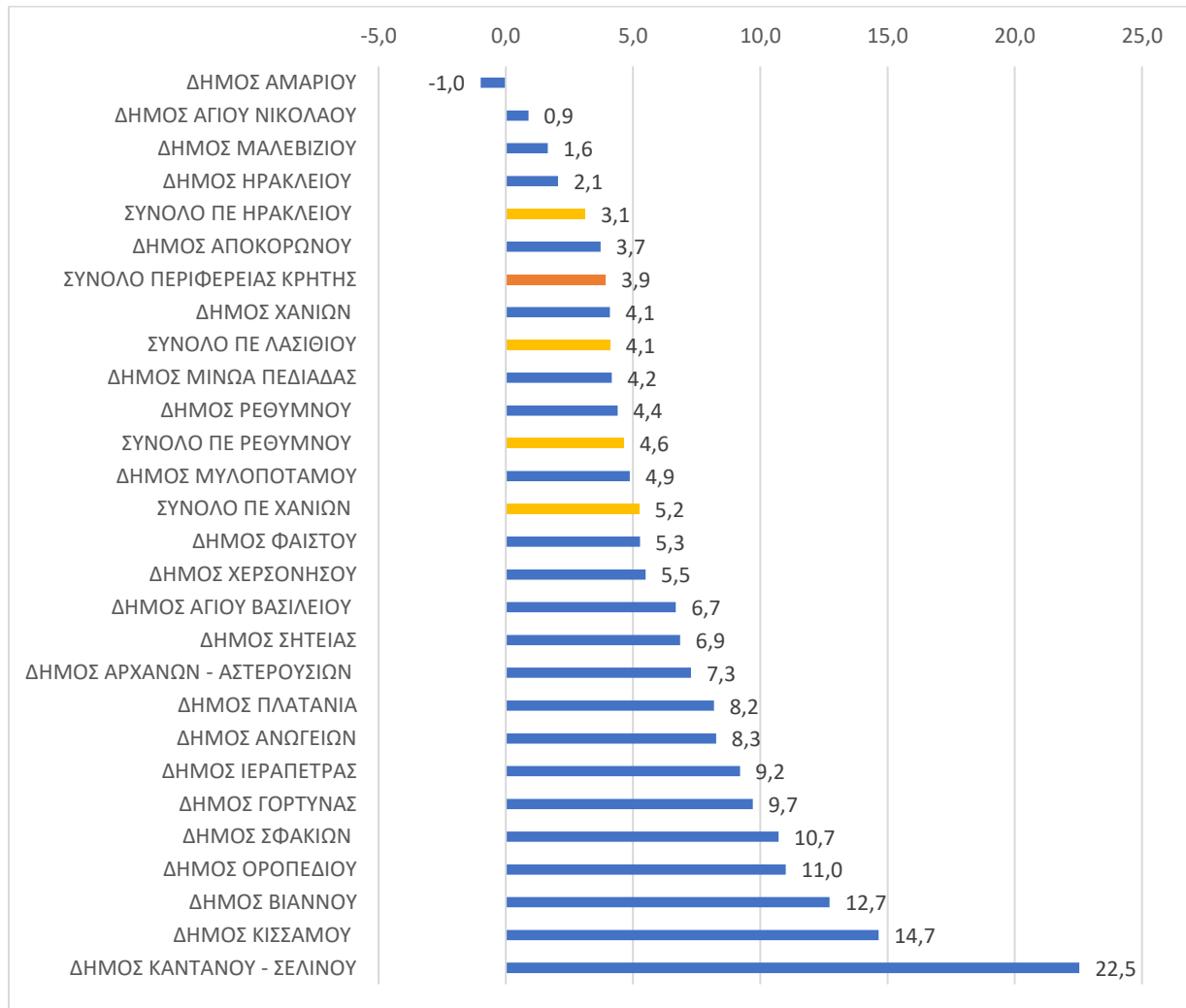

Πηγή: Eurostat, 2021

b. Ανεργία ανά Περιφερειακή Ενότητα και Δήμο

Εστιάζοντας στη μεταβολή της ανεργίας κατά τη διετία 2019-2020, διαπιστώνεται η αύξηση της ανεργίας σε όλες τις περιφερειακές ενότητες και όλους τους δήμους (με εξαίρεση τον δήμο Αμαρίου όπου σημειώνεται μείωση περίπου 1%) της Κρήτης. Η μικρότερη αύξηση μεταξύ των δήμων καταγράφεται στον δήμο Αγ. Νικολάου και η μεγαλύτερη στον δήμο Καντάνου-Σελίνου. Σε επίπεδο περιφερειακών ενοτήτων, η ΠΕ Ηρακλείου εμφανίζει τη μικρότερη αύξηση (3,1%), η ΠΕ Λασιθίου 4,1%, η ΠΕ Ρεθύμνου 4,6% και η ΠΕ Χανίων 5,2%. Συνολικά, ο δείκτης ανεργίας στην Περιφέρεια Κρήτης για την εξεταζόμενη περίοδο σημειώνει αύξηση 3,9%.

Γράφημα 3. 4 Ποσοστό μεταβολής ανεργίας στην Περιφέρεια Κρήτης (2019-2020)

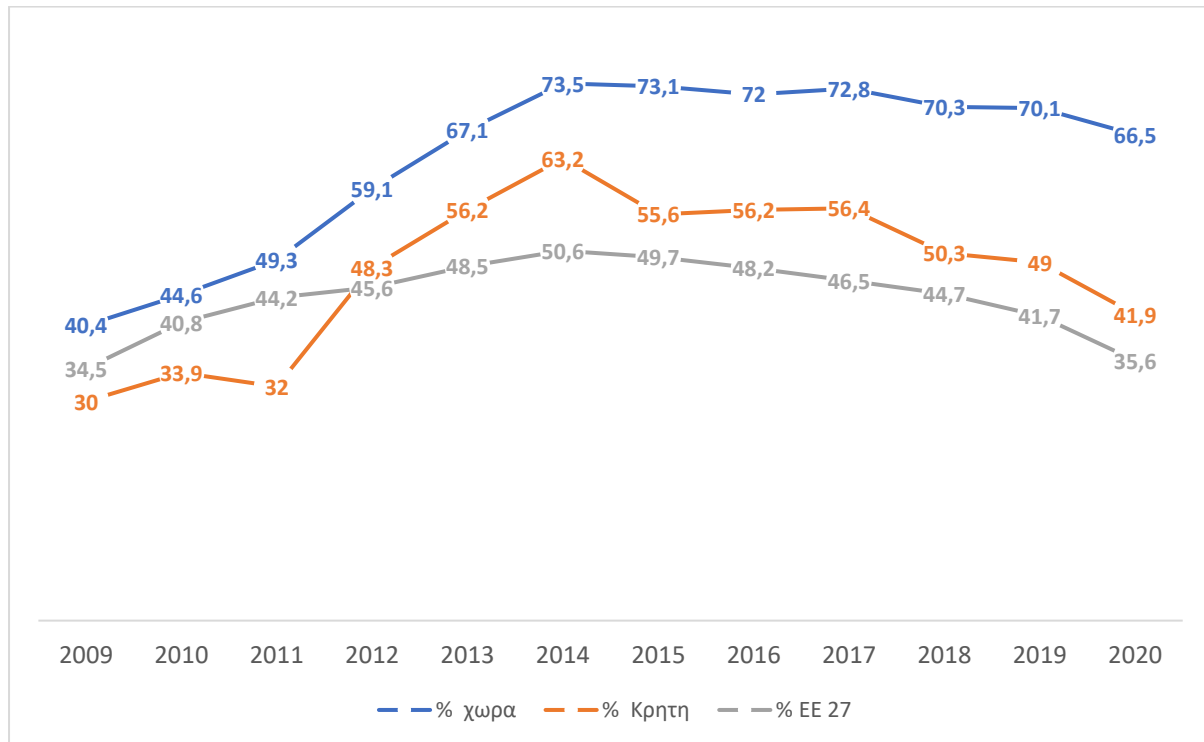

Πηγή: ΟΑΕΔ, 2021

γ. Μακροχρόνια Ανεργία

Σε σχέση με την μακροχρόνια ανεργία η γενική εικόνα δείχνει ότι το φαινόμενο ακολουθεί τις τάσεις που εμφανίζονται σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Αναλυτικότερα για όλη την περίοδο της οικονομικής κρίσης και της δημοσιονομικής προσαρμογής (2009-2015) καθώς και για τα επόμενα δύο χρόνια (2016-2017) το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων σε σχέση με το σύνολο των ανέργων αυξάνεται ενώ για την περίοδο (2017-2020) οι μακροχρόνια άνεργοι μειώνονται κατά περίπου 20%. Το γενικό συμπέρασμα που προκύπτει από τα δεδομένα του Γραφήματος 3.5 είναι ότι το πρόβλημα της μακροχρόνιας ανεργίας στην Κρήτη είναι μικρότερο σε σχέση με την υπόλοιπη χώρα και ότι η εικόνα στην Κρήτη βρίσκεται εγγύτερα στον Ευρωπαϊκό απ' ό,τι τον Εθνικό μέσο όρο.

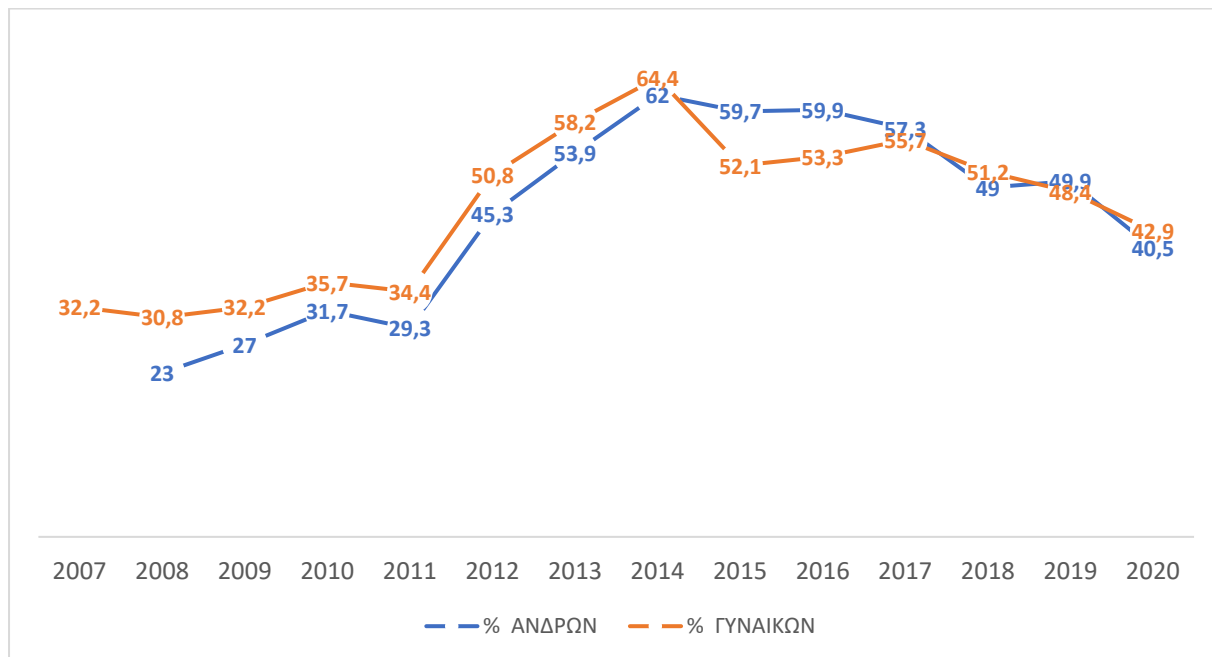
Γράφημα 3. 5 Ποσοστό Μακροχρόνιας ανεργίας επί του συνόλου των ανέργων

Πηγή: Eurostat, 2021

Εξετάζοντας την διάσταση του φύλου σε σχέση με το φαινόμενο της μακροχρόνιας ανεργίας φαίνεται πως η οικονομική κρίση αποτελεί σημείο καμπής κατά το οποίο σημειώνεται αντιστροφή της γενικής εικόνας. Πιο αναλυτικά μέχρι το 2014 το πρόβλημα ήταν εντονότερο στις γυναίκες ενώ από το 2015 και έπειτα φαίνεται να είναι στον ίδιο βαθμό ή λίγο εντονότερο στους άνδρες. Τέλος, κατά την περίοδο της πανδημίας φαίνεται να αυξήθηκε το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων γυναικών γεγονός το οποίο πιθανότατα σχετίζεται με την εποχική απασχόληση και την μείωση θέσεων εργασίας στον τουρισμό για την περίοδο 2019-2020.

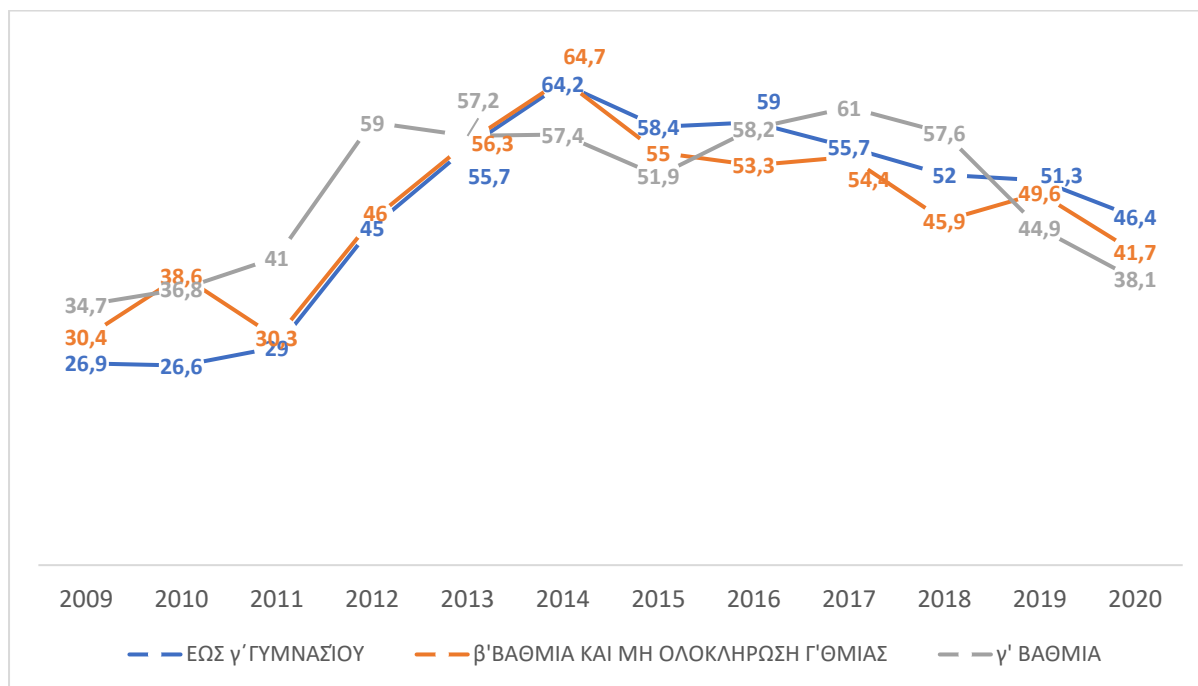
Γράφημα 3. 6 Ποσοστά Μακροχρόνιας ανεργίας ανά Φύλο

Πηγή: Eurostat, 2021

Τέλος, από την μελέτη της σχέσης μεταξύ επιπέδου εκπαίδευσης και μακροχρόνιας ανεργίας δεν προκύπτει κάποια σαφής συσχέτιση πέραν της τάσης για διαρκή μείωση από το 2017 και έπειτα. Δεν μπορούμε δηλαδή με τα δεδομένα του γραφήματος 3.7 να πούμε με απόλυτη σιγουριά ότι οι μακροχρόνιοι άνεργοι της Κρήτης προέρχονται συνήθως σχετίζονται με κάποιο συγκεκριμένο επίπεδο εκπαίδευσης. Φαίνεται ότι οι απόφοιτοι Γ'Θμιας εκπαίδευσης να αντιμετωπίζουν μικρότερο πρόβλημα αλλά όχι σε τέτοιο βαθμό που να μας επιτρέψει να διατυπώσουμε γενικευμένα συμπεράσματα.

Γράφημα 3. 7 Μακροχρόνια ανεργία ανά επίπεδο εκπαίδευσης

Πηγή: Eurostat, 2021

2.4 Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα (ΕΕΕ ή ΚΕΑ)

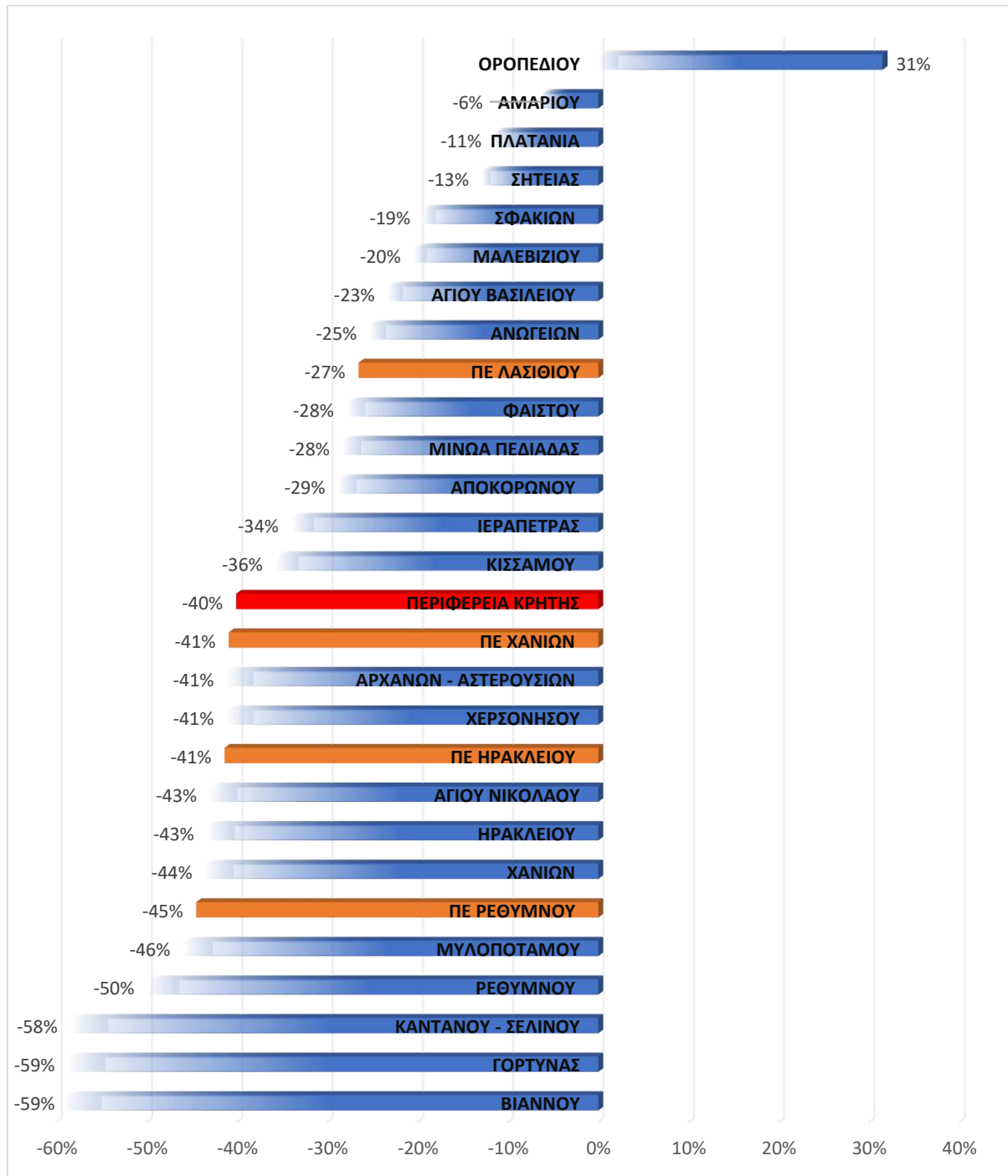
Το Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης (πλέον Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα) είναι ένα προνοιακό πρόγραμμα για την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού και απευθύνεται σε νοικοκυριά που διαβιώνουν σε συνθήκες ακραίας φτώχειας. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα κριτήρια ένταξης του προγράμματος το ατομικό εισόδημα ανά μέλος της οικογένειας δεν μπορεί να ξεπερνά τα 200€ το μήνα. Το ατομικό ετήσιο εισόδημα είναι έως 2.400€ ετησίως. Επίσης μια τετραμελής οικογένεια για παράδειγμα, που αποτελείται από δύο ενήλικες και δύο παιδιά δεν μπορεί να έχει ετήσιο οικογενειακό εισόδημα μεγαλύτερο των 4.800€. Το πρόγραμμα βασίζεται σε τρεις πυλώνες: α) την εισοδηματική ενίσχυση, β) τη διασύνδεση με υπηρεσίες κοινωνικής ένταξης, και γ) τη διασύνδεση με υπηρεσίες ενεργοποίησης που στοχεύουν στην ένταξη ή επανένταξη των δικαιούχων στην αγορά εργασίας και στην κοινωνική επανένταξη.

Το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα δίνεται σε περίπου 273000 ευάλωτα νοικοκυριά στην Ελλάδα. Η κρατική μέριμνα για τη διασφάλιση συνθηκών στοιχειώδους διαβίωσης μέσω ενός συστήματος ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος προβλέπεται στο Άρθρο 21 του Συντάγματος. Ωστόσο, με την εισαγωγή του ΕΕΕ η προσοχή σε επίπεδο κοινωνικής

προστασίας στρέφεται στους απόλυτα φτωχούς, παραγνωρίζοντας τη γενικότερη κοινωνική ευημερία της χώρας.

Σε επίπεδο Κρήτης, ο αριθμός των αιτήσεων για τη χορήγηση του ΕΕΕ (ή ΚΕΑ) μειώνεται κάθε έτος. Αναλυτικότερα σε επίπεδο Περιφέρειας Κρήτης το 2020 υπήρχαν 40% λιγότεροι δικαιούχοι σε σχέση με το 2018. Σε επίπεδο Περιφερειακών Ενοτήτων μεγαλύτερη μείωση εντοπίζεται στις Π.Ε. Ρεθύμνου, Ηρακλείου και Χανίων (45% στην πρώτη και 41% στις δύο επόμενες). Σε επίπεδο δήμων σε όλους τους δήμους της Κρήτης παρατηρείται μείωση με μοναδική εξαίρεση τον Δήμο Οροπεδίου όπου ο αριθμός των δικαιούχων αυξήθηκε κατά 30%. Μεγαλύτερη μείωση σημειώθηκε στους δήμους Βιάννου (-59%), Γόρτυνας (-59%) και Καντάνου – Σελίνου (-58%) ενώ ακολουθούν οι δήμοι Ρεθύμνου (-50%) και Μυλοποτάμου (-46%). Στον αντίποδα η μικρότερη μείωση εντοπίζεται στον δήμο Αμαρίου (-6%). Η αξιολόγηση αυτών των ευρημάτων απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή γιατί κατά κύριο λόγο υποδεικνύουν ότι το γενικό οικονομικό επίπεδο των περιοχών αυτών αυξήθηκε άρα οι δικαιούχοι μειώθηκαν (το επίδομα δίνεται με βάση τα δηλωθέντα εισοδήματα). Παρόλα αυτά απαιτείται περαιτέρω διερεύνηση των αιτιών της μείωσης καθώς μπορεί να συντρέχουν και άλλοι λόγοι που δεν είναι ορατοί από τα αριθμητικά δεδομένα.

Γράφημα 3. 8 Μεταβολή συνολικού αριθμού δικαιούχων ΕΕΕ (ή ΚΕΑ) (2018-2020)

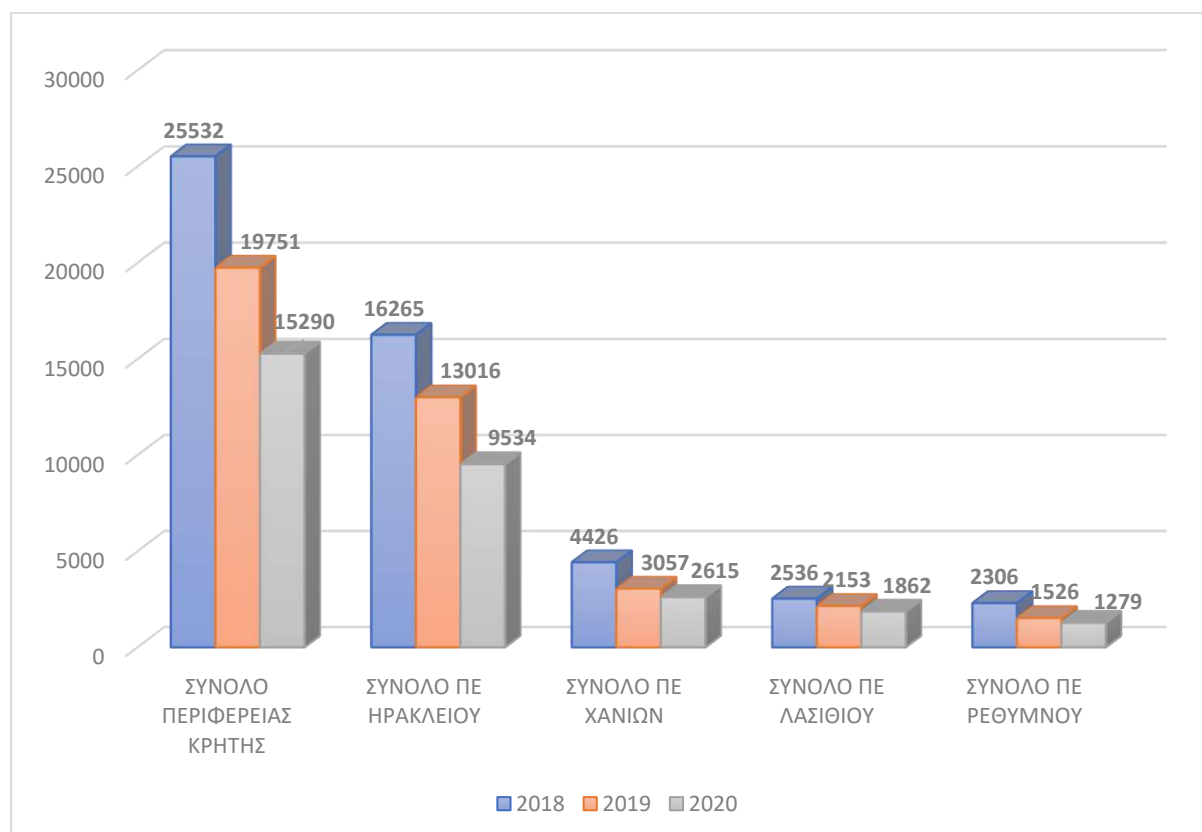

Πηγή: ΗΔΙΚΑ, 2021

Μετά την συνεχόμενη μείωση ο συνολικός αριθμός των αιτήσεων έφτανε τις 8325 κατά το έτος 2020. Όσον αφορά τους δικαιούχους του επιδόματος του αντίστοιχου έτους, αυτοί ανέρχονταν σε 25532 (σύνολο μελών νοικοκυριών). Κατά συνέπεια, από τα στοιχεία προκύπτει (με βάση τα στοιχεία εισοδήματος και περιουσίας) αρκετά νοικοκυριά διαβιούν σε συνθήκες ακραίας φτώχειας. Αν λάβουμε υπόψη ότι ο συνολικός πληθυσμός στην Κρήτη ανέρχεται σε 636504 κατοίκους (απογραφή 2011) ο συνολικός αριθμός των δικαιούχων για

το έτος 2020 αποτελεί περίπου το 2,7% του πληθυσμού. Στο Διάγραμμα 3.2 αποτυπώνεται ο αριθμός των νοικοκυριών που ωφελούνται από το ΕΕΕ για το χρονικό διάστημα 2018-2020. Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί ότι το ποσοστό του πληθυσμού της Κρήτης το οποίο λαμβάνει το συγκεκριμένο επίδομα (ΕΕΕ ή ΚΕΑ) βαίνει διαρκώς μειούμενο καθώς το 2018 αποτελούσε το 4,4% του πληθυσμού με βάσει την απογραφή του 2011 ενώ το 2019 διαμορφώνεται στο 3,4%.

Γράφημα 3. 9 Αριθμός Ωφελομένων ΕΕΕ (ΚΕΑ) ανά Περιφερειακή Ενότητα και έτος (2018-

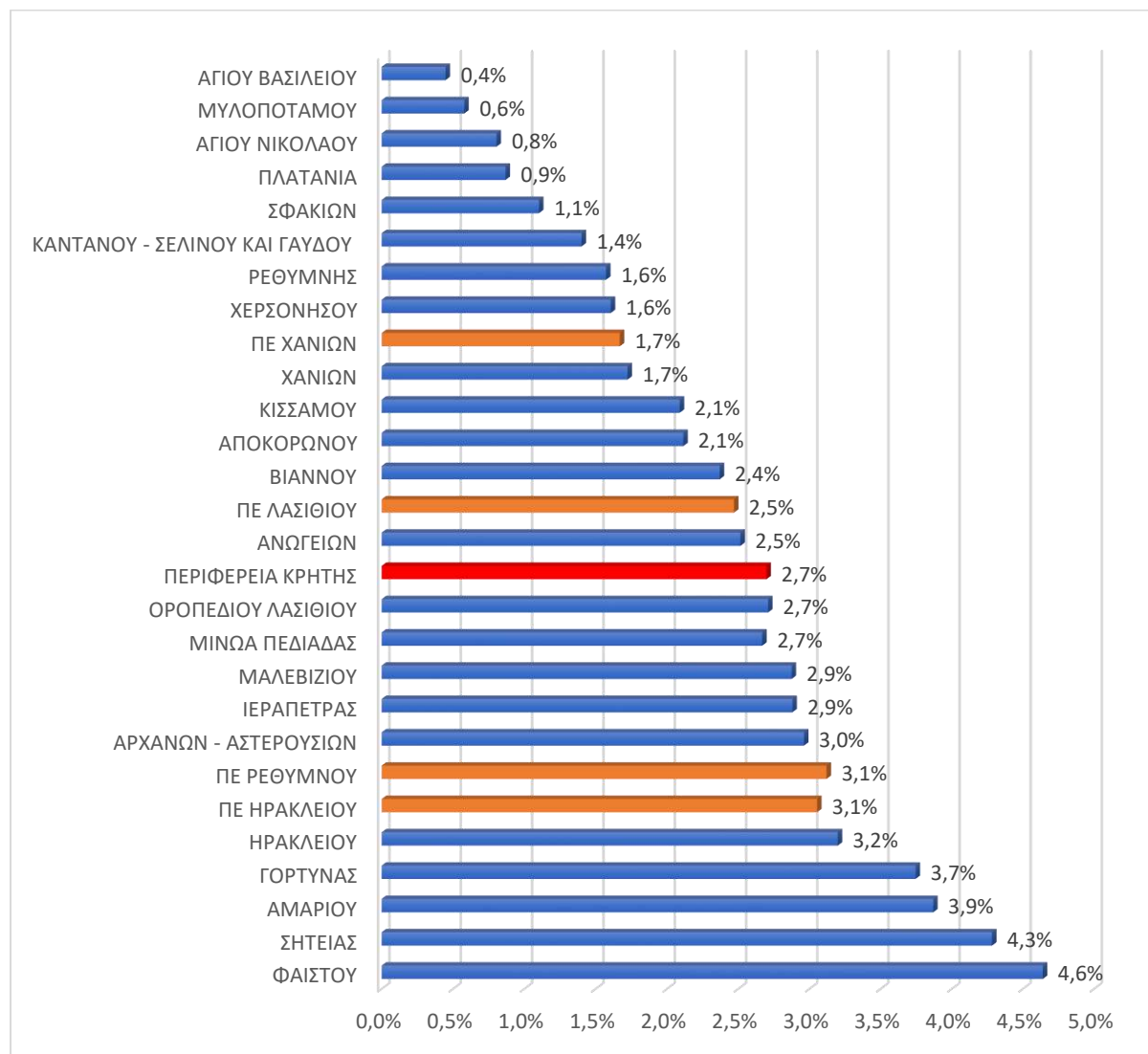
Πηγή: ΗΔΙΚΑ, 2021

Το Γράφημα 3.10 παρακάτω παρουσιάζει την ποσοστό του πληθυσμού της Κρήτης με βάση την απογραφή του 2011 το οποίο λαμβάνει το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα. Σε επίπεδο Κρήτης βλέπουμε ότι το 2,7% του πληθυσμού του νησιού διαβιεί σε συνθήκες ακραίας φτώχειας και λαμβάνει στο σχετικό επίδομα.

Σε επίπεδο Περιφερειακών Ενοτήτων το μεγαλύτερο πρόβλημα εντοπίζεται στις Π.Ε. Ρεθύμνου (3,1%) και Ηρακλείου (3,1%) ενώ καλύτερη είναι η κατάσταση στις Π.Ε. Λασιθίου (2,5%) και Χανίων (1,7%). Σε επίπεδο δήμων, εντονότερα βιώνουν το πρόβλημα οι κάτοικοι

των δήμων Φαιστού (4,6%), Σητείας (4,3%) και Αμαρίου (3,9%) ενώ η μικρότερη αναλογία πληθυσμού – δικαιούχων (μέλη οικογενειών) σημειώνεται στους δήμους Αγίου Βασιλείου (0,4%), Μυλοποτάμου (0,6%) και Αγίου Νικολάου (0,8%).

Γράφημα 3. 10 Ποσοστό δικαιούχων ΕΕΕ ανά δήμο, ΠΕ και Κρήτης, για το έτος 2020 σε σχέση με τον πληθυσμό του δήμου, των ΠΕ και της Κρήτης, κατά την απογραφή του 2011

Πηγή: ΗΔΙΚΑ, 2021

2.5 Επίδομα στέγασης

Παράλληλα με το ΕΕΕ χορηγείται και το επίδομα στέγασης σε υψηλό αριθμό νοικοκυριών. Πρόκειται για είναι προνοιακό πρόγραμμα επιδότησης ενοικίου για τα νοικοκυριά που

μισθώνουν την κύρια κατοικία τους². Πρόκειται για παροχή με κριτήρια επιλεξιμότητας³ των δικαιούχων η οποία για το έτος 2020 απευθύνεται σε 32441 κατοίκους της Κρήτης ή περίπου στο 5,2% των κατοίκων του νησιού (αναλογικά με βάση τον πληθυσμό της Κρήτης, σύμφωνα με την απογραφή του 2011). Σε σχέση με τους δικαιούχους ανά Περιφερειακή Ενότητα μεγαλύτερη συγκέντρωση δικαιούχων εντοπίζεται στην Π.Ε. Λασιθίου (6,9%) ενώ ακολουθούν οι Π.Ε. Ρεθύμνου (5,5%) και Χανίων (5,3%). Σε σχέση με την κατάσταση σε επίπεδο δήμου ένα πρώτο συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι σύμφωνα με τα δεδομένα του Γραφήματος 3.4 οι δικαιούχοι είναι περισσότεροι σε δήμους μεγάλων πόλεων σε σχέση με τους περιφερειακούς δήμους. Σημειώνεται παρόλα αυτά ότι η ανάγκη καταγράφεται σε όλους τους Δήμους. Παρατηρούμε ωστόσο ότι μεγαλύτερη συγκέντρωση σημειώνεται στους Δήμους Ιεράπετρας (8,7%), Ρεθύμνου (7,7%) με τους Δήμους Χερσονήσου (6,7%), Αγίου Νικολάου, Χανίων και Ηρακλείου να ακολουθούν (5,5%-6,5%). Στον αντίποδα ελάχιστοι είναι αυτοί που λαμβάνουν το επίδομα στέγασης στους Δήμους Ανωγείων και Αμαρίου (0,1% και 0,3% αντίστοιχα). Πιθανή εξήγηση της για αυτό το φαινόμενο αποτελεί η αστικότητα των δήμων, καθώς στις μεγάλες πόλεις το ποσοστό ιδιοκατοίκησης είναι αρκετά μικρότερο σε

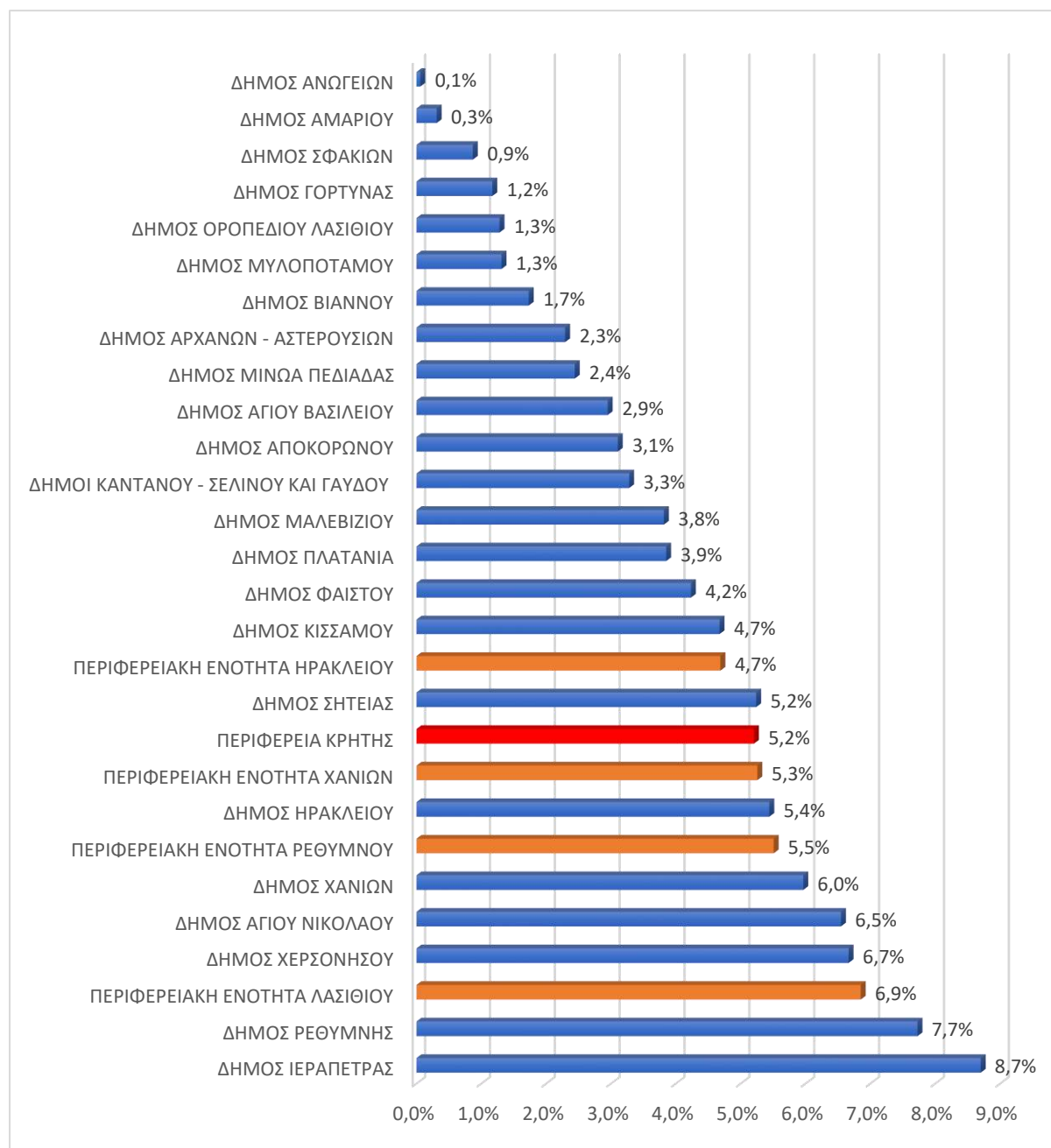
² ΦΕΚ 792/6-3-2019, (Αριθμ. Απόφασης: Αριθμ. Δ13οικ.10747/256), «καθορισμός όρων και προϋποθέσεων για την εφαρμογή προγράμματος Επιδόματος Στέγασης», άρθρο 1.

³ ΦΕΚ 792/6-3-2019 (Αριθμ. Απόφασης: Αριθμ. Δ13οικ.10747/256) «καθορισμός όρων και προϋποθέσεων για την εφαρμογή προγράμματος Επιδόματος Στέγασης», άρθρο 4 «κριτήρια ένταξης στο πρόγραμμα»: Το συνολικό εισόδημα του νοικοκυριού, όπως υπολογίζεται για τους σκοπούς της ένταξης στο πρόγραμμα στέγασης, δεν μπορεί να υπερβαίνει τις 7.000 ευρώ για μονοπρόσωπο νοικοκυριό, προσαυξανόμενο κατά 3.500 ευρώ για κάθε μέλος του νοικοκυριού. Στη μονογονεϊκή οικογένεια ορίζεται επιπλέον προσαύξηση 3.500 ευρώ για το πρώτο ανήλικο μέλος του νοικοκυριού. Στο νοικοκυριό με απροστάτευτο/α τέκνο/α ορίζεται επιπλέον προσαύξηση 3.500 ευρώ για κάθε απροστάτευτο τέκνο. Το συνολικό εισόδημα δεν μπορεί να υπερβαίνει τα 21.000 ευρώ ετησίως, ανεξαρτήτως της σύνθεσης του νοικοκυριού. Η συνολική φορολογητέα αξία της ακίνητης περιουσίας του νοικοκυριού στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό, όπως αυτή προσδιορίζεται για τον υπολογισμό του συμπληρωματικού ΕΝ.Φ.Ι.Α. με τις διατάξεις του ν. 4223/2013 (Α' 287) και προκύπτει από την τελευταία εκδοθείσα πράξη προσδιορισμού φόρου, δεν μπορεί να υπερβαίνει στο σύνολο της το ποσό των 120.000 ευρώ για το μονοπρόσωπο νοικοκυριό, προσαυξανόμενη κατά 15.000 ευρώ για κάθε πρόσθετο μέλος και έως του ποσού των 180.000 ευρώ. Το συνολικό ύψος των καταθέσεων του νοικοκυριού ή/και η τρέχουσα αξία μετοχών, ομολόγων κτλ, όπως προκύπτουν από την τελευταία εκκαθαρισμένη δήλωση φορολογίας εισοδήματος, δεν μπορεί να υπερβαίνει τα όρια του κατωτέρω πίνακα για κάθε τύπο νοικοκυριού, μέχρι και το ποσό των 21.000 ευρώ. Το συνολικό ποσό από τόκους καταθέσεων των μελών του νοικοκυριού σε όλα τα πιστωτικά ιδρύματα της χώρας ή του εξωτερικού, όπως έχουν δηλωθεί στην τελευταία εκκαθαρισμένη δήλωση φορολογίας εισοδήματος (Ε1), δεν μπορεί να υπερβαίνει ετησίως το ποσό που προκύπτει από τον κατωτέρω μαθηματικό τύπο: Ετήσιος τόκος = όριο καταθέσεων για κάθε τύπο νοικοκυριού * μέσο ετήσιο καταθετικό επιτόκιο /100. Ως έτος υπολογισμού του μέσου καταθετικού επιτοκίου ορίζεται εκείνο στο οποίο αντιστοιχεί η τελευταία εκκαθαρισμένη δήλωση φορολογίας εισοδήματος. Δεν γίνονται δεκτές αιτήσεις νοικοκυριών, τα μέλη των οποίων, βάσει της τελευταίας εκκαθαρισμένης δήλωσης φορολογίας εισοδήματος:

- εμπίπτουν στις διατάξεις του φόρου πολυτελούς διαβίωσης,
- δηλώνουν δαπάνες για αμοιβές πληρωμάτων σκαφών αναψυχής,
- δηλώνουν δαπάνες άνω των χιλίων πεντακοσίων (1.500) ευρώ για δίδακτρα σε ιδιωτικά σχολεία,
- δηλώνουν δαπάνες για οικιακούς βοηθούς, οδηγούς αυτοκινήτων, δασκάλους και λοιπό προσωπικό, όπως αυτές προσδιορίζονται στους αντίστοιχους κωδικούς του εντύπου Ε1.

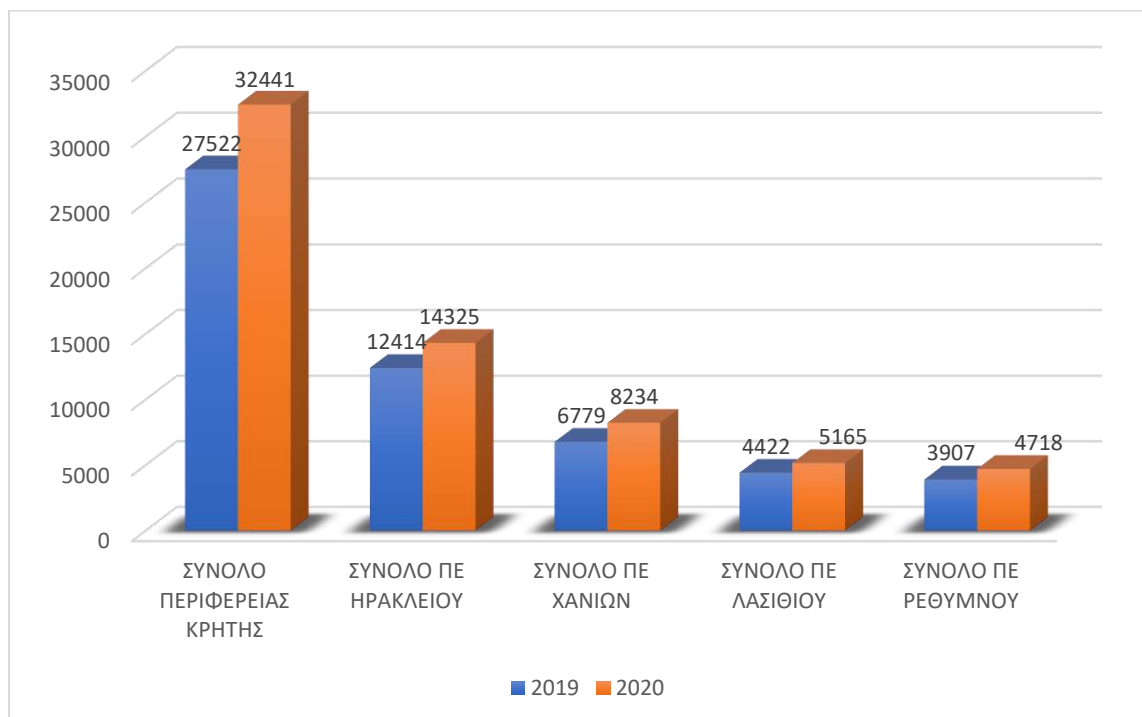
σύγκριση με τις αγροτικές περιοχές. Συνεπώς, τα μικρότερα ποσοστά χορήγησης του επιδόματος σε μια σειρά περιφερειακών δήμων δεν υποδηλώνει την απουσία ανάγκης αλλά μπορεί να εξηγηθεί βάσει άλλων παραγόντων. Το επίδομα στέγασης προσφέρει μια ρεαλιστική αποτύπωση του επιπέδου διαβίωσης των κατοίκων της Κρήτης, καθώς χορηγείται με εισοδηματικά κριτήρια που δεν εντάσσονται στην ακραία φτώχεια, όπως για παράδειγμα ότι το συνολικό ετήσιο εισόδημα για μια οικογένεια με δύο παιδιά μπορεί να φτάσει έως τις 17.500€ ή η συνολική αξία της ακίνητης περιουσίας τους να μην υπερβαίνει τα 165.000€, υποδηλώνοντας την οικονομική κατάσταση αρκετών νοικοκυριών στην Κρήτη, ιδιαίτερα στην περιφερειακή ενότητα Ηρακλείου. Το κατώτατο εισοδηματικό όριο για τη λήψη του επιδόματος στέγασης ορίζεται στα 7.000 ευρώ για το μονοπρόσωπο νοικοκυριό δηλαδή πάνω από το επίσημο όριο της φτώχειας στη χώρα όπως αυτό ορίζεται ετησίως από την ΕΛΣΤΑΤ (για το έτος 2020 το όριο φτώχειας σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ είναι 5.269 ευρώ για μονοπρόσωπα νοικοκυριά).

Γράφημα 3. 11 Αναλογία δικαιούχων επιδόματος στέγασης για το έτος 2020 ανά Δήμο και ΠΕ σε σχέση με τον πληθυσμό του δήμου και της ΠΕ σύμφωνα με την απογραφή του 2011

Πηγή: ΗΔΙΚΑ, 2021

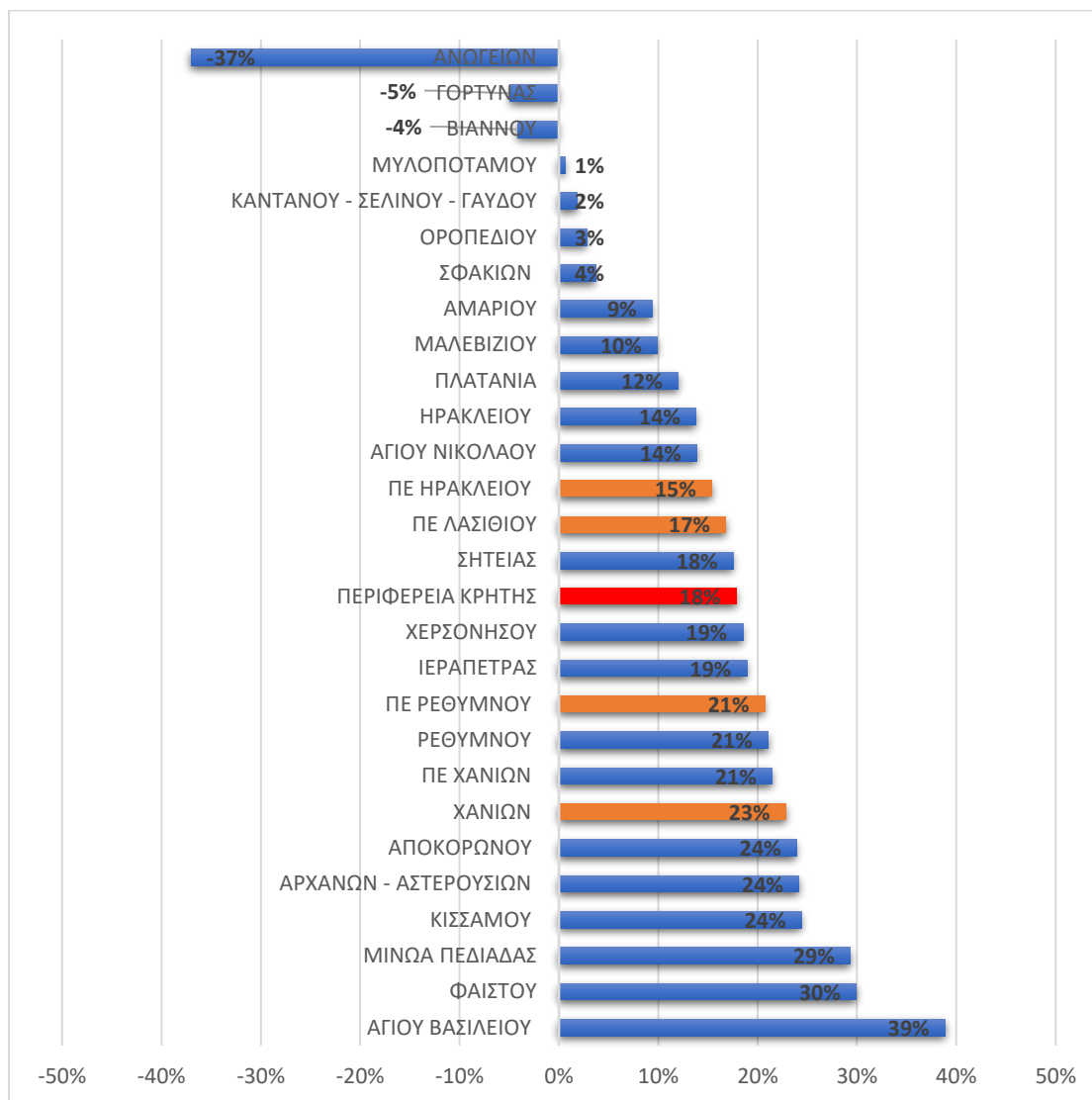
Γράφημα 3. 12 Συνολικός Αριθμός δικαιούχων επιδόματος Στέγασης (2019-2020)

Πηγή: ΗΔΙΚΑ, 2021

Η επιδείνωση της κατάστασης φτώχειας και αποστέρησης στην Κρήτη αποτυπώνεται στο παρακάτω Γράφημα (3.13), όπου η μέση αύξηση σε επίπεδο περιφέρειας Κρήτης είναι 18% ενώ μεγαλύτερη αύξηση παρατηρείται στις Π.Ε. Χανίων και Ρεθύμνου (24% και 21% αντίστοιχα). Σε επίπεδο Δήμων, οι δήμοι Ανωγείων, Γόρτυνας και Βιάννου είναι οι μόνοι που παρατηρείται μείωση του αριθμού των δικαιούχων ενώ η μεγαλύτερη αύξηση εντοπίζεται στους δήμους Αγίου Βασιλείου (39%), Φαιστού και Μίνωα Πεδιάδος (περίπου 30%).

Γράφημα 3. 13 Μεταβολή του αριθμού των δικαιούχων Επιδόματος Στέγασης (2019-2020)

Πηγή: ΗΔΙΚΑ, 2021

2.6 Συμπεράσματα

Συμπερασματικά από την ανάλυση των παραπάνω στοιχείων προκύπτει ότι η ανεργία σε καιρούς κανονικότητας η ανεργία στην Κρήτη είναι ένα εποχικό φαινόμενο που σχετίζεται άμεσα με την εργασία στον τουριστικό τομέα. Συνεπώς κατά την τουριστική περίοδο η ανεργία μειώνεται θεαματικά ενώ κατά την χειμερινή με όπου οι τουριστικές επιχειρήσεις δεν λειτουργούν αυξάνεται σημαντικά ο αριθμός των ανέργων. Αν εξαιρέσουμε τα τουριστικά επαγγέλματα και εστιάσουμε στο προφίλ των κοινών ανέργων προκύπτει ότι η ανεργία στην Κρήτη πλήττει περισσότερο τους Έλληνες σε σχέση με τους μετανάστες, τις γυναίκες σε σχέση με τους άνδρες και την ηλικιακή κατηγορία 30-44. Σχεδόν ίδιο είναι και

το προφίλ των μακροχρόνια ανέργων με μόνη διαφοροποίηση ότι το εκπαιδευτικό επίπεδο φαίνεται να συνδέεται με την μακροχρόνια ανεργία και ειδικότερα οι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Θα πρέπει επίσης να τονιστεί και η επίδραση της πανδημίας αναφορικά με την αύξηση του αριθμού των ανέργων καθώς το έτος 2020 ήταν μια αρκετά κακή χρονιά για τον τουρισμό όπου οι μειωμένες τουριστικές ροές είχαν ως αποτέλεσμα την λειτουργία μικρότερου αριθμού τουριστικών επιχειρήσεων και ξενοδοχείων και συνεπώς την πρόσληψη μικρότερου αριθμού υπαλλήλων.

Σε σχέση με το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα, τα στοιχεία μας δείχνουν ότι σε επίπεδο Περιφέρειας Κρήτης οι δικαιούχοι χρόνο με τον χρόνο μειώνονται. Αυτό όμως δεν σημαίνει απαραίτητα την γενικότερη καλύτερευση του επιπέδου διαβίωσης. Λαμβάνοντας υπόψιν τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν στις προηγούμενες ενότητες της παρούσης, θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο αριθμός των ατόμων που βιώνει την ακραία φτώχεια (το επίδομα δίνεται με βάση τα δηλωθέντα εισοδήματα τα οποία εμπίπτουν στον ορισμό της ακραίας φτώχειας) μπορεί να μειώνεται αλλά αυξάνεται ο αριθμός των ατόμων και των οικογενειών που διαβιούν σε συνθήκες φτώχειας και αποστέρησης.

Τα στοιχεία για την χορήγηση του επιδόματος Στέγασης στην ουσία επιβεβαιώνουν τα όσα αναφέρονται παραπάνω για την μείωση του αριθμού των νοικοκυριών που εμπίπτουν στον ορισμό της ακραίας φτώχειας αλλά των αύξηση αυτών που διαβιούν κάτω από τα όρια της φτώχειας. Αναλυτικότερα, σε επίπεδο Κρήτης παρουσιάζεται αύξηση των δικαιούχων επιδόματος στέγασης γεγονός το οποίο υποδηλώνει αύξηση της ανάγκης από χρόνο σε χρόνο. Παράλληλα, παρατηρείται ότι το επίδομα αυτό σχετίζεται με την αστικότητα αφού μεγαλύτερος αριθμός δικαιούχων εμφανίζεται στις αστικές περιοχές της Κρήτης όπου η ιδιοκατοίκηση εμφανίζεται σε μικρότερα ποσοστά σε σχέση με τις αγροτικές περιοχές.

4^η ΕΝΟΤΗΤΑ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ & ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ. ΔΙΑΓΝΩΣΗ ΑΝΑΓΚΩΝ. Η ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΠΑΡΕΜΕΒΑΣΗΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΣΤΗΝ ΚΑΛΥΨΗ ΑΝΑΓΚΩΝ.

Η 4η Ενότητα βασίζεται: α. στην έρευνα της Ομάδας του Πανεπιστημίου Κρήτης για το Παρατηρητήριο, με τίτλο «Προγράμματα Κοινωνικής Ένταξης και Ειδικές Κοινωνικές Ομάδες. Προφίλ Ωφελούμενων Κέντρων Κοινότητας», Γ. Τσιώλης (επιστ. Υπεύθυνος), Σ. Καλογεράκη, Μ. Παπαδάκη, Χ. Κόκκινου, 2021. Η έρευνα παρουσιάστηκε στο κοινό στις 19/11/2021 και είναι διαθέσιμη μέσω της Διαδικτυακής Πύλης του Παρατηρητηρίου:

<https://socialobservatory.crete.gov.gr/index.php?com=research&id=2>

Β. στην έρευνα της ομάδας του Παρατηρητηρίου, Κ. Βλασάκη, Α. Λουκάκης, Σ. Παπαναστασίου, Κ. Κασσαπάκη. Η έρευνα παρουσιάστηκε στο κοινό στις 19/11/2021 και είναι διαθέσιμη μέσω της Διαδικτυακής Πύλης του Παρατηρητηρίου: <https://socialobservatory.crete.gov.gr/index.php?com=research&id=2>

Σχετικό υλικό επίσης μέσω το συνδέσμου: <https://socialobservatory.crete.gov.gr/index.php?com=files&item=2>

4.1 Η περίπτωση των Κέντρων Κοινότητας

Σύμφωνα με τον κανονισμό ίδρυσης και λειτουργίας, τα Κέντρα Κοινότητας είναι δομές που σχεδιάστηκαν από το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, ιδρύθηκαν σε Δήμους και χρηματοδοτούνται από το ΕΣΠΑ 2014-2020. Το Κέντρο Κοινότητας είναι το πρώτο σημείο επαφής του πολίτη με την κοινωνική υπηρεσία του κάθε Δήμου. Εκεί ο πολίτης μπορεί να ενημερωθεί για όλα τα επιδόματα που δικαιούται, όλους τους φορείς, υπηρεσίες και προγράμματα που του παρέχουν κοινωνική φροντίδα οποιαδήποτε μορφής, σε επίπεδο Δήμου, Περιφέρειας ή επικράτειας.

Στο Κέντρο Κοινότητας του κάθε Δήμου μπορούν να απευθύνονται όλοι οι πολίτες της περιοχής, οι οποίοι αντιμετωπίζουν κάποιο κοινωνικό πρόβλημα οι ίδιοι ή μέλη της οικογένειάς τους (ανεργία, οικονομική αδυναμία, έλλειψη στέγης, προβλήματα διαβίωσης λόγω αναπηρίας ή γήρατος) και χρειάζονται τη συνδρομή της κράτους. Συγχρόνως, τα Κέντρα Κοινότητας παρέχουν υπηρεσίες συμβουλευτικής στήριξης σε θέματα όπως η προσέγγιση της τοπικής αγοράς για εύρεση εργασίας, η δημιουργία ευκαιριών για νέους ώστε να ξεκινήσουν την επαγγελματική τους ζωή, προβλήματα ενδοοικογενειακής βίας ή οικογενειακών δυσαρμονιών, ζητήματα νομικού χαρακτήρα, μαθησιακή στήριξη παιδιών και

εφήβων, διοργάνωση τοπικών εκδηλώσεων με επιμορφωτικό, ενημερωτικό και κοινωνικό περιεχόμενο.

Πολλά Κέντρα Κοινότητας ορεινών ή νησιωτικών Δήμων διαθέτουν και κινητή μονάδα που εξυπηρετεί τους πολίτες των πιο απομακρυσμένων περιοχών οι οποίοι δεν χρειάζεται έτσι να μετακινηθούν στην έδρα του Δήμου.

Στα Κέντρα Κοινότητας με παραρτήματα για Ρομά και Μετανάστες οι αντίστοιχοι πληθυσμοί μπορούν να απευθύνονται για πιο εξειδικευμένες υπηρεσίες, οι οποίες έχουν σχέση με τα ιδιαίτερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν με στόχο την αναβάθμιση του βιοτικού τους επιπέδου και την πλήρη κοινωνική τους ένταξη.

Σε επίπεδο Κρήτης, ενδιαφέρον παρουσιάζει η πρόσβαση και συμμετοχή στις διαδικασίες των Κέντρων Κοινότητας με βάση ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του πληθυσμού. Η προσέλευση των γυναικών είναι ελαφρώς μεγαλύτερη αυτής των αντρών. Μεταξύ ηλικιακών ομάδων, η κατηγορία 25-54 εμφανίζει τον υψηλότερο αριθμό επισκεψιμότητας και συμμετοχής. Τα Άτομα με Αναπηρία καταγράφουν σημαντική συμμετοχή (1.822), ενώ οι ηλικιωμένοι και τα άτομα με ψυχική νόσο έχουν παραπλήσιους αριθμούς. Οι μετανάστες συνιστούν μια ειδική κατηγορία με χαμηλή όμως συμμετοχή αν κρίνουμε από τον ορισμό άλλης χώρας ή τους μη δεδηλωμένους.

Πίνακας 4. 1 Κοινωνικά Χαρακτηριστικά των εξυπηρετούμενων από τα Κέντρα Κοινότητας

	ΠΕ ΛΑΣΙΘΙΟΥ	ΠΕ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	ΠΕ ΡΕΘΥΜΝΟΥ	ΠΕ ΧΑΝΙΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ ΚΡΗΤΗΣ
Σύνολο επισκέψεων	13323	72053	9105	43366	137847
Σύνολο εγγεγραμμένων	3651	16906	3439	11309	35305
Άνδρες	51.1%	48.3%	47.3%	48.4%	48.5%
Γυναίκες	48.9%	51.7%	52.7%	51.6%	51.5%
0-18	0.8%	4.1%	0.1%	0.7%	2.2%
18-24	3.4%	4.7%	3.3%	3.1%	3.9%
25-54	64.9%	65.9%	70.1%	61.2%	64.7%
55-64	17.2%	15.4%	15.4%	17.8%	16.4%
65+	13.7%	9.9%	11.2%	17.3%	12.8%
ΑμεΑ	7.0%	1.3%	10.9%	8.6%	5.2%
Μονογονεϊκές	3.6%	1.3%	6.0%	2.9%	2.5%

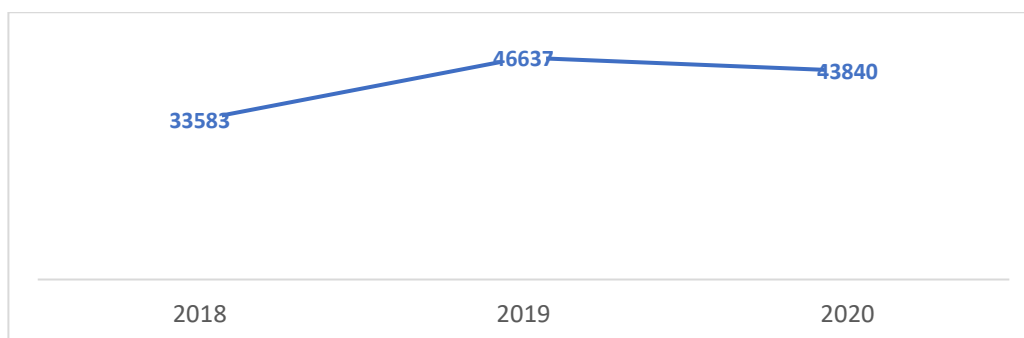
Ηλικιωμένοι	1.7%	0.6%	0.6%	2.4%	1.3%
Άτομα με ψυχική νόσο	1.7%	0.4%	0.3%	1.6%	0.9%
Ρομά	0.2%	5.5%	0.5%	1.3%	3.1%
Ελλάδα	54.8%	37.9%	46.3%	51.0%	44.7%
Άλλη χώρα	29.0%	11.0%	32.0%	26.4%	19.8%
Μη δηλωμένο	16.3%	51.1%	21.8%	22.6%	35.5%

Πηγή: Υπουργείο Εργασίας & Κοινωνικών Υποθέσεων, Δ/νση Κοινωνικής Ένταξης & Κοινωνικής Συνοχής (ΕΜ), 2021

Στην ενότητα αυτή θα ασχοληθούμε με την συνεισφορά και την λειτουργία των Κέντρων Κοινότητας. Αυτό θα πραγματοποιηθεί σε δύο επίπεδα, σε ένα πρώτο επίπεδο θα εξετάσουμε τα αιτήματα τα οποία δέχονται τα κέντρα κοινότητας σαν μια ένδειξη των υφιστάμενων αναγκών και στην συνέχεια θα επικεντρωθούμε στο προσωπικό και στα ζητήματα που αντιμετωπίζουν τα κέντρα κοινότητας ως προς την κάλυψη αναγκών.

Ξεκινώντας με τα τον συνολικό αριθμό των αιτημάτων τα οποία διαχειρίστηκαν τα Κέντρα Κοινότητας διαπιστώνουμε ότι δέχονται ένα εξαιρετικά μεγάλο αριθμό αιτημάτων, τα οποία ξεπερνούν κατά πολύ τις 40.000. Αναλυτικότερα βλέπουμε ότι για την περίοδο 2018-2019 υπήρξε μια αύξηση που άγγιξε το 40% ενώ για την περίοδο 2019-2020 υπήρξε μια μικρή μείωση (περίπου 6%). Καλό θα ήταν να είμαστε εξαιρετικά προσεκτικοί στην ερμηνεία αυτής της τάσης καθώς πιθανότατα δεν σηματοδοτεί την μείωση των αναγκών από πλευράς του πληθυσμού της Κρήτης αλλά τη δυσκολία προσέγγισης των Κέντρων Κοινότητας από τους πολίτες λόγω των περιορισμών προσβασιμότητας που προέκυψαν από την κρίση της πανδημίας Covid-19.

Γράφημα 4. 1 Συνολικός Αριθμός Αιτήσεων στα Κέντρα Κοινότητας

Πηγή: Κέντρα Κοινότητας Περιφέρειας Κρήτης, Χαρτογράφηση/Επεξεργασία και Ανάλυση Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Κρήτης, 2021

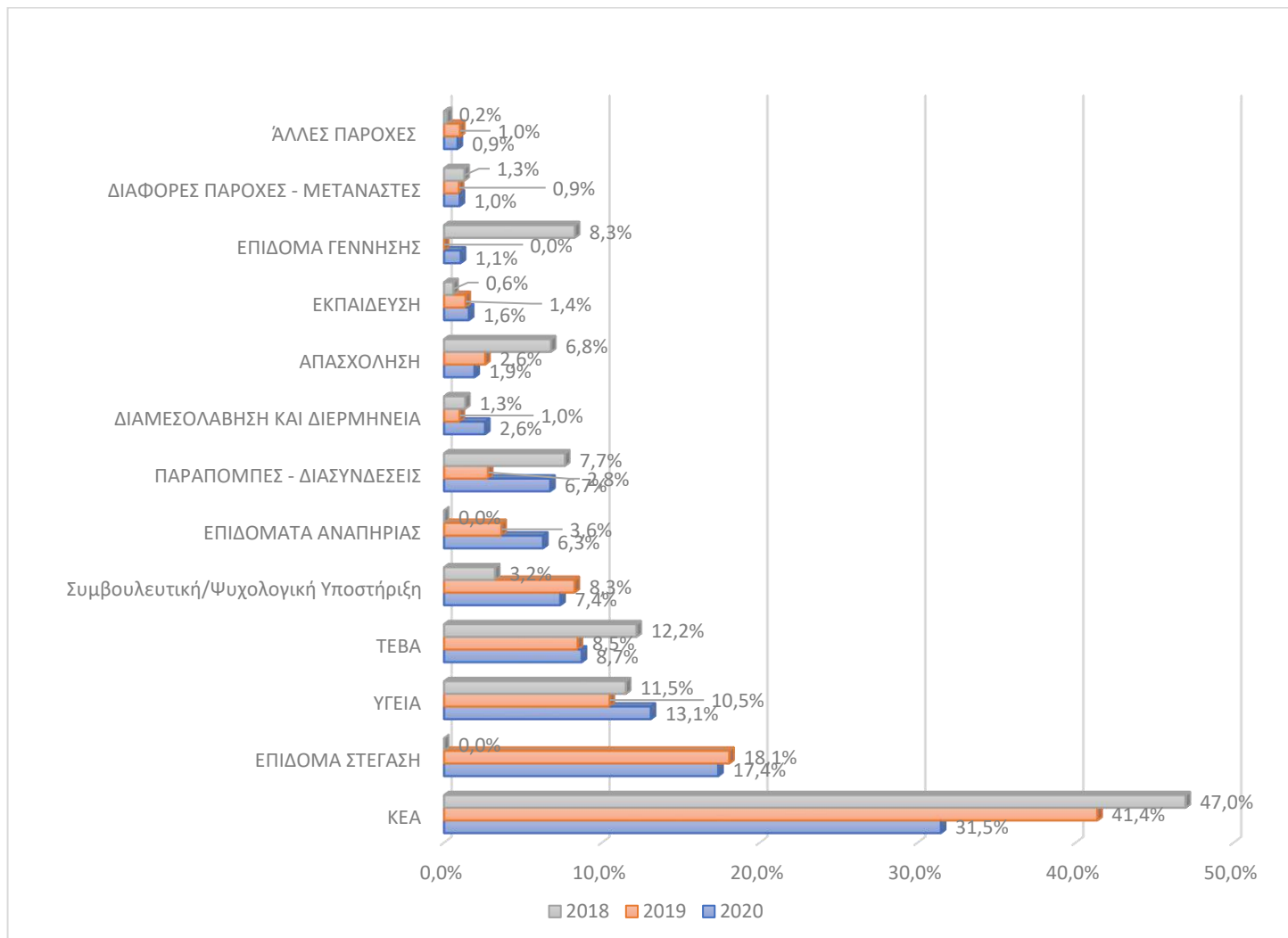
Ειδικότερα σε ότι αφορά το είδος των αιτημάτων όπως μας πληροφορεί το Γράφημα 4.2 αυτά στην μεγάλη τους πλειοψηφία έχουν να κάνουν με αιτήσεις για την παροχή διαφόρων επιδομάτων όπως το ΚΕΑ, το ΤΕΒΑ, το Στεγαστικό Επίδομα, τα προνοιακά αναπηρικά επιδόματα, το επίδομα γέννησης κ.α. Η σύνταξη των σχετικών αιτήσεων αποτελεί περίπου το 70% του συνόλου των αιτημάτων που διαχειρίζονται τα Κέντρα Κοινότητας διαχρονικά. Από τα δεδομένα του Γραφήματος 4.2 παρατηρούμε ότι πέρα από το έργο της διεκπεραίωσης αιτήσεων, διαχρονικά περίπου μια στις 10 αιτήσεις αφορά θέματα σχετικά με την υγεία και περίπου 8% αφορά την συμμετοχή σε συνεδρίες συμβουλευτικής – ψυχολογικής υποστήριξης. Αξίζει να σημειωθεί ότι λιγότερο από το 7% των αιτημάτων έχει σχέση με το έργο της διασύνδεσης του πολίτη με τις διάφορες υπηρεσίες. Τα δύο τελευταία σημεία (συμβουλευτική και παραπομπές) θα πρέπει να διερευνηθούν παραπάνω σε σχέση με τα πραγματικά τους αίτια.

Αναφορικά με το προφίλ των ωφελούμενων θα μπορούμε να πούμε ότι ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού εντάσσεται οικονομικά στην ακραία φτώχεια, δηλαδή έχει ατομικό εισόδημα έως 2.400 ευρώ ετησίως. Το συμπέρασμα αυτό στηρίζεται στο γεγονός ότι οι αιτήσεις του ΚΕΑ αποτελούν τις σχεδόν τις μισές αιτήσεις των συνολικών αιτήσεων. Σε ό,τι αφορά τις παραπομπές-διασυνδέσεις αυτές αφορούν κυρίως τις δομές κοινωνικής αλληλεγγύης (κοινωνικά παντοπωλεία για παράδειγμα, όπου αυτά υπάρχουν). Το ποσοστό των αιτημάτων αυτών σε συνδυασμό με τις αιτήσεις του ΤΕΒΑ συνιστά ένα σημαντικό ποσοστό μεταξύ των συνολικών αιτημάτων, δηλαδή γύρω στο 16% που αφορά σε άπορους. Εισοδηματικά οι παροχές αυτές για τους άπορους, στη συντριπτική τους πλειοψηφία είναι για άτομα που βιώνουν την ακραία φτώχεια (ΤΕΒΑ). Στα κοινωνικά παντοπωλεία και τα συσσίτια κοινωνικά φαρμακεία, συμμετέχουν και νοικοκυριά με μεγαλύτερα εισοδήματα με ανώτερο όπως ισχύει το 6.000 ευρώ ετήσιο ατομικό εισόδημα. Επίσης λειτουργούν συμπληρωματικά με το ΤΕΒΑ δηλαδή οι ωφελούμενοί τους δεν είναι ταυτόχρονα και ωφελούμενοι του ΤΕΒΑ. Στην περίπτωση ωστόσο του Δήμου Ηρακλείου το εισοδηματικό όριο είναι η ακραία φτώχεια ενώ άλλα παντοπωλεία καλύπτουν μεγαλύτερα εισοδήματα. Η εξήγηση συνδέεται ίσως με το γεγονός του υψηλού βαθμού έντασης του φαινομένου φτώχειας στο Δήμο Ηρακλείου.

Τέλος, το πολύ σημαντικό ζήτημα της προώθησης της απασχόλησης φαίνεται να αποζητά ιδιαίτερης προσοχής καθώς οι αιτήσεις που αφορούν αυτά τα ζητήματα βαίνουν διαρκώς

μειούμενες. Η διασύνδεση της πρόνοιας με την απασχόληση φαίνεται ότι βρίσκεται ακόμη σε εκκρεμότητα. Η εφαρμογή ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης στην περίπτωση των ευάλωτων και ειδικών κοινωνικών ομάδων με στοχευμένα προγράμματα ανά ομάδα αλλά και τοπικά προγράμματα απασχόλησης είναι κομβική για την κοινωνική ένταξη μέσω της ένταξης στην εργασία των πιο ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού. Καθοριστική είναι επίσης η καλύτερη αξιοποίηση των κοινωνικών επιστημόνων στα Κέντρα Κοινότητας για την παρέμβασή τους στην κοινότητα και εντός και εκτός υπηρεσίας. Η διεκπεραίωση των αιτημάτων ένταξης στο προνοιακά προγράμματα απαιτεί περισσότερο διοικητικό προσωπικό προκειμένου να αποδεσμεύσει τους κοινωνικούς επιστήμονες από τα διοικητικά καθήκοντα (εκτός των άλλων) και να τα τους ενεργοποιήσει αποκλειστικά σε ζητήματα κοινωνικής ένταξης (βλ. γραφήματα για το προσωπικό των ΚΚ). Επίσης τα ζητήματα διάγνωσης των αναγκών των πολιτών σε απασχόληση και η παραπομπή τους για την ένταξή τους σε αναπτυξιακά και άλλα προγράμματα απασχόλησης (του ΟΑΕΔ αλλά και τοπικά) απαιτεί διαφορετικές ειδικότητες προσωπικού στα Κέντρα Κοινότητας όπως κοινωνιολόγους και οικονομολόγους. Οι ψυχολόγοι που ήδη στελεχώνουν τα Κέντρα Κοινότητας μπορούν επίσης να συνεισφέρουν προς αυτή την κατεύθυνση.

Γράφημα 4. 2 Είδος αιτημάτων στα Κέντρα Κοινότητας ανά έτος

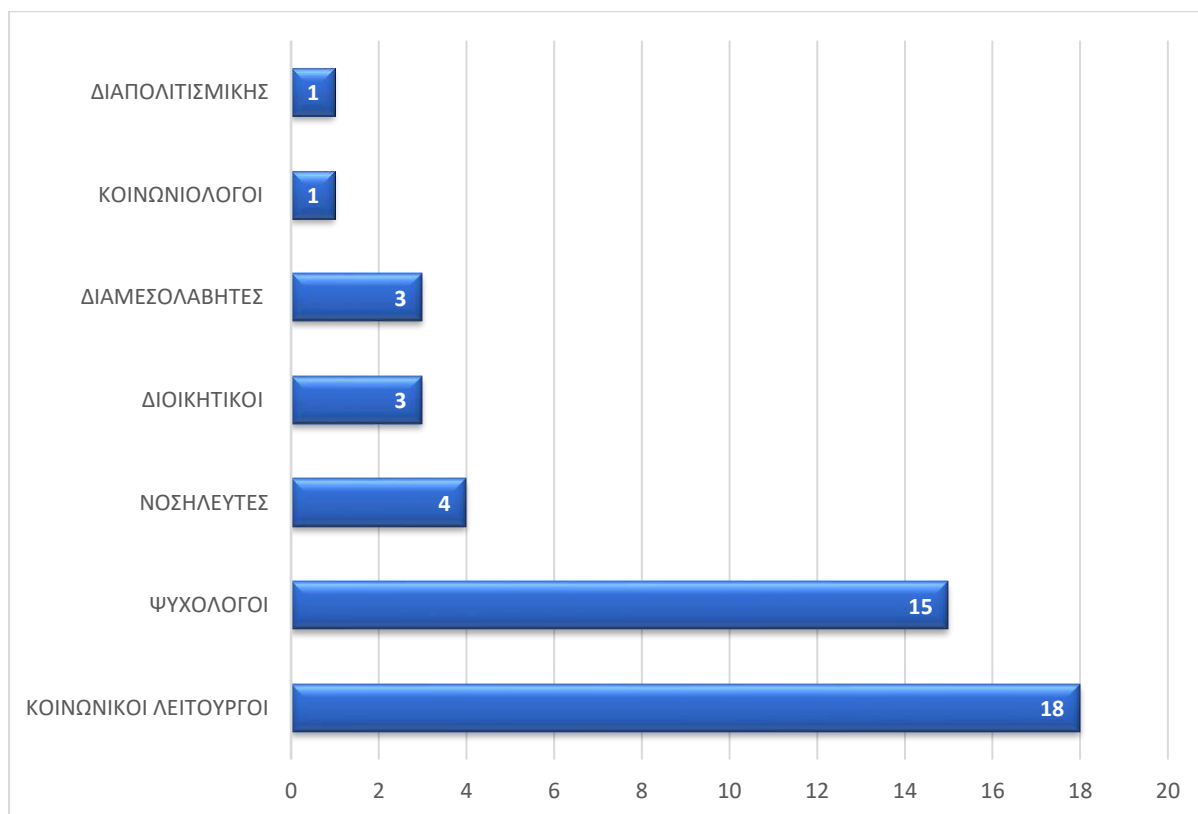
Πηγή: Κέντρα Κοινότητας Περιφέρειας Κρήτης, Χαρτογράφηση/Επεξεργασία και Ανάλυση Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Κρήτης, 2021

Το γράφημα 4.3 απεικονίζει το υφιστάμενο προσωπικό⁴ το οποίο καλείται να διεκπεραιώσει τα χιλιάδες αιτήματα τα οποία καταφτάνουν συνεχώς στα Κέντρα Κοινότητας. Στο σύνολο των κέντρων κοινότητας στα οποία συμπεριλαμβάνονται τα παραρτήματα Ρομά (Ηρακλείου και Σούδας) καθώς και το Κέντρο Ένταξης Μεταναστών (ΚΕΜ Ηρακλείου) εργάζονται 45 άτομα. Σε σχέση με τις ειδικότητες των απασχολούμενων οι περισσότεροι είναι κοινωνικοί λειτουργοί (18) και ψυχολόγοι (15), ενώ 12 υπάλληλοι έχουν άλλες ειδικότητές όπως κοινωνιολόγοι, διοικητικοί, διαμεσολαβητές κλπ. Εντύπωση πάντως προκαλεί το γεγονός ότι ενώ είναι υπηρεσίες οι οποίες διατηρούν φακέλους των εξυπηρετούμενων – ωφελούμενων και ενώ το μεγαλύτερο μέρος του κύκλου εργασιών τους είναι η σύνταξη απλών αιτήσεων

⁴ Τα δεδομένα σχετικά με το υφιστάμενο προσωπικό και τις ανάγκες των Κέντρων Κοινότητας αφορούν τα 13 από τα 16 Κέντρα Κοινότητας που λειτουργούν στην Κρήτη. Απουσιάζουν τα δεδομένα που αφορούν τα Κέντρα Κοινότητας: Ιεράπετρας, Πλατανιά και Φαιστού.

δεν υπάρχουν διοικητικοί υπάλληλοι να ώστε να διεκπεραιώσουν αυτές τις εργασίες με αποτέλεσμα να καλούνται οι κοινωνική επιστήμονες να επιτελέσουν αυτό το έργο. Η πρακτική αυτή δεσμεύει εξειδικευμένους κοινωνικούς επιστήμονες σε καθαρά γραφειοκρατικές εργασίες περιορίζοντας την παρουσία τους στη διάγνωση τοπικών αναγκών, στοχευμένων παρεμβάσεων στην κοινότητα και δικτύωση των πολιτών με τα προγράμματα και τις υπηρεσίες, όπου αυτά υπάρχουν ή όπου δύναται να υπάρχει πρόσβαση. Τη δουλειά τους δυσχεραίνει ακόμη περισσότερο η έλλειψη επικαιροποιημένων μητρώων προγραμμάτων καθώς η μη συστηματική τήρηση μητρώων ωφελούμενων. Οι ελλείψεις αυτές ωστόσο σχετίζονται με τον τρόπο οργάνωσης του πληροφοριακού συστήματος του Υπουργείου Εργασίας καθώς και με θέματα στελέχωσης των υπηρεσιών.

Γράφημα 4. 3 Υφιστάμενο προσωπικό Κέντρων Κοινότητας (2021)

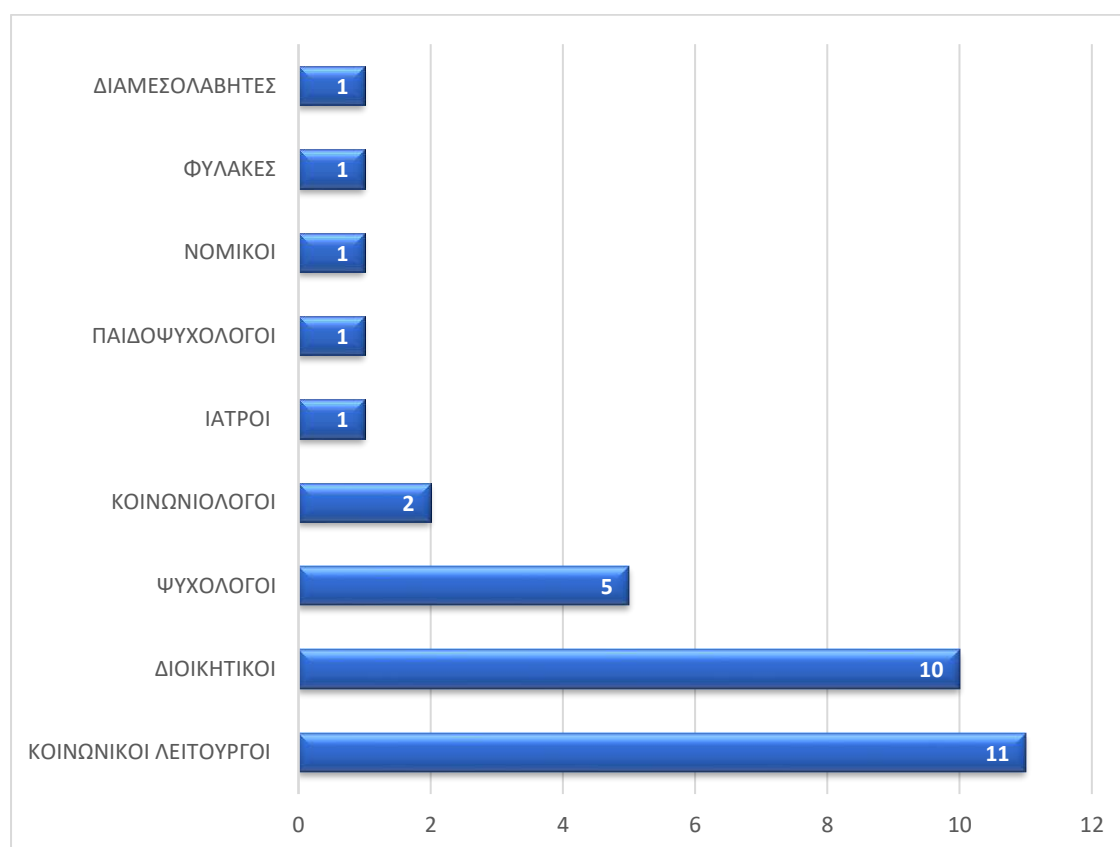

Πηγή: Κέντρα Κοινότητας Περιφέρειας Κρήτης, Χαρτογράφηση/Επεξεργασία και Ανάλυση Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Κρήτης, 2021

Η ανάγκη αποδέσμευσης του εξειδικευμένου προσωπικού από τις πιο «απλές γραφειοκρατικές εργασίες» δεν προκύπτει μόνο από τα εμπειρικά δεδομένα που αφορούν στο είδος των αιτημάτων στα οποία έγινε αναφορά προηγουμένως δεν προκύπτει μόνο από την εμπειρία των μελών του παρατηρητηρίου αλλά και από τις ίδιες τις απαντήσεις των

εργαζομένων στα Κέντρα Κοινότητας. Προς επικύρωση αυτού σύμφωνα με τα δεδομένα του Γραφήματος 4.4, 12 από τα 13 Κέντρα Κοινότητας αναφέρουν ότι υπάρχει ανάγκη για πρόσληψη επιπλέον προσωπικού. Ειδικότερα αυτή η ανάγκη αφορά Κοινωνικούς Λειτουργούς και Διοικητικούς υπάλληλους ενώ σε μικρότερο βαθμό τα Κέντρα Κοινότητας αναζητούν ειδικευμένους επιστήμονες όπως ψυχολόγους, κοινωνιολόγους, Νομικούς, ιατρούς και παιδοψυχολόγους.

Γράφημα 4. 4 Ζητούμενο προσωπικό Κέντρων Κοινότητας ανά ειδικότητα (2021)

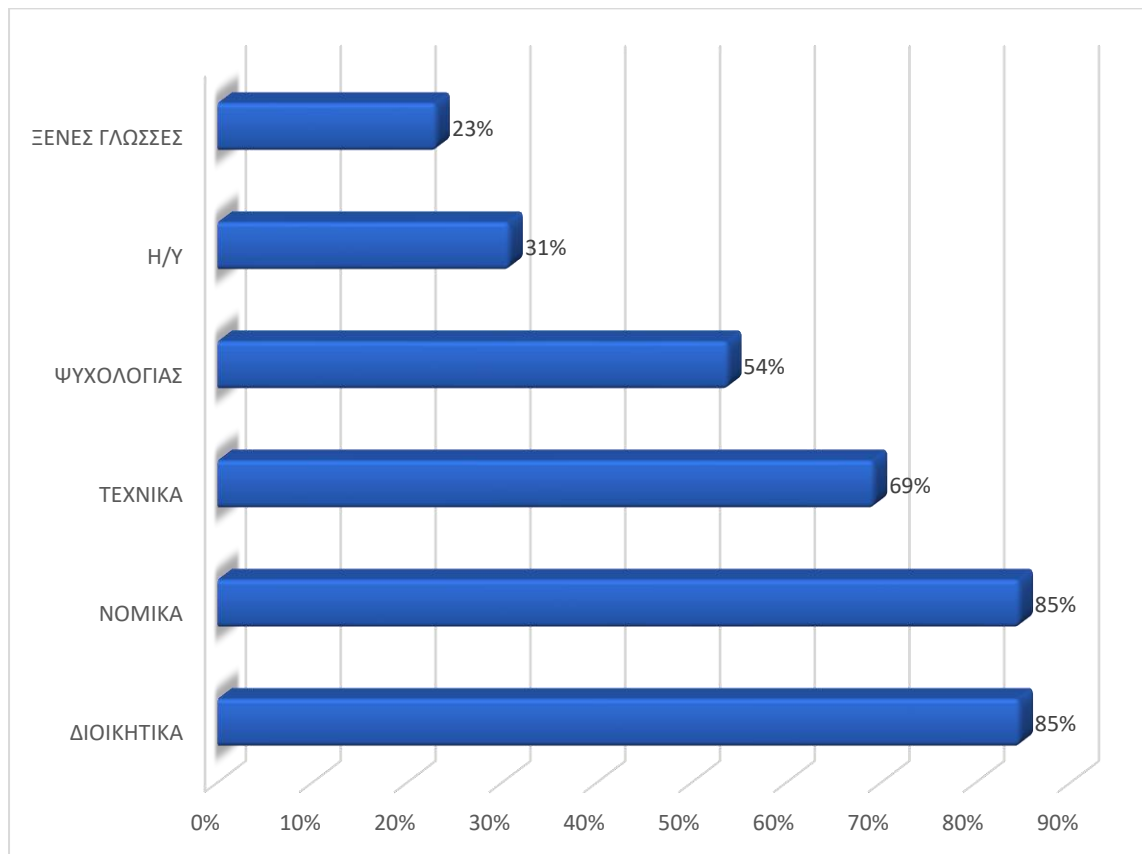

Πηγή: Κέντρα Κοινότητας Περιφέρειας Κρήτης, Χαρτογράφηση/Επεξεργασία και Ανάλυση Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Κρήτης, 2021

Καθολική σύμφωνα με τα κέντρα κοινότητας (100%) είναι και η ανάγκη για περαιτέρω κατάρτιση του προσωπικού τους ώστε να αποκτήσουν τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες και να είναι σε θέση να επιτελέσουν ορθά το έργο τους. Σύμφωνα με τα δεδομένα του Γραφήματος 4.5 το 85% των Κέντρων Κοινότητας ανέφερε στις απαντήσεις του ότι χρειάζεται περεταίρω κατάρτιση σε Διοικητικά και Νομικά ζητήματα ενώ περίπου το 70% ανέφερε ότι απαιτούνται περισσότερες τεχνικές γνώσεις. Τα ευρήματα αυτά αναδεικνύουν έμμεσα και τον προσανατολισμό που έχουν πάρει τα κέντρα κοινότητας ο οποίος

περιορίζεται στη λογική διεκπεραίωσης αιτήσεων η οποία συρρικνώνει την ενεργό τους παρουσία στην κοινότητα.

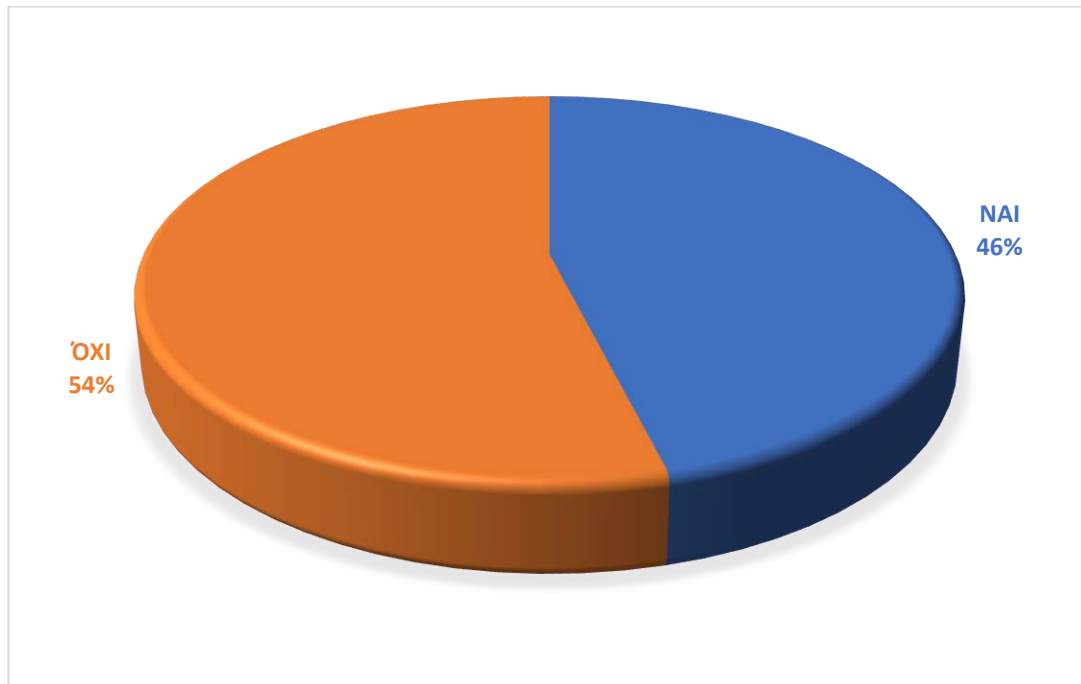
Γράφημα 4. 5 Αιτήματα Κατάρτισης (2021)

Πηγή: Κέντρα Κοινότητας Περιφέρειας Κρήτης, Χαρτογράφηση/Επεξεργασία και Ανάλυση Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Κρήτης, 2021

Ένα ζήτημα αλλά μικρότερης έντασης που αντιμετωπίζουν τα Κέντρα Κοινότητας έχει σχέση με το στεγαστικό. Σύμφωνα με το Γράφημα 4.6 το 46% των Κέντρων Κοινότητας αντιμετωπίζει ζητήματα χώρου εργασίας. Τα ζητήματα αυτά αφορούν είτε την δημιουργία χώρου υποδοχής, είτε μεγαλύτερο χώρο είτε επιδιόρθωση και στεγανοποίηση των υφιστάμενων χώρων.

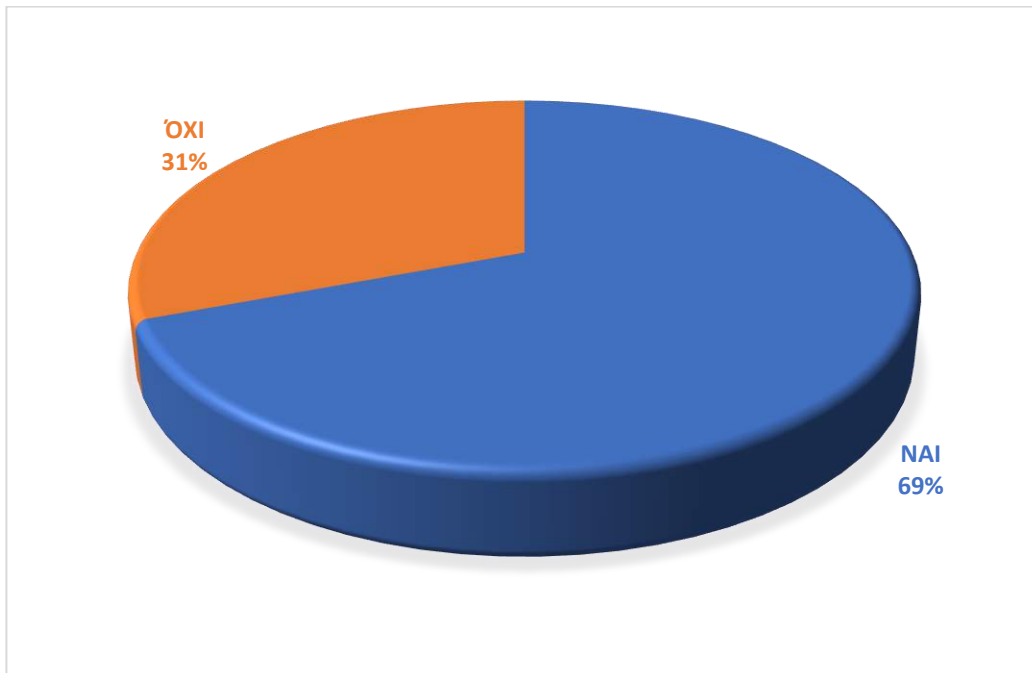
Γράφημα 4. 6 Ύπαρξη στεγαστικών αναγκών (2021)

Πηγή: Κέντρα Κοινότητας Περιφέρειας Κρήτης, Χαρτογράφηση/Επεξεργασία και Ανάλυση Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Κρήτης, 2021

Σε αντίθεση με τις στεγαστικές ανάγκες των Κέντρων Κοινότητας οι οποίες δεν αφορούν την πλειοψηφία των Κέντρων Κοινότητας, σύμφωνα, σύμφωνα με το Γράφημα 4.7 η κάλυψη των υλικοτεχνικών αναγκών αποτελεί ένα ζήτημα που αφορά 9 από τα 13 Κέντρα Κοινότητας. Οι ανάγκες αυτές αφορούν τόσο τον υλικό (καρέκλες γραφείου, γραφεία, καρέκλες αναμονής, ντουλάπες αρχειοθέτησης κλπ.) όσο και τον τεχνικό εξοπλισμό (υπολογιστές). Τέλος, οι υπάλληλοι των κέντρων κοινότητας αναφέρθηκαν και σε άλλα ζητήματα τα οποία θα μπορούσαν να διευκολύνουν το έργο τους όπως: η αγορά οχημάτων με τα οποία θα μπορούσαν να υλοποιήσουν δράσεις εκτός της έδρας του Κέντρου Κοινότητας. Άλλο ζήτημα είναι η ηλεκτρονική διασύνδεση και διασταύρωση των ατομικών στοιχείων των εξυπηρετούμενων από τα κέντρα κοινότητας αλλά και από τις υπόλοιπες υπηρεσίες των δήμων. Τέλος, υπήρχαν και απαντήσεις που ανέφεραν ότι ένα σημαντικό ζήτημα είναι η σταθερή και απρόσκοπτη μισθοδοσία των υπαλλήλων των Κέντρων Κοινότητας.

Γράφημα 4. 7 Ύπαρξη αναγκών σε σχέση με την υλικοτεχνική υποδομή (2021)

Πηγή: Κέντρα Κοινότητας Περιφέρειας Κρήτης, Χαρτογράφηση/Επεξεργασία και Ανάλυση Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Κρήτης, 2021

Στον Χάρτη 4.1 παρουσιάζεται η θέση των Κέντρων Κοινότητας (ροζ απεικόνιση). Με μια πρώτη προσεκτική ματιά προκύπτει ότι όλο το νότιο κομμάτι των Π.Ε. Χανίων και Ρεθύμνης δεν έχουν πρόσβαση σε Κέντρα Κοινότητας. Ομοίως πρόσβαση στα κέντρα κοινότητας στερούνται και οι κάτοικοι μικρών και ορεινών δήμων όπως οι Δήμοι Ανωγείων, Οροπεδίου και Βιάννου. Η μη ύπαρξη Κέντρων Κοινότητας σε αρκετούς Δήμους της Κρήτης δημιουργεί σημαντικά προβλήματα σε σχέση με την ενημέρωση και την πρόσβαση των πολιτών σε κοινωνικές παροχές και δικαιώματα. Παράλληλα, η έλλειψη των Κέντρων Κοινότητας προξενεί προβλήματα σε υπηρεσιακό επίπεδο καθώς και σε επίπεδο παροχής υπηρεσιών καθώς οι κάτοικοι των ανωτέρω περιοχών αναγκάζονται να απευθυνθούν σε Κέντρα Κοινότητας όμορων ή κοντινών δήμων ώστε να καλύψουν τις ανάγκες τους. Αυτό έχει ως συνέπεια να αυξάνεται ο όγκος εργασίας σε αυτά τα Κέντρα Κοινότητας με αποτέλεσμα αφενός να παρατηρούνται καθυστερήσεις στην διεκπεραίωση των υποθέσεων και αφετέρου των περιορισμό των προσφερόμενων υπηρεσιών από τα κέντρα κοινότητας τα οποία αντί για την ανάπτυξη δράσεων παρέμβασης στην κοινότητα καταλήγουν να λειτουργούν ως ΚΕΠ παροχών και επιδομάτων.

Χάρτης 4. 1 Θέση Κέντρων Κοινότητας (2021)

Πηγή: Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Κρήτης,
<https://socialobservatory.crete.gov.gr/index.php?lang=gr&com=pages&item=64>

Παρόμοια και ίσως μεγαλύτερη επιβάρυνση στα Κέντρα Κοινότητας προκύπτει και από την απουσία οργανωμένων κοινωνικών υπηρεσιών σε αρκετούς δήμους της Κρήτης όπως αυτοί παρουσιάζονται από τον παρακάτω Χάρτη (4.2), όπου με το σκούρο σύμβολο σημειώνεται η παρουσία οργανωμένης κοινωνικής υπηρεσίας, ενώ με την ροζ τελεία η απουσία της

Χάρτης 4. 2 Θέση Δήμων με οργανωμένες και μη οργανωμένες Κοινωνικές Υπηρεσίες (2021)

Πηγή: Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Κρήτης, Χαρτογράφηση στο GIS Crete, <https://socialobservatory.crete.gov.gr>

Σε σχέση με το πρόβλημα της ανεργίας και την προώθηση της απασχόλησης τα δεδομένα από το χάρτη 4.3 μας δείχνουν ότι ένα πολύ μεγάλο μέρος του πληθυσμού της Κρήτης δεν έχει εύκολη πρόσβαση στις υπηρεσίες του ΟΑΕΔ (πράσινο σύμβολο). Πιο αναλυτικά, οι υπηρεσίες του ΟΑΕΔ παρέχονται μόνο στις έδρες των Π.Ε. Χανίων, Ρεθύμνου και Ηρακλείου ενώ εμφανίζονται και στις τρεις πόλεις της Π.Ε. Λασιθίου. Η πολιτική αυτή δυσκολεύει την πρόσβαση για ένα μεγάλο αριθμό εποχικών κυρίως ανέργων οι οποίοι κατοικούν και δραστηριοποιούνται σε όμορες τουριστικές περιοχές όπως οι δήμοι Πλατανιά, Χερσόνησο, Μυλοποτάμου και Αγίου Βασιλείου. Παράλληλα, παρατηρείται πάλι ένας άτυπος «αποκλεισμός» των κατοίκων του Νότου οι οποίοι είναι υποχρεωμένοι να διανύσουν αρκετά χιλιόμετρα για να φτάσουν στο πλησιέστερο ΚΠΑ 2. Το πρόβλημα προσβασιμότητας εντείνεται αν λάβει κανείς υπόψιν του τις λειτουργίες διασύνδεσης που επιτελούν τα κέντρα κοινότητας. Η μεγάλη απόσταση μεταξύ Κέντρων Κοινότητας και ΚΠΑ 2 καθιστά πρακτικά αδύνατο στα Κέντρα Κοινότητας (όπου αυτά υπάρχουν) να διασυνδέσουν ανέργους από περιοχές εκτός των αστικών κέντρων της Κρήτης με τα τις αρμόδιες υπηρεσίες προώθησης της απασχόλησης.

Καθώς η συνεργασία του ΟΑΕΔ με τα Κέντρα Κοινότητας (καφέ σύμβολο) είναι κρίσιμη στο πεδίο της κοινωνικής ένταξης που σχετίζεται με την ένταξη στην εργασία και τις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης εν γένει, συνιστώντας σημαντικό πυλώνα, μεταξύ άλλων - περισσότερο ίσως σημαντικών στην κοινωνική πολιτική, είναι επιβεβλημένη η διαμόρφωση ενός σταθερού και διαρκούς πεδίου συνεργασίας μεταξύ τους σε τοπικό επίπεδο.

Χάρτης 4. 3 Απεικόνιση θέσης Κέντρων Προώθησης Απασχόλησης και Κέντρων Κοινότητας (2021)

Πηγή: Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Κρήτης, Χαρτογράφηση στο GIS Crete, <https://socialobservatory.crete.gov.gr>

4.2 Ανάγκες Κοινωνικών Υπηρεσιών Δήμων και Περιφέρειας Κρήτης

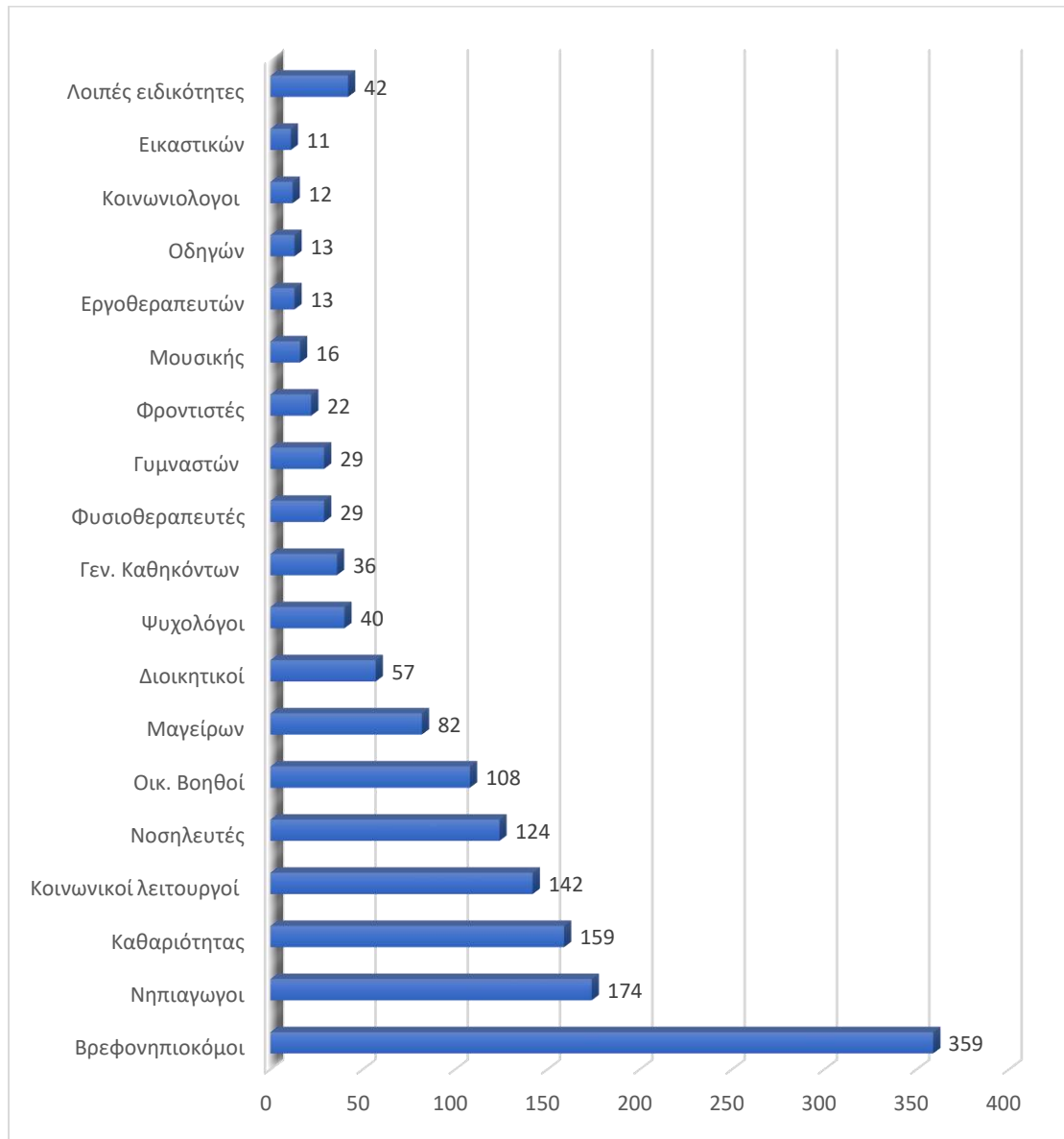
α. Υφιστάμενο Προσωπικό και ανάγκες Δήμων

Σε σχέση με το υφιστάμενο προσωπικό των δομών οι κατηγορίες των επαγγελματιών φαίνεται να ακολουθούν αυτές του πλήθους των δομών. Στο πλαίσιο αυτό, οι σταθμοί προσχολικής αγωγής βρίσκονται στις δύο πρώτες θέσεις υφιστάμενου προσωπικού αποτέλεσμα του γεγονότος ότι αριθμητικά βρίσκονται στην πρώτη θέση σε επίπεδο Περιφέρειας Κρήτης. Ακολουθούν υπάλληλοι καθαριότητας και έπονται Κοινωνικοί Λειτουργοί, Νοσηλευτές και Οικ. Βοηθοί, ειδικότητες που κατά κύριο λόγο ασχολούνται σε δομές που παρέχουν υπηρεσίες σε ηλικιωμένους. Σε σχέση με το υφιστάμενο προσωπικό δύο βασικές παρατηρήσεις αξίζει να αναφερθούν:

α) ο εξαιρετικά μικρός αριθμός κοινωνιολόγων και ψυχολόγων οι οποίοι αποτελούν μόλις το 3,5% (52 από τους 1468 συνολικά που εργάζονται σε κοινωνικές δομές των δήμων) του συνολικού αριθμού των υπαλλήλων. Στο σύνολο της Κρήτης αντιστοιχεί ένας ψυχολόγος ανά 8 δομές και ένας κοινωνιολόγος ανά 30 δομές. Είναι προφανές ότι η έλλειψη εξειδικευμένων επιστημόνων στερεί από τους κατοίκους της Κρήτης μια σειρά υπηρεσιών εξειδικευμένης προσέγγισης και από τις υπηρεσίες των δήμων μια σειρά υπηρεσιών μελέτης και σχεδιασμού παρεμβάσεων σε τοπικό επίπεδο που σχετίζονται με την κάλυψη πρόσθετων κοινωνικών αναγκών. Προς την κατεύθυνση αυτή θα ήταν επίσης σημαντική και η παρουσία οικονομολόγων και πολιτικών επιστημόνων που απουσιάζουν πλήρως από τις το στελεχειακό δυναμικό των κοινωνικών υπηρεσιών.

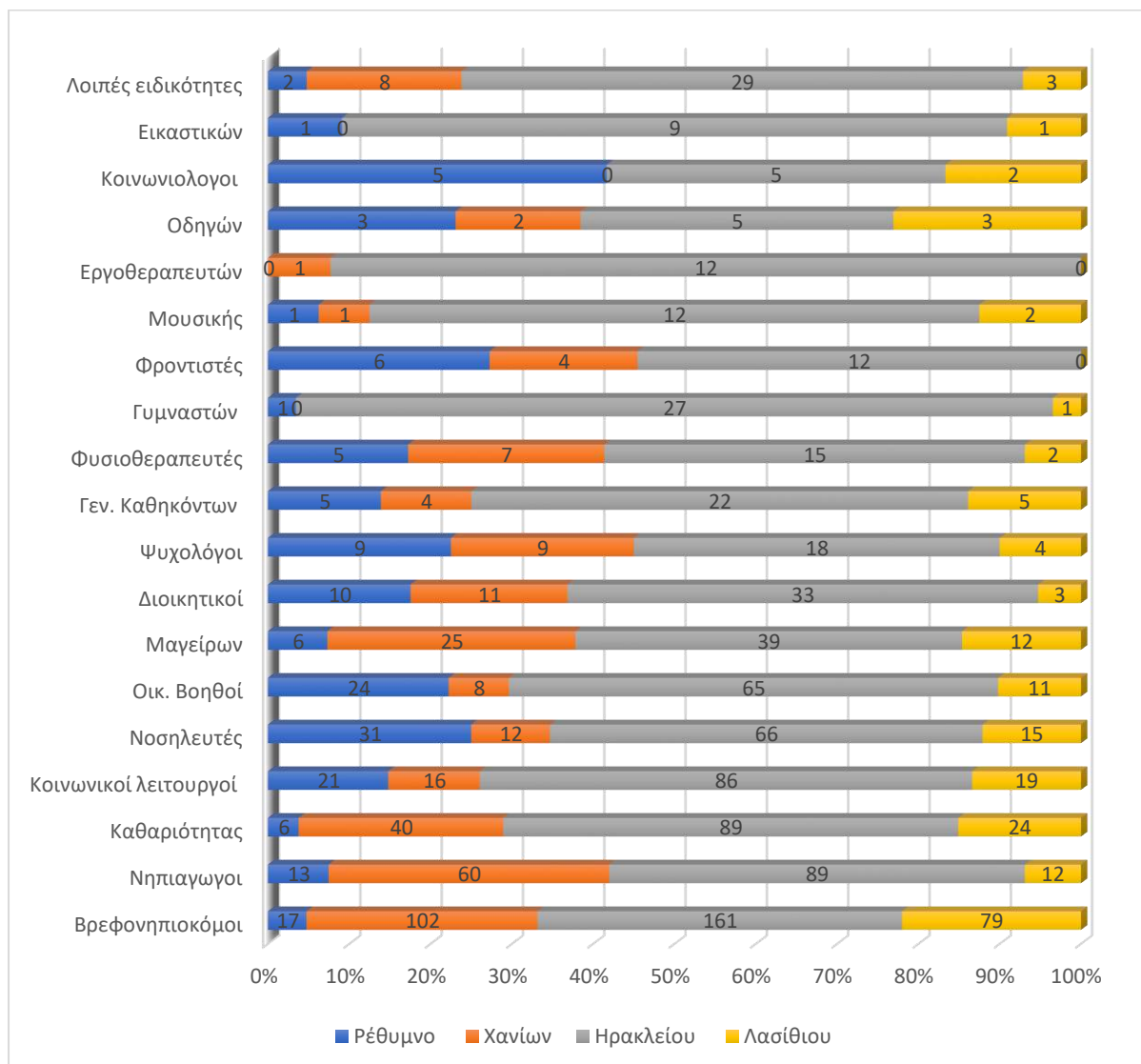
β) ο εξαιρετικά μικρός αριθμός διοικητικών υπαλλήλων που απασχολείται στις δομές (57 υπάλληλοι). Η έλλειψη διοικητικών υπαλλήλων σε υπηρεσίες που έχουν να κάνουν με τη διοικητική διαχείριση αιτημάτων (όπως των Κέντρων Κοινότητας) επιβαρύνει άλλες ειδικότητες κυρίως κοινωνικούς επιστήμονες (όπως συμβαίνει στα Κέντρα Κοινότητας) στερώντας τη συμβολή τους στην παροχή εξειδικευμένων παρεμβάσεων στην κοινότητα και τη δικτύωση.

Γράφημα 4. 8 Υφιστάμενο προσωπικό ανά ειδικότητα σε επίπεδο Περιφέρειας Κρήτης (2021)

Πηγή: Δήμοι Κρήτης, Χαρτογράφηση/Επεξεργασία και Ανάλυση Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Κρήτης, 2021

Γράφημα 4. 9 Υφιστάμενο προσωπικό ανά ειδικότητα Δήμων Κρήτης (2021)

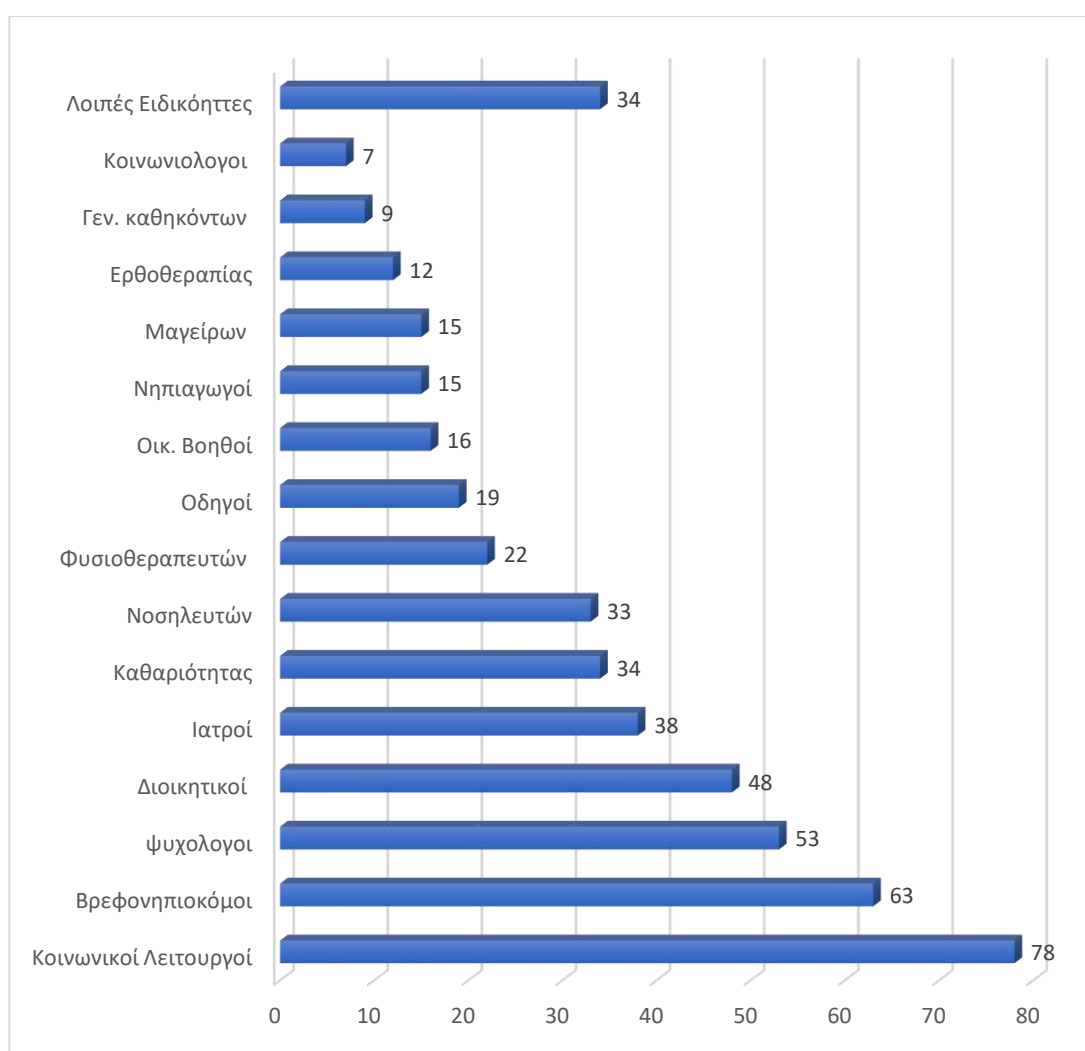

Πηγή: Δήμοι Κρήτης, Χαρτογράφηση/Επεξεργασία και Ανάλυση Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Κρήτης, 2021

Σε σχέση με τις ανάγκες των υπηρεσιών σε προσωπικό, οι περισσότερες υπηρεσίες αιτούνται την πρόσληψη κοινωνικών λειτουργών και ακολουθούν οι ειδικότητες των βρεφονηπιοκόμων, των ψυχολόγων και των διοικητικών. Ήδη από τις πρώτες θέσεις των ελλείψεων είναι φανερό το πρόβλημα έλλειψης τόσο κοινωνικών επιστημόνων όσο και διοικητικών υπαλλήλων που αναφέρθηκε στις προηγούμενες παραγράφους. Μεγάλη είναι επίσης η ζήτηση σε σχετικές με την υγεία ειδικότητες όπως Γιατροί – Νοσηλεύτες – Φυσιοθεραπευτές και Εργοθεραπευτές. Η ζήτηση αυτή προέρχεται από δομές που παρέχουν υπηρεσίες προς Ηλικιωμένους και στην ουσία αναδεικνύουν την επικράτηση της ιατρικής κατεύθυνσης στην παροχή υπηρεσιών αναφορικά με την 3^η & 4^η ηλικία. Η κατεύθυνση αυτή

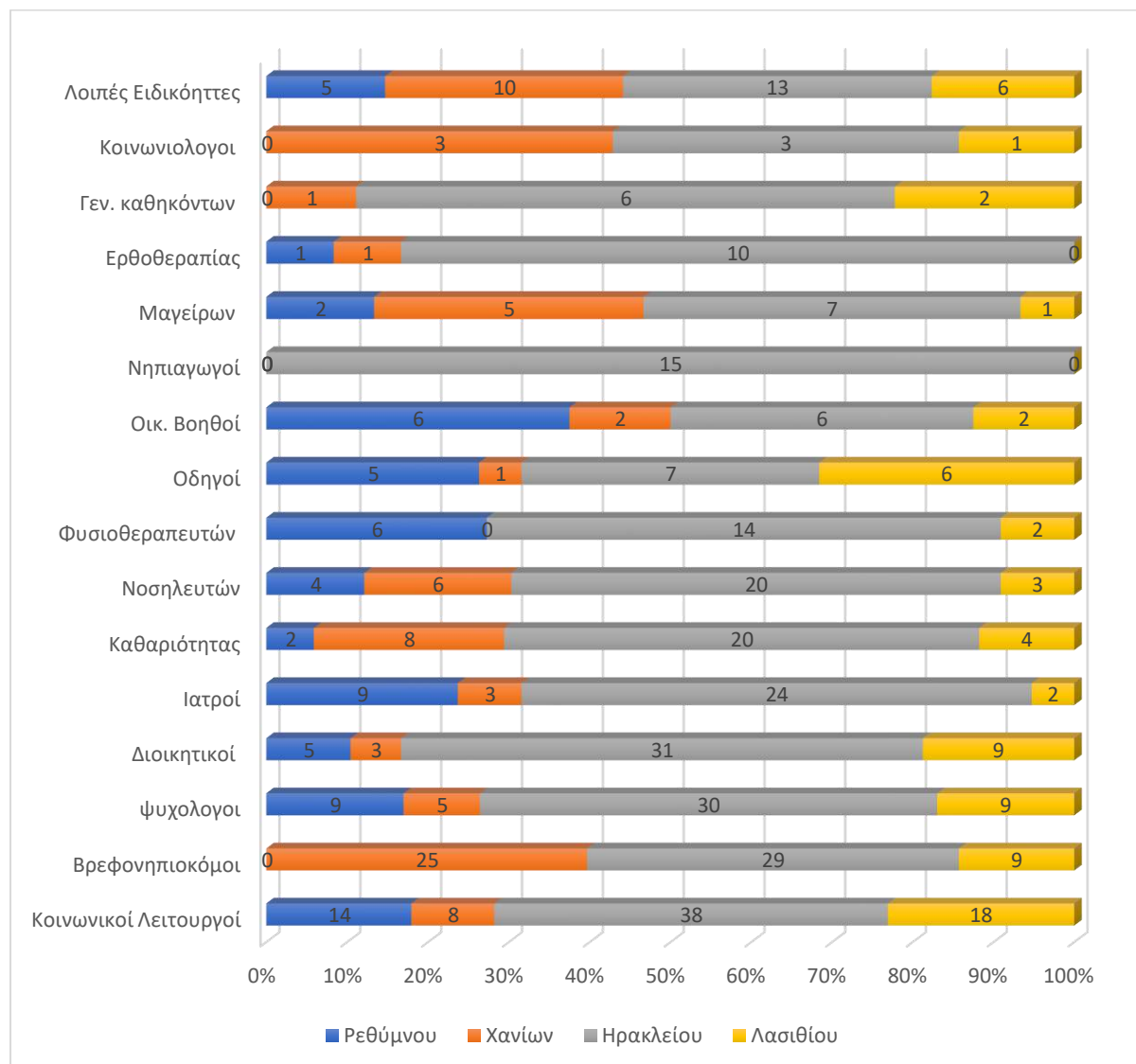
αντανακλά επίσης τη γενικότερη αντίληψη που κυριαρχεί στην παροχή υπηρεσιών προς τις ηλικιακές αυτές ομάδες η οποία δεν προσανατολίζεται στην ενεργό κοινωνική παρέμβαση για την αντιμετώπιση της μοναξιάς τους ούτε δρα προληπτικά στην υποστήριξη της αυτόνομης διαβίωσης και ενεργό παρουσίας τους στην κοινότητα. Η προσέγγιση αυτή προϋποθέτει τη διαμόρφωση επιπλέον των υφιστάμενων δομών δικτύων συνεργασίας στην παροχή υπηρεσιών του δημοσίου σε τοπικό επίπεδο, διεπιστημονικότερη στελέχωση ακόμη και καινοτόμες προτάσεις επαγγελματικής ενίσχυσης προσόντων του υφιστάμενου προσωπικού.

Γράφημα 4. 10 Ανάγκες σε προσωπικό ανά ειδικότητα σε επίπεδο Περιφέρειας Κρήτης (2021

Πηγή: Δήμοι Κρήτης, Χαρτογράφηση/Επεξεργασία και Ανάλυση Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Κρήτης, 2021

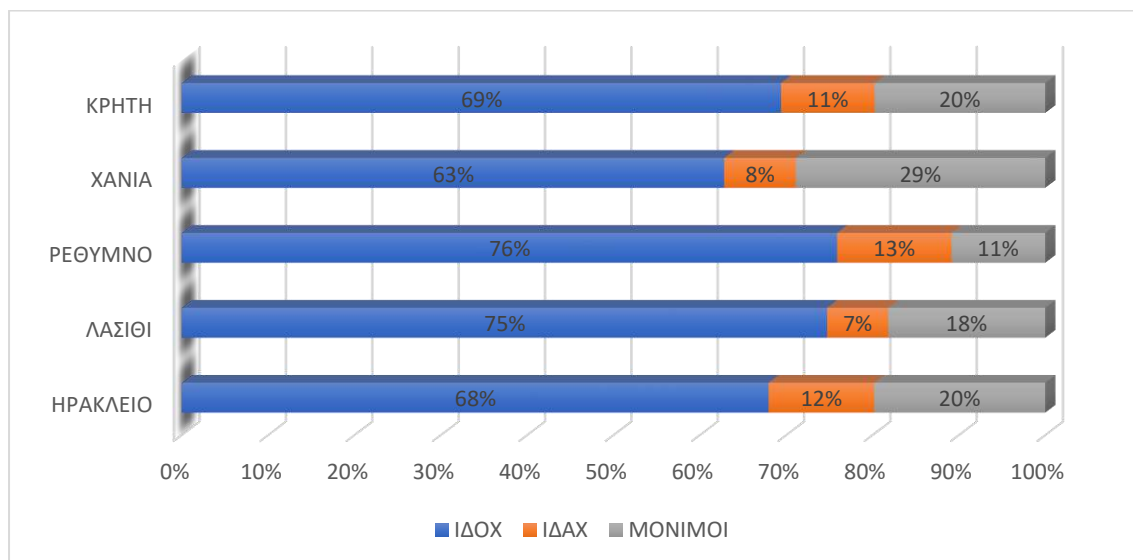
Γράφημα 4. 11 Ανάγκες σε προσωπικό ανά ειδικότητα σε επίπεδο Περιφερειακής Ενότητας (2021)

Πηγή: Δήμοι Κρήτης, Χαρτογράφηση/Επεξεργασία και Ανάλυση Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Κρήτης, 2021

Σε σχέση με το είδος της σύμβασης του απασχολούμενου προσωπικού τα δεδομένα μας δείχνουν ότι σε επίπεδο περιφέρειας Κρήτης, 7 στους 10 εργαζόμενους σε κοινωνικά προγράμματα και υπηρεσίες των δήμων απασχολούνται με σύμβαση ορισμένου χρόνου. Το τακτικό προσωπικό δεν ξεπερνάει το 20% του συνόλου των απασχολούμενων ενώ περίπου ένας στους δέκα εργαζόμενους εργάζεται με σύμβαση αορίστου χρόνου. Εξετάζοντας τα δεδομένα σε επίπεδο περιφερειακών ενοτήτων, τα μεγαλύτερα ποσοστά υπαλλήλων με συμβάσεις ορισμένου χρόνου εντοπίζονται στις ΠΕ Ρεθύμνου και Λασιθίου, ενώ αντίθετα μεγαλύτερη αναλογία μονίμων υπαλλήλων εντοπίζεται στην ΠΕ Χανίων ενώ το μικρότερο στην ΠΕ Ρεθύμνου. Τέλος σε σχέση με τις συμβάσεις Αορίστου Χρόνου τα μεγαλύτερα ποσοστά εμφανίζονται στην ΠΕ Ρεθύμνου ενώ τα μικρότερα στην ΠΕ Λασιθίου.

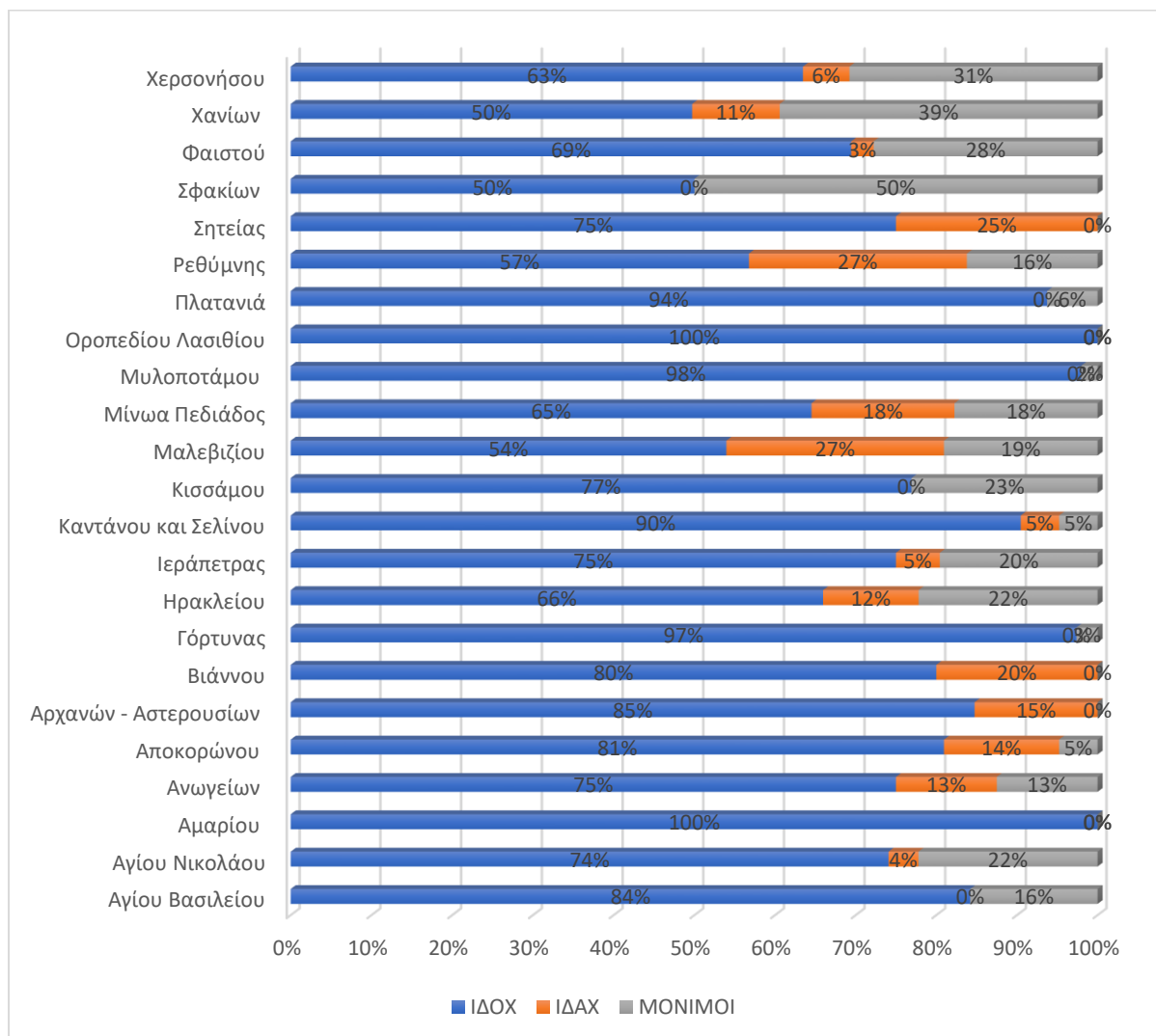
Γράφημα 4. 12 Μορφή Απασχόλησης σε επίπεδο Περιφέρειας Κρήτης και ΠΕ

Πηγή: Δήμοι Κρήτης, Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Κρήτης - Χαρτογράφηση, 2021

Εστιάζοντας σε επίπεδο Δήμων, από το γράφημα 5.16 παρατηρούμε ότι οι μικροί ορεινοί δήμοι τείνουν να καλύπτουν τις ανάγκες τους σε προσωπικό μέσω συμβάσεων ορισμένου χρόνου για παράδειγμα δήμοι όπως αυτοί του Αμαρίου, του Οροπεδίου, της Γόρτυνας του Μυλοποτάμου και της Καντάνου απασχολούν πάνω από το 90% των εργαζομένων στις κοινωνικές υπηρεσίες και προγράμματα με συμβάσεις ΙΔΟΧ. Οι συμβάσεις αορίστου χρόνου είναι κάτι που δεν συνηθίζεται από τους δήμους καθώς οι περισσότεροι (13 δήμοι) απασχολούν καθόλου ή λιγότερο από 10% των εργαζομένων τους με συμβάσεις ΙΔΑΧ. Οι δήμοι στους οποίους εμφανίζεται η μεγαλύτερη αναλογία ΙΔΑΧ είναι αυτοί του Μαλεβιζίου και του Ρεθύμνου (27%). Τέλος, αντίθετα με τα όσα θα περίμενε κανείς το μόνιμο προσωπικό σπανίζει για 8 από τους δήμους καθώς είτε δεν απασχολείται μόνιμο προσωπικό στις κοινωνικές υπηρεσίες και τα προγράμματα είτε απασχολούνται ελάχιστοι υπάλληλοι. Στον αντίποδα στους δήμους Χανίων και Χερσονήσου, περίπου ένας στους τρεις υπάλληλους αποτελεί τακτικό προσωπικό του Δήμου.

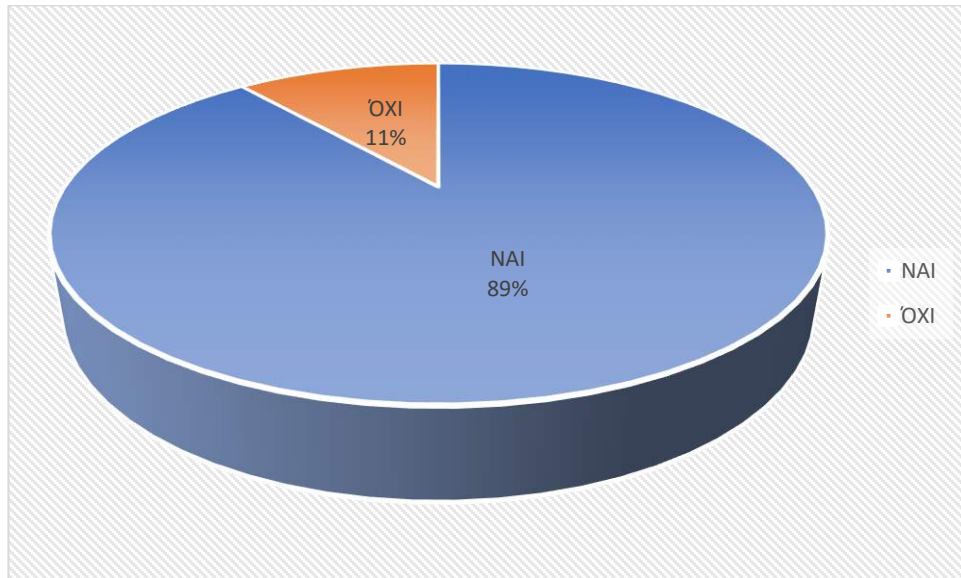
Γράφημα 4. 13 Μορφή Απασχόλησης ανά Δήμο

Πηγή: Δήμοι Κρήτης, Χαρτογράφηση/Επεξεργασία και Ανάλυση Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Κρήτης, 2021

Από το παρακάτω γράφημα παρατηρούμε ότι το 89% των κοινωνικών υπηρεσιών και προγραμμάτων σε επίπεδο Περιφέρειας Κρήτης αναφέρει την ανάγκη για περαιτέρω κατάρτιση.

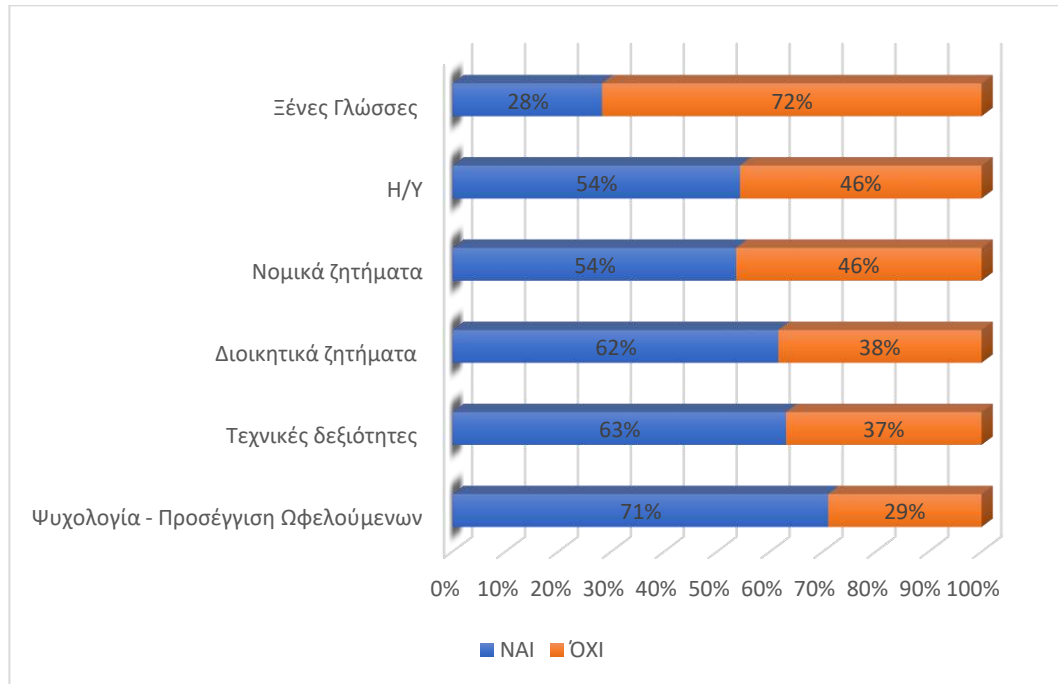
Γράφημα 4. 14 Ανάγκη επιπλέον κατάρτισης για το προσωπικό των υπηρεσιών και των προγραμμάτων

Πηγή: Δήμοι Κρήτης, Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Κρήτης - Χαρτογράφηση/Επεξεργασία, 2021

Σε σχέση με τα ζητήματα για τα οποία απαιτείται περαιτέρω κατάρτιση σύμφωνα με το Γράφημα 4.15 το 71% των υπηρεσιών απάντησε ότι χρειάζεται κατάρτιση σε ζητήματα ψυχολογίας σε σχέση με τον τρόπο προσέγγισης των ωφελούμενων. Δύο στις τρεις υπηρεσίες απάντησαν ότι χρειάζονται κατάρτιση σε τεχνικά ή διοικητικά ζητήματα ενώ λίγο παραπάνω από τις μισές απάντησαν ότι χρειάζεται εκπαίδευση σε νομικά ζητήματα καθώς επίσης και στην χρήση Ηλεκτρονικών Υπολογιστών και νέων τεχνολογιών. Τέλος, μία στις 3 υπηρεσίες απάντησε ότι χρειάζεται επιπλέον γνώσεις σε σχέση με γλώσσες πέραν της Ελληνικής.

Γράφημα 4. 15 Ζητήματα Κατάρτισης σε επίπεδο Περιφέρειας Κρήτης

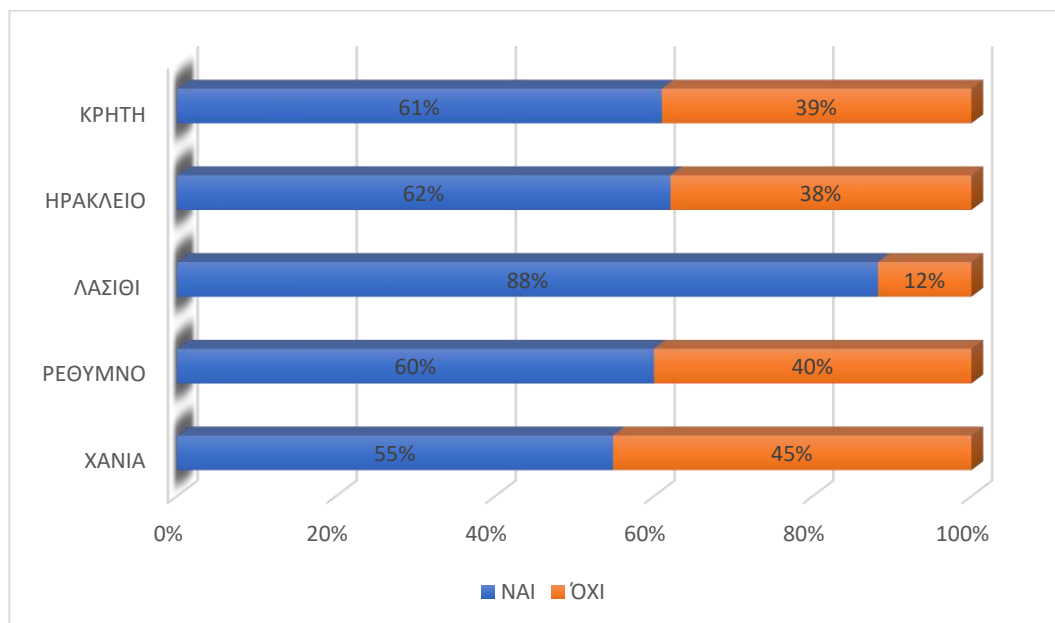
Πηγή: Δήμοι Κρήτης, Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Κρήτης - Χαρτογράφηση/Επεξεργασία, 2021

Εκτός από τις προκαθορισμένες απαντήσεις υπήρχε η δυνατότητα οι υπηρεσίες να αναφέρουν άλλα πεδία τα οποία θεωρούν σημαντικά ώστε να υπάρξει επιπλέον επιμόρφωση. Από την επεξεργασία αυτών των απαντήσεων προκύπτει η ανάγκη για κατάρτιση σε ζητήματα ψυχικής υγείας, για συνεχή εκπαίδευση για τις νέες προνοιακές παροχές και επιδόματα, για ζητήματα συμβουλευτικής και προστασίας και ενδυνάμωση των ευπαθών ομάδων.

Πέρα από τις ανάγκες κατάρτισης οι κοινωνικές υπηρεσίες και προγράμματα αναφέρουν και πολύ σημαντικές στεγαστικές ελλείψεις καθώς επίσης και ελλείψεις σε υλικοτεχνική υποδομή. Αναλυτικότερα, σε σχέση με τις ανάγκες στέγασης η γενική εικόνα δείχνει ότι σε επίπεδο περιφέρειας Κρήτης περίπου τα δύο τρίτα των υπηρεσιών αντιμετωπίζουν προβλήματα που σχετίζονται με την στέγαση των υπηρεσιών. Τα προβλήματα αυτά αφορούν είτε την έλλειψη χώρων είτε την ακαταλληλότητα και την ανάγκη ανακαίνισης τους. Σε επίπεδο Περιφερειακών ενοτήτων, εντονότερα προβλήματα σημειώνονται στην Περιφερειακή Ενότητα Λασιθίου όπου περίπου το 90% των υπηρεσιών αντιμετωπίζει προβλήματα στέγασης, ενώ μικρότερο είναι το πρόβλημα στην ΠΕ Χανίων με τις μισές

περίπου υπηρεσίες να αντιμετωπίζουν πρόβλημα. Οι ΠΕ Ηρακλείου και Ρεθύμνου είναι βρίσκονται περίπου στον μέσο όρο της Περιφέρειας.

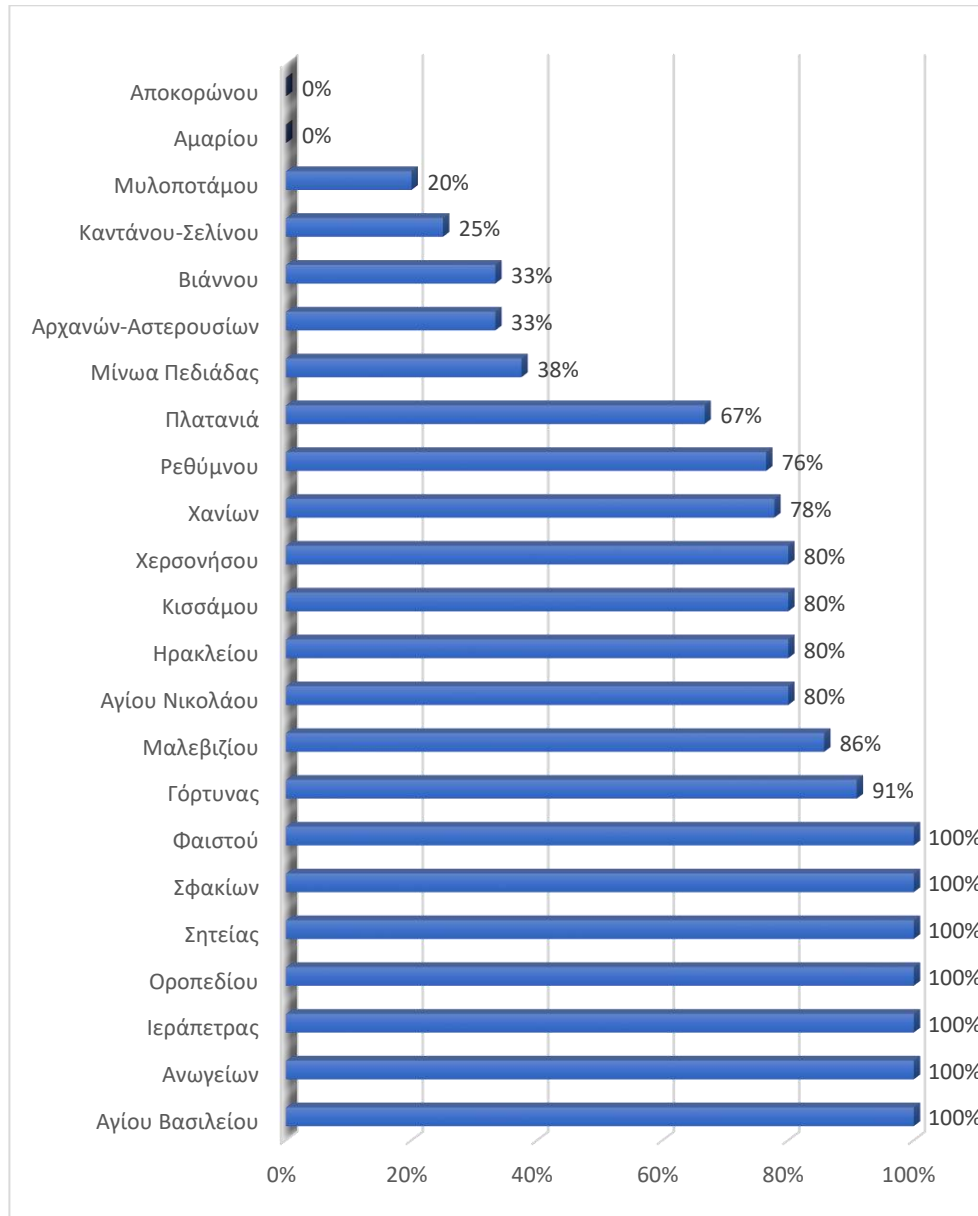
Γράφημα 4. 16 Ύπαρξη στεγαστικών αναγκών σε επίπεδο Περιφέρειας και Περιφερειακών Ενοτήτων

Πηγή: Δήμοι Κρήτης, Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Κρήτης - Χαρτογράφηση/Επεξεργασία, 2021

Σε επίπεδο δήμων εντονότερα προβλήματα φαίνεται πως αντιμετωπίζουν οι δήμοι Αγίου Βασιλείου, Ανωγείων, Ιεράπετρας, Οροπεδίου, Σητείας, Σφακίων και Φαιστού καθώς το σύνολο των υπηρεσιών τους ανέφερε ότι αντιμετωπίζουν ζητήματα στέγασης.

Γράφημα 4. 17 Ύπαρξη στεγαστικών αναγκών σε επίπεδο Δήμων

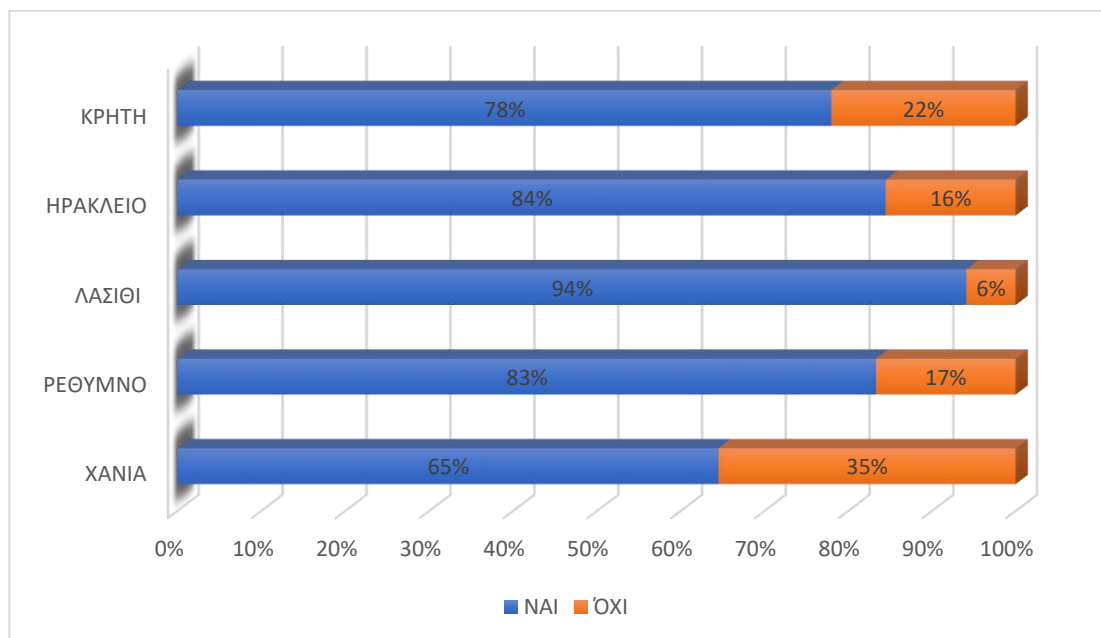

Πηγή: Δήμοι Κρήτης, Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Κρήτης - Χαρτογράφηση/Επεξεργασία, 2021

Σε σχέση με την ύπαρξη υλικοτεχνικών και αναγκών που σχετίζονται με υποδομές, η κατάσταση είναι χειρότερη σε σχέση με τις στεγαστικές ανάγκες καθώς σε επίπεδο περιφέρειας Κρήτης το 78% αναφέρει ελλείψεις στην επίπλωση των υπηρεσιών (γραφεία, καρέκλες χώροι αναμονής), στην ανάγκη προμήθειας νέων υπολογιστών και περιφερειακών (εκτυπωτές, αναβάθμιση γραμμής διαδικτύου κλπ), καθώς επίσης και ελλείψεις στον εξοπλισμό της κάθε υπηρεσίας (παιδαγωγικό εξοπλισμό, ράφια, καταψύκτες και εξοπλισμό κουζίνας κλπ). Σε επίπεδο περιφερειακών ενοτήτων τα μεγαλύτερα προβλήματα εντοπίζονται και πάλι στην ΠΕ Λασιθίου καθώς σχεδόν όλες (94%) οι υπηρεσίες αναφέρουν αυτού του είδους τις ελλείψεις, στις ΠΕ Ηρακλείου και Ρεθύμνου η κατάσταση είναι

ελαφρώς καλύτερη (84% και 83% αντίστοιχα) ενώ σαφώς καλύτερη είναι η κατάσταση στην ΠΕ Χανίων όπου ελλείψεις σε υλικοτεχνικό εξοπλισμό αντιμετωπίζει το 65% των κοινωνικών υπηρεσιών.

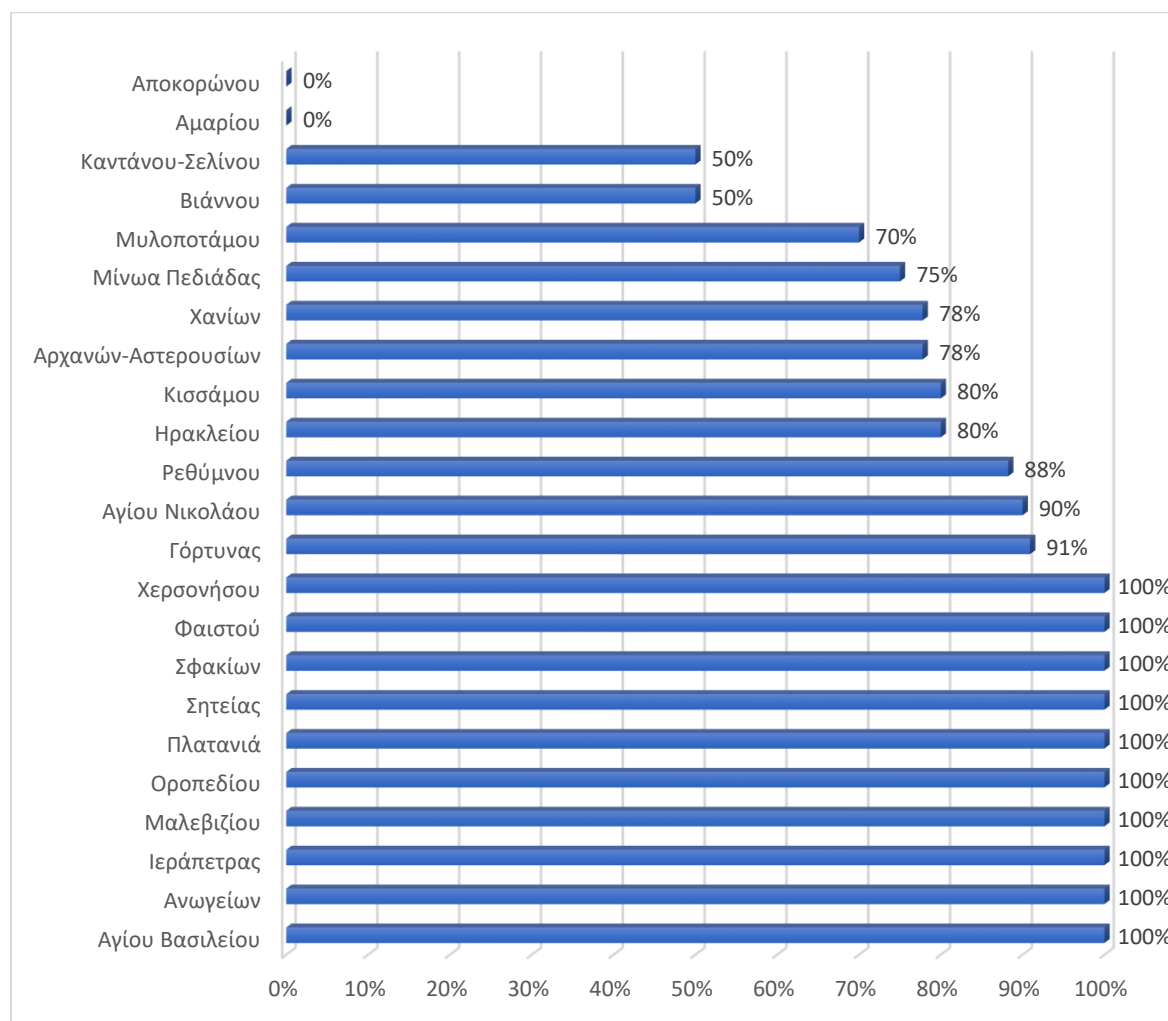
Γράφημα 4. 18 Ύπαρξη υλικοτεχνικών αναγκών σε επίπεδο Περιφέρειας και Περιφερειακών Ενοτήτων

Πηγή: Δήμοι Κρήτης, Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Κρήτης - Χαρτογράφηση/Επεξεργασία, 2021

Σε επίπεδο δήμων το πρόβλημα εμφανίζεται πιο έντονο στους δήμους Αγίου Βασιλείου, Ανωγείων, Ιεράπετρας, Μαλεβιζίου, Οροπεδίου, Πλατανιά, Σητείας, Σφακίων, Φαιστού και Χερσονήσου όπου το σύνολο των υπηρεσιών ανέφερε ελλείψεις σε υλικοτεχνικές υποδομές.

Γράφημα 4. 19 Υπαρξη υλικοτεχνικών αναγκών σε επίπεδο Δήμων

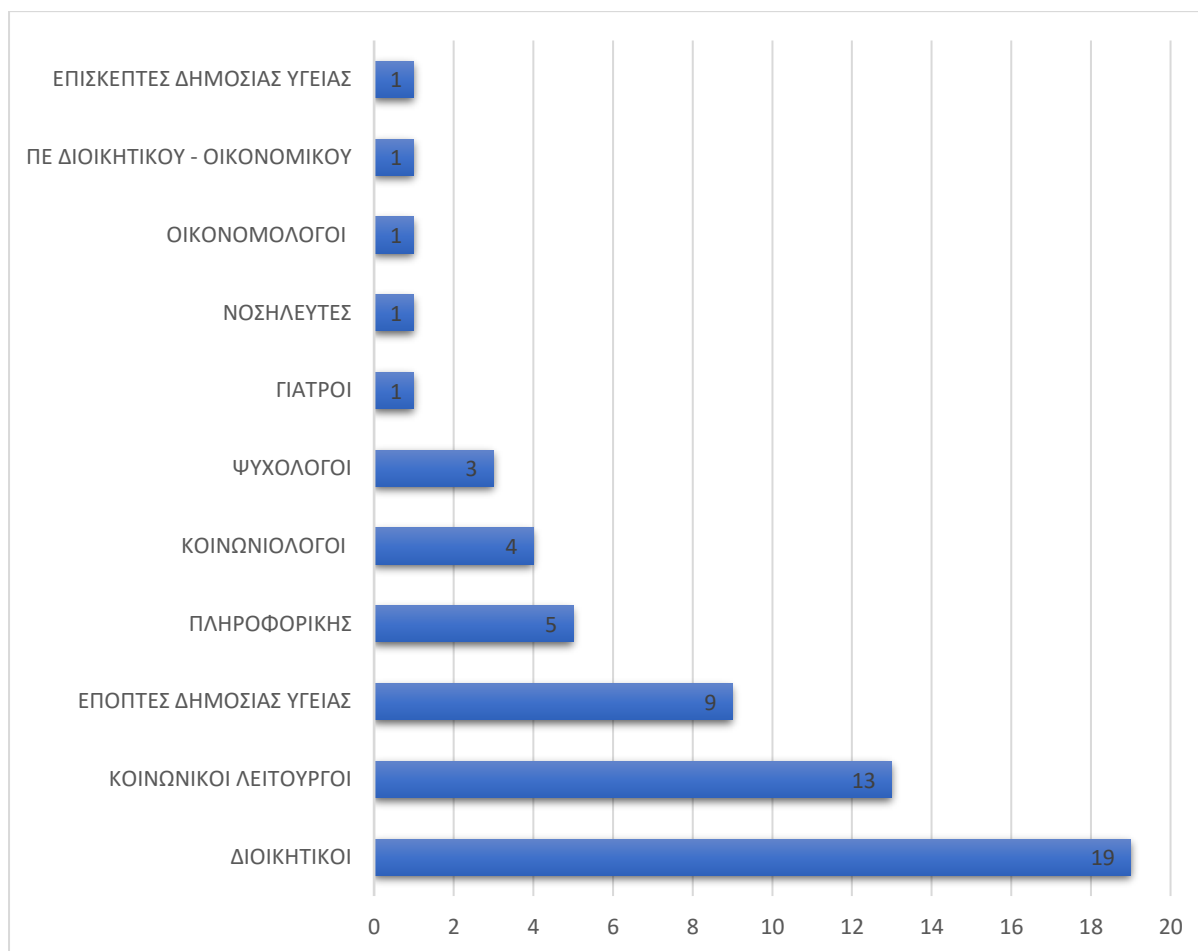
Πηγή: Δήμοι Κρήτης, Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Κρήτης - Χαρτογράφηση/Επεξεργασία, 2021

Τέλος, αρκετές από τις υπηρεσίες αναφέρθηκαν σε άλλου είδους ζητήματα όπως η προμήθεια ή η αντικατάσταση οχημάτων, η ανάγκη μηχανοργάνωσης, ψηφιοποίησης και διασύνδεσης των μητρώων των υπηρεσιών και των κοινωνικών προγραμμάτων και η ανάγκη αναδιάθρωσης του τρόπου οργάνωσης των υπηρεσιών και την ύπαρξη οργανωμένης κοινωνικής υπηρεσίας ή διεύθυνσης κοινωνικής πολιτικής

β. Υφιστάμενο προσωπικό και ανάγκες κοινωνικών Υπηρεσιών Περιφέρειας Κρήτης

Στις κοινωνικές υπηρεσίες τις Περιφέρειας Κρήτης οι διοικητικοί υπάλληλοι αποτελούν την πλειοψηφία με τους κοινωνικούς λειτουργούς να ακολουθούν. Πολύ μικρή είναι η παρουσία ψυχολόγων και κοινωνιολόγων από το ενεργό στελεχιακό δυναμικό των υπηρεσιών.

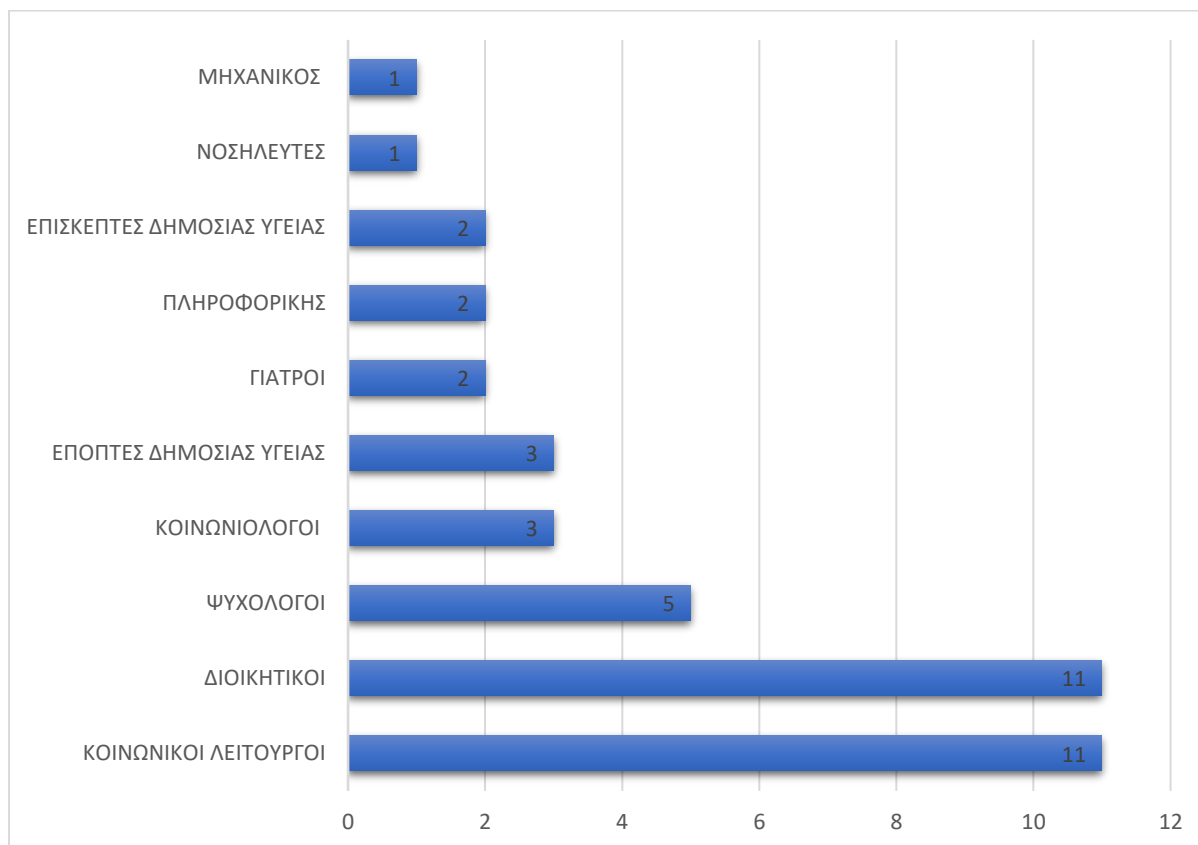
Γράφημα 4. 20 Υφιστάμενο προσωπικό κοινωνικών υπηρεσιών Περιφέρειας Κρήτης (2021)

Πηγή: Δ/νσεις Δημόσιας Υγείας & Κοινωνικής Μέριμνας Περιφέρειας Κρήτης,
Χαρτογράφηση/Επεξεργασία και Ανάλυση Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής
Ένταξης Περιφέρειας Κρήτης, 2021

Σε σχέση με τις ανάγκες σε προσωπικό Κοινωνικοί λειτουργοί και Διοικητικοί υπάλληλοι αποτελούν τις ειδικότητές με την μεγαλύτερη ζήτηση με τους ψυχολόγους και τους κοινωνιολόγους να ακολουθούν στην δεύτερη και την τρίτη θέση αντίστοιχα αλλά ζητώντας πολύ μικρότερο αριθμό στελεχών.

Γράφημα 4. 21 Ανάγκες σε προσωπικό κοινωνικών υπηρεσιών περιφέρειας Κρήτης (2021)

Πηγή: Δ/νσεις Δημόσιας Υγείας & Κοινωνικής Μέριμνας Περιφέρειας Κρήτης, Χαρτογράφηση/Επεξεργασία και Ανάλυση Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Κρήτης, 2021

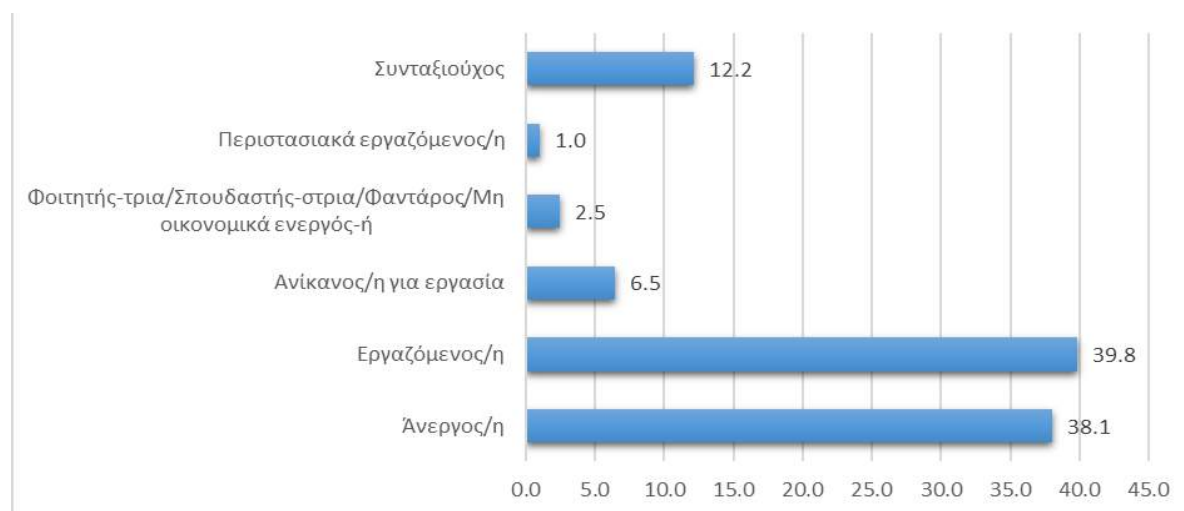
4.3 «Προγράμματα Κοινωνικής Ένταξης & Ειδικές Κοινωνικές Ομάδες»

Στα πλαίσια της ερευνητικής δραστηριότητας του Παρατηρητηρίου επιχειρήθηκε μέσα από την δευτερογενή ποσοτική ανάλυση των δεδομένων που τηρεί η ΗΔΙΚΑ, η σκιαγράφηση του δημογραφικού (ηλικία, φύλο, οικογενειακή κατάσταση, υπηκοότητα) και κοινωνικο-οικονομικού (επίπεδο εκπαίδευσης, επαγγελματική κατάσταση) προφίλ των εγγεγραμμένων ωφελούμενων των Κέντρων Κοινότητας.

Σε σχέση με το προφίλ των εγγεγραμμένων ωφελούμενων οι περισσότεροι είναι μεσήλικες (μέση ηλικία 46.5), έχουν ελληνική υπηκοότητα ενώ δεν εντοπίζονται έντονες κατά φύλο διαφοροποιήσεις (κατά την τριετία εγγράφηκαν ελαφρώς περισσότεροι άνδρες 51.3% από ότι γυναίκες 48.7%). Οι περισσότεροι εγγεγραμμένοι ωφελούμενοι είναι κυρίως άγαμοι (56.9%), ενώ το ποσοστό των έγγαμων ή σε σύμφωνο συμβίωσης ανέρχεται σε 28.1%. Τέλος, το 15% είναι διαζευγμένοι. Ως προς την επαγγελματική κατάσταση, πρόκειται κυρίως (α)

για εργαζόμενους (working poors) και για ανέργους. Στην τρίτη θέση ακολουθούν οι συνταξιούχοι.

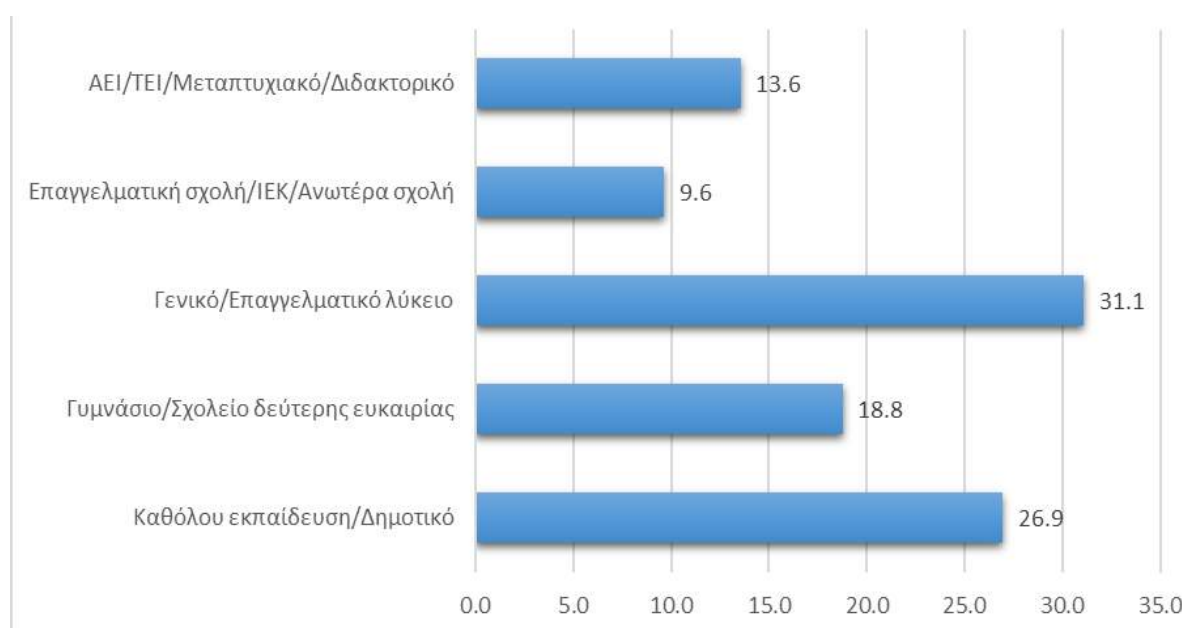
Γράφημα 4. 22 Επαγγελματική κατάσταση εγγεγραμμένων ωφελούμενων στα Κέντρα Κοινότητας (2021)

Πηγή: ΗΔΙΚΑ, επεξεργασία των Τσιώλη Γ, Καλογεράκη Σ., Παπαδάκη Μ., Κόκκινου Χ, (2021) για την έρευνα του Παρατηρητηρίου με τίτλο «Προγράμματα Κοινωνικής Ένταξης & Ειδικές Κοινωνικές Ομάδες»

Σε σχέση με το επίπεδο εκπαίδευσης των ωφελούμενων το ένα τρίτο από αυτούς είναι απόφοιτοι β΄θμιας εκπαίδευσης, ακολουθούν τα άτομα που είτε έχουν τελειώσει το δημοτικό είτε είναι χωρίς εκπαίδευση ενώ το 18.8% των ωφελούμενων έχει τελειώσει είτε το Γυμνάσιο είτε τα σχολεία Δεύτερης ευκαιρίας.

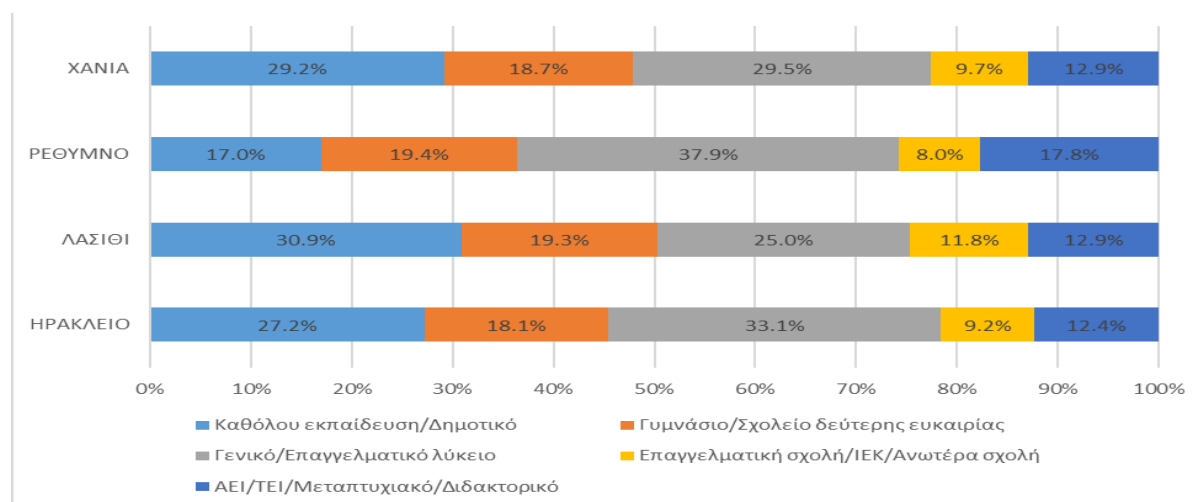
Γράφημα 4. 23 Επίπεδο Εκπαίδευσης εγγεγραμμένων ωφελούμενων στα Κέντρα Κοινότητας (2021)

Πηγή: ΗΔΙΚΑ, επεξεργασία των Τσιώλη Γ, Καλογεράκη Σ., Παπαδάκη Μ., Κόκκινου Χ, (2021) για την έρευνα του Παρατηρητηρίου με τίτλο «Προγράμματα Κοινωνικής Ένταξης & Ειδικές Κοινωνικές Ομάδες»

Πέρα από την γενική σκιαγράφιση του προφίλ των ωφελούμενων η ερευνητική ομάδα επιχείρησε και την χωρική σύγκριση μεταξύ των Κέντρων Κοινότητας των διαφορετικών περιφερειακών ενοτήτων. Τα αποτελέσματα της συγκριτικής αυτής ανάλυσης δείχνουν ότι σε σχέση με την υπηκοότητα των ωφελούμενων, στην Περιφερειακή Ενότητα Ηρακλείου η συντριπτική πλειονότητα των εγγεγραμμένων ωφελούμενων έχουν ελληνική υπηκοότητα (92%) ενώ στις υπόλοιπες Περιφερειακές Ενότητες περίπου ένας στους τέσσερις έχουν άλλη υπηκοότητα. Ως προς το εκπαιδευτικό επίπεδο των ωφελούμενων, στην Περιφερειακή Ενότητα Ρεθύμνου εμφανίζεται ένα σχετικά υψηλό ποσοστό εγγεγραμμένων ωφελούμενων με πανεπιστημιακή εκπαίδευση και το υψηλότερο ποσοστό αποφοίτων λυκείου σε σχέση με τις υπόλοιπες Περιφερειακές Ενότητες.

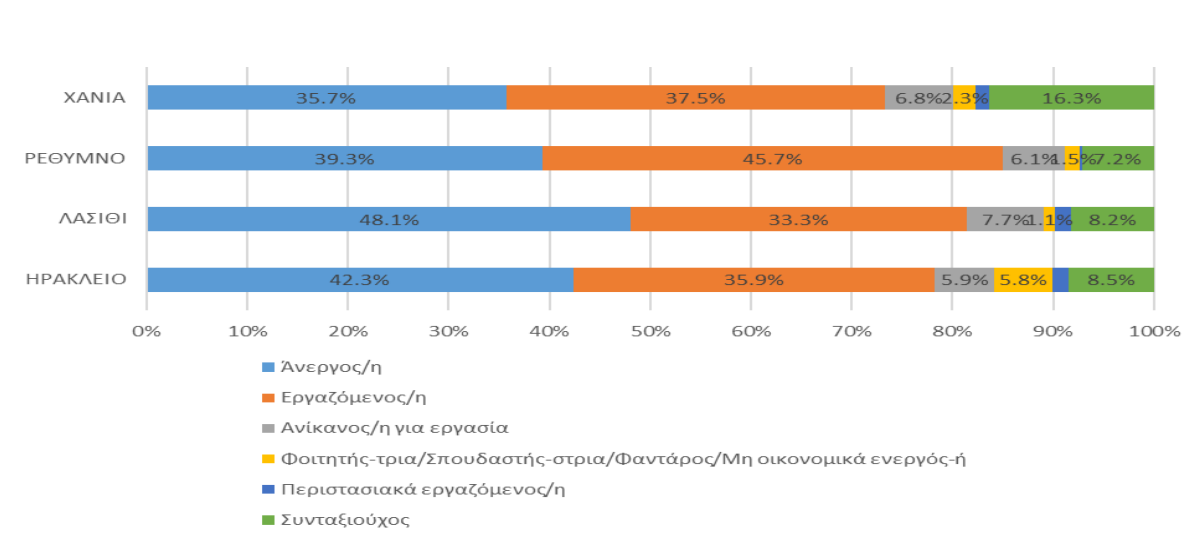
Γράφημα 4. 24 Επίπεδο Εκπαίδευσης εγγεγραμμένων ωφελούμενων στα Κέντρα Κοινότητας ανά Π.Ε

Πηγή: ΗΔΙΚΑ, επεξεργασία των Τσιώλη Γ, Καλογεράκη Σ., Παπαδάκη Μ., Κόκκινου Χ, (2021) για την έρευνα του Παρατηρητηρίου με τίτλο «Προγράμματα Κοινωνικής Ένταξης & Ειδικές Κοινωνικές Ομάδες»

Τέλος, σε σχέση με την Επαγγελματική κατάσταση των ωφελούμενων, περίπου οι μισοί εγγεγραμμένοι ωφελούμενοι στο Λασιθί κατά την υπό μελέτη τριετία ήταν άνεργοι ενώ το υψηλότερο ποσοστό εργαζόμενων ωφελούμενων απαντάται στο Ρέθυμνο. Στα Χανιά το ποσοστό συνταξιούχων ωφελούμενων ήταν σχεδόν διπλάσιο από τις υπόλοιπες Περιφερειακές Ενότητες, ενώ στο Ηράκλειο το ποσοστό φοιτητών/σπουδαστών/φαντάρων/μη οικονομικά ενεργών ωφελούμενων ήταν κατά πολύ υψηλότερο από τις υπόλοιπες Περιφερειακές Ενότητες.

Γράφημα 4. 25 Επαγγελματική κατάσταση εγγεγραμμένων ωφελούμενων στα Κέντρα Κοινότητας ανα Π.Ε.

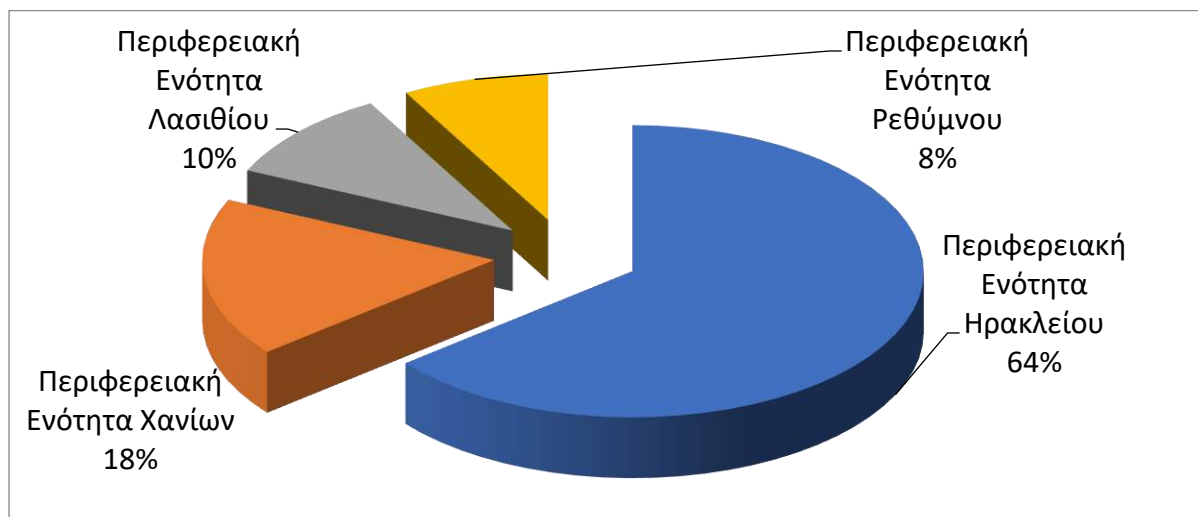

Πηγή: ΗΔΙΚΑ, επεξεργασία των Τσιώλη Γ, Καλογεράκη Σ., Παπαδάκη Μ., Κόκκινου Χ, (2021) για την έρευνα του Παρατηρητηρίου με τίτλο «Προγράμματα Κοινωνικής Ένταξης & Ειδικές Κοινωνικές Ομάδες»

4.4 Τ.Ε.Β.Α. Ταμείο Επισιτιστικής Βοήθειας Απόρων

Σε σχέση με την διανομή του Ταμείου Επισιτιστικής Βοήθειας Απόρων στην Κρήτη, με βάση τα στοιχεία της διανομής του Αυγούστου 2021, προκύπτει ότι το σύνολο των αιτήσεων αφορά 8.160 νοικοκυριά από τα οποία επωφελούνται περίπου 15.923 άτομα. Η πλειοψηφία των αιτήσεων και συνεπώς των επωφελούμενων προέρχεται από την ΠΕ Ηρακλείου (64%) με τις ΠΕ Χανίων και Λασιθίου να ακολουθούν αλλά σε πολύ μικρότερους αριθμούς. Οι λιγότερες αιτήσεις προέρχονται από την ΠΕ Ρεθύμνου (664 αιτήσεις – 1.259 ωφελούμενοι).

Γράφημα 4. 26 Αιτήσεις παροχής ΤΕΒΑ ανά Περιφερειακή Ενότητα

Πηγή: Δ/νση Δημόσιας Υγείας και Κοινωνικής Μέριμνας, Περιφέρειας Κρήτης επεξεργασία των Τσιώλη Γ, Καλογεράκη Σ., Παπαδάκη Μ., Κόκκινου Χ, (2021) για την έρευνα του Παρατηρητηρίου με τίτλο «Προγράμματα Κοινωνικής Ένταξης & Ειδικές Κοινωνικές Ομάδες»

Τα πρώτα ευρήματα των ποιοτικών συνεντεύξεων για την αξιολόγηση του προγράμματος ΤΕΒΑ στην Περιφέρεια Κρήτης δείχνουν ότι τόσο οι **Ωφελούμενοι/ες** όσο και **Επαγγελματίες των Κοινωνικών Υπηρεσιών** υπογράμμισαν ότι για τη **Βελτίωση του Προγράμματος** υπάρχει ανάγκη για:

- **Προγραμματισμό και Σταθερότητα των Διανομών** σε συγκεκριμένες ημερομηνίες (πχ πρώτες πέντε ημέρες κάθε μήνα), συνθήκη που θα συμβάλει στην Ενίσχυση του Οικογενειακού Προγραμματισμού/Διαχείρισης
- **Εμπλουτισμό της Επισιτιστικής Βοήθειας** με τροφές υψηλότερης διατροφικής αξίας και με μεγαλύτερη ποικιλία (δημητριακά, ψάρι, προϊόντα ολικής άλεσης, μέλι)
- **Διερεύνηση Συγκεκριμένων Αναγκών Ωφελούμενων** στη βάση Προβλημάτων Υγείας (διαβήτη, υπερχοληστερολαιμία), Θρησκευματος (αποκλεισμός συγκεκριμένων τροφών), κ.ά.
- **Υλοποίηση Βασικής Υλικής Συνδρομής:** καθαριστικά χώρου, είδη ατομικής υγιεινής, χαρτικά, απολυμαντικά (αυξημένη ανάγκη σε περιόδους πανδημίας)
- **Προστασία Ωφελουμένων από Κοινωνικό Στιγματισμό:** η αναμονή στους χώρους παραλαβής τροφίμων επιτείνει το αίσθημα της φτωχοποίησης

4.5 Συμπεράσματα

Διακρίνεται σημαντική αύξηση των κοινωνικών αναγκών η οποία αποτυπώνεται τόσο στους αριθμούς των αιτήσεων όσο και στους αριθμούς των επωφελούμενων των κοινωνικών

υπηρεσιών. Η αύξηση αυτή είναι μια ένδειξη ύπαρξης αυξημένων αναγκών που ωθεί όλο και περισσότερους πολίτες να αναζητήσουν τρόπους κάλυψης των αναγκών του μέσω του δημοσίου, είτε αυτό αφορά παροχές υπηρεσιών όπως το πρόγραμμα βοήθεια στο σπίτι, είτε επιδομάτων (πχ στέγασης) είτε ακόμα και υλικών αγαθών μέσω των Κοινωνικών Παντοπωλείων ή άλλων δομών κοινωνικής αλληλεγγύης όπως τα κοινωνικά φροντιστήρια. Η αυξημένη ζήτηση ωστόσο δεν συνοδεύεται πάντα από αντίστοιχη προσφορά παροχής υπηρεσιών για την πλήρη ικανοποίηση αναγκών.

Στο πλαίσιο αυτό, αποδεικνύεται κρίσιμη η ανάπτυξη των κοινωνικών υπηρεσιών και ενός δικτύου κοινωνικής προστασίας το οποίο να στοχεύει σε νοικοκυριά που αντιμετωπίζουν προβλήματα φτώχειας και αποστέρησης και όχι μόνο σε αυτά που αντιμετωπίζουν προβλήματα ακραίας φτώχειας, καθώς επίσης και υπηρεσιών που απευθύνονται σε ομάδες όπως γυναίκες, άστεγοι, Ρομά και μετανάστες.

Σημαντική επίσης κρίνεται η αύξηση τόσο Κέντρων Κοινότητας όσο και οργανωμένων κοινωνικών υπηρεσιών σε όλους τους δήμους της Κρήτης καθώς η απουσία τους δημιουργεί σημαντικά προβλήματα αναφορικά με την ενημέρωση και την πρόσβαση των πολιτών σε κοινωνικές παροχές και δικαιώματα. Τα Κέντρα Κοινότητας αποτελούν κομβικές δομές για την αποτελεσματικότητα της κοινωνικής διοίκησης στην Ελλάδα, και έχουν καταφέρει να εφαρμόσουν ένα σημαντικό μέρος των δραστηριοτήτων τους. Ωστόσο, ο μεγάλος όγκος εργασίας στα υπάρχοντα Κέντρα Κοινότητας λόγω της απουσίας τους αλλά και της απουσίας οργανωμένων κοινωνικών υπηρεσιών από κάποιους Δήμους, έχει ως αποτέλεσμα να παρουσιάζονται δυσκολίες στη πρόσβαση υπηρεσιών και δικαιωμάτων. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με τη μη αξιοποίηση των εξειδικευμένων στελεχών τους και την ελλιπή τους στελέχωση σε διοικητικούς κλάδους, περιορίζει τη λειτουργία των Κέντρων Κοινότητας στη διεκπεραίωση επιδομάτων και ταυτόχρονα εμποδίζει την ενεργό τους παρέμβαση στην κοινότητα για τη διάγνωση και αντιμετώπιση τοπικών αναγκών. Ιδιαίτερης προσοχής χρήζει η αναγκαιότητα προώθησης στην απασχόληση ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, μέσω της στενότερης συνεργασίας των Κέντρων Κοινότητας και του ΟΑΕΔ καθώς της τοπικής αγοράς εργασίας.

Με γνώμονα την ουσιαστική παρέμβαση στις τοπικές κοινωνίες κρίνεται απαραίτητη η στελέχωση όλων των κοινωνικών υπηρεσιών με τα αναγκαία προσωπικά με έμφαση στους

κοινωνικούς επιστήμονες, καθώς επίσης και η κατάρτιση υφιστάμενου προσωπικού. Εξίσου σημαντική είναι και η κάλυψη των υλικοτεχνικών αναγκών καθώς η προμήθεια των κατάλληλων μέσων και του απαραίτητου εξοπλισμού (πχ οχημάτων για το πρόγραμμα βοήθεια στο σπίτι και τα Κέντρα Κοινότητας) θα δώσει την δυνατότητα στις υπηρεσίες αυτές να παρέμβουν και στις πλέον αποστερημένες και απομακρυσμένες κοινότητες.

Αναγκαία κρίνεται η Ενοποίηση των Μητρώων Ωφελούμενων και προγραμμάτων των υπηρεσιών στο πλαίσιο του Εθνικού Μηχανισμού (Ν.4445/2016), γεγονός το οποίο θα μειώσει την γραφειοκρατία, θα κάνει αποτελεσματικότερο το έργο των υπαλλήλων και θα διευκολύνει την πρόσβαση των πολιτών στις υπηρεσίες. Επίσης, κρίσιμη είναι η σημασία της οργάνωσης και λειτουργίας των δημοσίων υπηρεσιών καθώς και η γεωγραφία τους στην προσβασιμότητα των πολιτών και στην ενίσχυση της δυναμικής της κοινωνικής διοίκησης στην κάλυψη αναγκών σε τοπικό επίπεδο. Στο συγκεκριμένο ζήτημα, σημαντικός παράγοντας δημιουργίας ανισοτήτων και ειδικότερα δυσχέρειας πρόσβασης, αποτελεί η ορεινότητα αρκετών περιοχών η οποία διογκώνει τα υπάρχοντα προβλήματα. Αναγκαία επίσης θεωρείται η στελέχωση με το απαραίτητο προσωπικό για την αντιμετώπιση της «κρίσης» που βιώνουν οι κοινωνικές υπηρεσίες ως αποτέλεσμα της υποστελέχωσης, της προσωρινότητας των συμβάσεων και της έλλειψης υποδομών. Η στελέχωση των υπηρεσιών με προσωπικό διαφορετικών ειδικοτήτων με έμφαση στις κοινωνικές επιστήμες θα επιφέρει τον διεπιστημονικό σχεδιασμό στην παροχή υπηρεσιών με στόχευση την κάλυψη πρόσθετων αναγκών.

Τέλος, αναφορικά με την αξιολόγηση του ΤΕΒΑ από τους ίδιους τους συμμετέχοντες (επαγγελματίες και ωφελούμενους) πέραν των ζητημάτων που αναδείχθηκαν και συνδέονται με τη σταθερότητα των διανομών, τις εξατομικευμένες ανάγκες των ωφελούμενων και την προστασία τους από τον κοινωνικό στιγματισμό, τόσο από τους ωφελούμενους όσο και από τους εμπλεκόμενους υπηρεσιακούς φορείς διαφαίνεται η ανάγκη για αντικατάσταση της διανομής τροφίμων από την χρήση ατομικής κάρτας σίτισης, είτε διατακτικής ή voucher, αντίστοιχης αξίας που θα αξιοποιεί ο/η ωφελούμενος/η στο πλαίσιο των ατομικών του αναγκών.

Η αντιμετώπιση των ανωτέρω παρουσιάζει ιδιαίτερη βαρύτητα για της κοινωνικής διοίκησης στις πλέον αποστερημένες περιοχές της Κρήτης.